

R.P.R.
 Parchetul Curții Cluj
 Dosar nr. 5/1948
 Eș. nr. 18 din 5 nov. 1948

Domnule Ministru,

La ordinul dvs. confidențial nr. 85.607 din 13 septembrie 1948, avem onoare a vă raporta că am efectuat ancheta ordonată de dvs. în ce privește modul cum s-a judecat de către Judecătoria Urbană Cluj cererea de revizuire a cărții de judecată penală nr. 2225/1947, introdusă de numitul Gyurkó Ștefan din Cluj, str. Papiu Ilarian nr. 10.

Expunem mai jos întreaga situație, din care rezultă și vinovățiile:

1. Prin rechizitorul Parchetului Tribunalului Cluj nr. 20.198 din 4 decembrie 1947, inculpatul Gyurkó Ștefan, student, a fost trimis în judecată în stare de arest la Judecătoria Urbană Cluj pentru delictul prevăzut și pedepsit de art. I și II din Decretul-lege nr. 1581 din 5 iunie 1946, săvârșit prin faptul că, fiind cetățean maghiar, nu s-a prezentat la recensământul supușilor străini care s-a făcut în luna august 1946.

Judecătoria Urbană Cluj a judecat cauza la data de 8 decembrie 1947, când inculpatul a recunoscut la interogator că nu s-a prezentat la recensământ. Prin cartea de judecată penală nr. 2225 din 8 decembrie 1947 a acestei instanțe, inculpatul a fost condamnat pe baza amintitelor texte la una lună închisoare corecțională și 4000 lei amendă corecțională, cu aplicarea măsurii expulzării din țară după executarea pedepsei.

2. La data de 19 decembrie 1947, inculpatul Gyurkó Ștefan introduce, prin avocatul său V.I. Bodo, cerere de revizuire a cărții de judecată, rămasă definitivă, *susținând că declarația sa la interogator, prin care a recunoscut că nu s-a prezentat la recensământ, este greșită, deoarece el s-a prezentat prin procurator, și că funcționarul de serviciu examinând actele și văzând că el, Gyurkó Ștefan, este de origine român, l-a îndrumat să solicite la Ministerul Justiției recunoașterea cetățeniei române fără a-l mai trece în evidențele pentru controlul supușilor străini. Propune ca martor pe soția sa și pe socrul său care este tocmai pretinsul procurator. La cererea de revizuire, inculpatul anexează și o serie de acte, dintre care reținem ca mai importante următoarele:*

- a) Certificatul nr. 10.768/1947 eliberat de Misiunea Politică Ungară din București, din care rezultă că numitul Gyurkó Ștefan „nu figurează în registrele Misiunii Ungare, nici nu poate dovedi calitatea de cetățean maghiar cu actele necesare, deci în consecință nu poate fi considerat ca atare”.
- b) Certificatul Ministerului Justiției, Comisiunea pentru constatarea condițiilor de naturalizare și recunoaștere, prin care se atestă că Gyurkó Ștefan a făcut cerere de recunoaștere, care formează obiectul dosarului nr. 188/1947, ce se află în curs de rezolvare.

Judecătoria Urbană Cluj audiază cei doi martori propuși, anume Gyurkó Lenke și Szász Mihai, prima fiind soția inculpatului, iar cel de al doilea fiind socrul inculpatului, care declară în instanță că inculpatul era la Brașov în timpul recensământului și că de aceea s-a prezentat socrul lui la recensământ, dar că la biroul controlului străinilor „un oarecare domn al cărui nume nu-l știe”, care era funcțio-

nar, i-a spus că Gyurkó Ștefan „nu este obligat să se prezinte, însă trebuie să-și facă rost de acte și să pună în curs recunoașterea cetățeniei.”

Menționăm că inculpatul nu a făcut asemenea cerere de recunoaștere Ministerului decât la 16 decembrie 1947, adică după ce fusese condamnat, or, recensământul străinilor a avut loc în august 1946, adică cu mai mult de un an înainte. Mai adăugăm că inculpatul, când a fost arestat, posedea chiar un *buletin de la Biroul Populației Cluj, ca și cum ar fi fost cetățean român*, buletin care i s-a confiscat, dându-i-se mai târziu în loc o legitimație specială ce se eliberează cetățenilor străini.

Cu toate că fraudă inculpatului era perfect vizibilă, judecătorul Miszti Alexandru pronunță anexata carte de judecată nr. 2334 din 22 decembrie 1947, prin care, pe baza depozițiilor celor doi martori interesați și actelor depuse, eronat interpretate de judecător, anulează sentința de condamnare și achitându-l de orice penalitate dispune punerea lui în libertate imediat, iar Parchetul, prin semnătura procurorului de atunci Ioan Farcu, a declarat că „nu se atacă” această carte de judecată.

Hotărârea dată de judecătorul Miszti Alexandru ne demonstrează că judecarea revizuirii s-a făcut superficial sau chiar în mod voit interesat, s-a trecut cu ușurință peste adevăr, spre a-l favoriza pe condamnatul Gyurkó Ștefan.

Relevăm mai jos greșelile:

1. Judecătorul a pus bază fără nici o rezervă pe declarația socrului inculpatului, că s-a prezentat la recensământ și că un funcționar i-a spus că nu era obligat să se prezinte.

Judecătorul n-a observat că inculpatul la interogatoriul de la Siguranță și la interogatoriul din instanță la prima judecată a recunoscut că nu a făcut nici o prezentare la recensământ, personal sau prin intermediul altuia. El ar fi amintit de socrul său cel puțin la judecată, dacă acesta ar fi fost adevărul.

Judecătorul nu a verificat la Chestura Poliției spre a se stabili numele funcționarului de la biroul Controlului străinilor, despre care socrul inculpatului pretinde că l-a informat că nu este nevoie să se prezinte. Acest funcționar ar fi trebuit audiat, și numai atunci se putea vorbi de o probă.

2. Judecătorul a pus bază pe buletinul de la Biroul Populației pe care îl posedă inculpatul, fără să voiască a observa că acel buletin demonstra tocmai fraudă inculpatului, care se putea legitima drept cetățean român.

3. Judecătorul arată în favoarea inculpatului, oarecum, că el este de *origine română*, ceea ce este o afirmație fantezistă a judecătorului, nerezultând din nici un act o asemenea dovadă. Faptul că este de religie greco-catolică are altă explicație, căci sunt și locuitori de naționalitate maghiară care au fost botezați greco-catolici, ba chiar cunoaștem și o biserică maghiară greco-catolică, zisă „biserica de Hajdudorog”. Deci din chestiunea religiei nu se pot trage concluzii asupra originii. Dar oricum ar fi, pe nimic nu se sprijină afirmația că inculpatul ar fi român de origine, și chiar așa de ar fi, faptul acesta nu are absolut nici o importanță, obligația lui de supus străin rămânând neatinsă și deci trebuind să se prezinte la controlul străinilor.

4. În actul Misiunii Ungare din București, amintit mai sus, se spune textual că Gyurkó Ștefan „nu figurează în registrele Misiunii Ungare, *nici nu poate dovedi calitatea de cetățean maghiar cu actele necesare*, deci în consecință nu poate fi considerat ca atare!”

Este clar că Gyurkó Ștefan nu a avut interesul să prezinte actele necesare și numai de aceea nu a putut dovedi, mai exact nu a voit să dovedească calitatea de cetățean maghiar, pe care în realitate o are, el fiind născut în Ungaria în anul 1924

și venind în Cluj în 1941, după care, fiind luat în război în armata maghiară, a căzut prizonier și a cerut să fie trimis la Cluj în anul 1946. Tatăl său, de origine ce-i drept din jud. Sălaj, a trecut însă în Ungaria de mult și acolo locuiește și astăzi, fiind cetățean maghiar. De nicăieri nu se vede că inculpatul ar fi pierdut cetățenia maghiară. În consecință, este clar că inculpatul, printr-o inducere în eroare, a putut obține certificatul de la Misiunea Politică Maghiară din București.

Totuși, judecătorul Miszti se întemeiază pe acest act, fără a voi să observe că din felul cum este el redactat nu sprijină cu nimic susținerile inculpatului, ci evidențiază și mai bine mijloacele incorecte de care s-a servit pentru a se camufla drept cetățean român.

5. În plus, judecătorul Miszti Alexandru a călcat și textele procedurii penale, deoarece a omis cu totul, în judecarea revizuirii, faza admiterii în principiu, ci pur și simplu a audiat doi martori, a primit câteva acte și apoi a și pronunțat sentința de achitare.

Dacă ar fi dat încheiere de admitere în principiu, ar fi fost silit să motiveze de ce prima sentință este greșită, ceea ce nu ar fi putut face cu probele noi propuse în cauză.

În concluzie, socotim că judecătorul Miszti Alexandru se face vinovat cel puțin de ușurință în felul cum a judecat cererea de revizuire a lui Gyurkó Ștefan, ajungând să-l achite în mod greșit, pentru care propunem să fie sancționat disciplinar.

Numitul nu a putut fi interogat de noi, deoarece a fost încadrat la data de 19 martie 1948, prin Decizia Ministerului Justiției nr. 497, publicată în „Mon. Of.” nr. 61 din 19 martie 1948, la Judecătoria mixtă Populară Baraolt, jud. Odorhei.

În ce privește avocatul V.I. Bodo, acesta a apărut pe inculpat pe baza actelor ce i-au fost date de membrii familiei inculpatului și întrucât nu putem stabili că ar fi luat parte în vreun fel oarecare la organizarea declarațiilor socrului și soției inculpatului, sau la obținerea actelor depuse în instanță, credem că nu este cazul să i se aplice vreo sancțiune.

Prim-procuror
Grigore Râpeanu

Secretar
Ioan Cordoș

D-sale, Domnului Ministru al Justiției, Direcțiunea Judiciară. București

(Arh.St.Cluj, Parchetul Tribunalului Cluj, dos. 5/1948, f.63-64)

176

111/1949
Magyar Dolgozók Pártja
Főtitkár

Budapest, 1949. január 6.

Kedves Elvtárs!

A közvetlenül karácsony előtt kipattant Mindszenty-ügy miatt lehetetlen volt számunkra az újév előtt Romániába utazni. Minthogy ilyen utazásra a legközelebbi hetekben már egyéb irányú elfoglaltságunk miatt nem kerülhet sor, írásban közlöm Veleid Politikai Bizottságunk megbízásából azokat a kérdéseket, amelyeket személyesen szerettünk volna felvetni.

Már november 21-én a Veled, Luca és Mogyorós elvtársakkal együtt Mezőhegyesen történt megbeszélésen aláhúztam, hogy bár a népi demokráciák közül Románia kezeli a magyar kisebbséget az iskolák, az állami adminisztráció és a politikai testületekben való számszerű képviselő szempontjából a legjobban, mégis egy sor olyan jelenség mutatkozik, amely csorbítja ezeknek a pozitív tényeknek az értékét.

A Mezőhegyesen felsorolt tények mellett szóvá kell tennünk Luca elvtársnak a Magyar Népi Szövetség IV. kongresszusán, Clujban tartott beszédét. Ez a beszéd, azzal szemben, hogy a magyarországi népi demokrácia kultúráját Erdélyben ismertetni kell, azt a látszatot akarta kelteni, hogy ennek leple alatt magyar reakciós irodalmat csempészték Erdélybe. Hozzátette még, hogy a marosvásárhelyi magyar egyetemre angol-amerikai tankönyveket és az U.N.E.S.C.O. kiadványait küldték Magyarországról. Mi természetesen azonnal lekontrolláltuk a dolgot. Kiderült, hogy a cluji egyetem magyar könyvtára a háború alatt Magyarországra hozták, ezt nekünk a békeszerződés értelmében vissza kellett küldeni. A visszaküldés folyamán 41 angol és amerikai orvosi könyvet, orvosi folyóiratot is vele küldtek (e szakkönyvek és szakfolyóiratok listáját szükség esetén elküldhetjük). Hozzátehetjük, hogy Magyarország, akárcsak Lengyelország vagy Csehszlovákia, tagja az U.N.E.S.C.O.-nak. Mi a Szovjetunió előzetes jóváhagyásával léptünk be. Kézenfekvő, hogy ilyen kijelentések az erdélyi Magyar Népi Szövetség kongresszusán azt a benyomást keltették, hogy ilyen tények miatt nem lehet a magyarországi kommunista sajtót és Pártunk kiadványait Erdélybe beengedni.

Az a körülmény, hogy a beszédnek a cluji „Igazság” december 13-i számában megjelent szövegét a bukaresti „Magyar Szó” ugyancsak 13-i száma és a „Scânteia” már megváltoztatva és az általunk inkriminált helyek kihagyásával hozta, mutatja, hogy az elvtársak Bukarestben ezt maguk is felismerték. Rá kell mutatnom arra is, hogy a Népi Szövetség határozati javaslata egyetlen szóval nem emlékezik meg a magyarországi népi demokrácia eredményeiről, annak ellenére, hogy a kongresszus folyamán erről szó volt. Ugyancsak fel kell hívunk a figyelmet arra, hogy bár a kongresszus díszelnökségében Mao-Ce-Dun-tól Thorezig – nagyon helyesen – beválasztották a kommunista vezetőket, a magyarországi kommunista vezetők közül egyetlenegy sem. Ezek kisebb-nagyobb megnyilvánulásai annak az általunk tapasztalt tendenciának, mely el akarja szigetelni Romániát Magyarországtól. Erre a lapra tartozik az is, hogy még mindig nem tudtunk megegyezésre jutni a magyarországi kommunista lapok és irodalom erdélyi terjesztését illetően. Amíg a mi álláspontunk és gyakorlatunk az, hogy Magyarországra korlátlanul beengedjük a Román Kommunista Párt román és magyar nyelvű napilapjait és kiadványait (vagy azokat, amelyek a Román Kommunista Párt ellenőrzése alatt jelennek meg), addig a román elvtársak nem engedélyezik ugyanezt. Például Romániából magyar kommunista napilapra nem lehet egyénileg előfizetni. Ami az irodalmat illeti, a román elvtársak nem engedik be azt a magyar klasszikus irodalmat sem, amelyet a mi kommunista könyvkiadónk adott ki a felszabadulás után. Természetesen az ilyen, általunk kiadott irodalomban akadnak kommunista szempontból kifogásolható részek, csakhogy, mint mondjuk Tolsztoj Leó „Háború és béké”-jének egyes oldalai. Ez azonban – nagyon helyesen – nem akadályozza meg a VKP/b/-t abban, hogy a „Háború és béké”-t és más hasonló klasszikusokat százezres példányszámokkal ki ne adjanak vagy ne publikáljanak. Ha azonban az történik, hogy Ti ezeket a könyveket Romániában nem engeditek kinyomni, Magyarországról nem engeditek behozni, úgy ezzel és hasonló intézkedésekkel magatok csökkentitek a lenini-sztálini nemzetiségi politika szellemében másutt hozott intézkedések értékét.

Ezen a téren a helyzet annál inkább romlik, minél biztosabban ülünk mi a nyeregben. Például 1948. október 26-án megjelent a román felsőoktatási reform rendelete, amely egyszerűen megszünteti a magyar nyelvű gyógyszerészképzést, és rendkívül megnehezíti a marosvásárhelyi orvosi egyetemen a magyar nyelvű orvosi képzést is, mert az egyetemet kizárja azon tudományos intézetek közül, amelyekben doktorálni lehet. Mínthogy pedig Romániában doktorátus nélkül orvosi gyakorlatot senki nem folytathat, a marosvásárhelyi egyetemen magyarul tanuló diákoknak tanulmányuk befejezésével román nyelvű intézetekbe kell átmenniük.

Az ilyen intézkedések, ismétlem, a magyar nacionalisták malmára hajtják a vizet, és ezért kérjük a romániai elvtársakat, hogy lépjenek közbe ezen a téren, és küszöböljék ki ezeket a káros jelenségeket.

A gazdasági kérdésekben is túl lassan javul a helyzet. A mezőhegyesi megbeszélésünk után leküldtük Háy államtitkár elvtársat, akinek munkája a majdnem teljesen megszűnt kereskedelmi forgalom megindítására kétségkívül bizonyos eredményeket adott. Ugyanakkor azonban Luca elvtárs vele is közölte azt a számunkra elfogadhatatlan teóriát, hogy a Romániában lévő magyar vagyonok – közte a magyarországi államosított vállalatok vagyona is – lényegében a román proletáriátus verejtékéből összeharácsolt vagyon, és mint ilyenért a magyar népi demokrácia ugyanúgy nem kaphat térítést, mint Anglia vagy az Egyesült Államok. Azóta, úgy halljuk, a román elvtársak elállottak Luca elvtárs tervétől, és olyan rendelkezések vannak útban, melyek a népi demokráciák Romániában lévő vagyonát az imperialistákénál jobb elbánásban szándékoznak részesíteni. Ennek ellenére mi kitartunk azon álláspontunk mellett, hogy az ilyen, mindkét népi demokráciát érdeklő gazdasági kérdéseket kölcsönös megegyezéssel és ne egyoldalú intézkedések formájában rendezzük.

Meg kell említenem, hogy a mezőhegyesi megbeszélésünk után bukaresti követünk azt a hivatalos értesítést kapta, hogy a román kormány nem fogadja el az 1948. szeptember 21-én a C.A.S.B.I. alá vont magyar tulajdonosok ügyében létrejött román-magyar megegyezést. Az indok az, hogy a szerződésbe „hiba csúszott be”, és ezért új tárgyalásokra van szükség. Ezt a szerződést a magyar és a román kormány teljes felhatalmazással ellátott képviselői írták alá. A szövegben benne van, hogy az egyezmény azon a napon lép hatályba, amikor a meghatalmazottak aláírják. Az ilyen egyezményt nem lehet egyoldalúan azzal az indoklással, hogy valami „véletlenül becsúszott”, hatályon kívül helyezni. A mi véleményünk szerint ennek az eljárásnak az az oka, hogy az egyezmény betartása talán valamivel kevesebb haszonnal jár, mint a be nem tartása. És ez a körülmény elegendő arra, hogy az egyezményt, melyhez a mi Politikai Bizottságunk előzőleg hozzájárult, és amelyhez az egyezményt aláíró Antos államtitkár elvtárs közlése szerint a román kormány is előzetesen hozzájárult, most egyoldalúan nem hajtják végre.

Szóvá kell tennem a román-magyar határ és az útlevelek problémáját is. A mi mezőhegyesi megbeszélésünk után, amikor felhívtuk az elvtársak figyelmét arra, hogy milyen jelenségeket tapasztaltunk az erdélyi magyarokkal kapcsolatban, a tél folyamára a román hatóságok lezárták az úgynevezett kishatár forgalmát, a kettős-birtokosok stb. határátlépését. Ez az intézkedés elsősorban a magyarokat sújtja, mert azok laknak a határ mindkét oldalán.

Felhívom a figyelmeteket arra is, hogy a magyar-román személyforgalom megkönnyítésére 1948. október 16-án egy vízumegyezményt kötöttünk meg. Ezt a vízumegyezményt mi román állampolgárok számára azonnal életbe léptettük. Román részről azonban az egyezmények közönséges – azaz nem diplomáciai vagy szolgálati

– útlevele vonatkozó részét nem hajtják végre, ami miatt szinte lehetetlenség Erdélyből Magyarországra, vagy megfordítva, közönséges útlevelemmel utazni. Ennek következtében ma a szocializmust építő magyar népi demokrácia hasonlíthatatlanul jobban el van szigetelve a szocializmust építő román népi demokráciától, mint ez a Horthy és Antonescu országai között volt. Ezek az intézkedések tíz- és tízezer magyart érintettek a határon innen és túl, akinek hiába magyarazzuk mi, hogy Románia a lenini-sztálini nemzetiségi politikát alkalmazza, amikor saját tapasztalatai azt mutatják, hogy most sokkal jobban el vannak zárva egymástól, mint Antonescu alatt.

Mi ismételten felhívjuk ezeket a tényekre a romániai elvtársak figyelmét, mert ha nem történik ezen a téren változás, kétségkívül csak a magyarországi és erdélyi nacionalizmus és sovinizmus malmára hajtják a vizet, és végső eredményükben rendkívül súlyos károkat fognak okozni mind a román, mind a magyar népi demokráciának. Ezért újra nyomatékosan kérünk Benneteket, hogy vizsgáljátok meg az általunk felhozott tényeket, és gondoskodjatok róla, hogy megszűnjenek.

Meleg üdvözetünket küldjük a román elvtársaknak, külön Neked, Pauker, Luca és Theohari elvtársaknak, és sok sikert kívánunk további munkátokhoz.

Meleg kommunista üdvözlettel
Rákosi Mátyás
A Magyar Dolgozók Pártja főtitkára.

[TRADUCERE]

Partidul Muncitoresc Maghiar
Secretar General

Budapesta, 6 ianuarie 1949

Dragă tovarășe[1],

Din cauza afacerii Mindszenthy, care a ieșit la suprafață chiar în ajunul Crăciunului[2], nu am putut efectua o călătorie în România înaintea Anului Nou. Deoarece vom fi foarte ocupați în săptămânile care vin și nu vom putea întreprinde această călătorie, din însărcinarea Biroului Politic te informez în scris asupra problemelor pe care am vrut să le ridic personal.

Încă la consfătuirea pe care am avut-o cu tine, tovarășii Luca și Mogyorós, la 21 noiembrie la Mezőhegyes, eu am subliniat că deși printre țările de democrație populară România are cea mai bună atitudine față de minoritatea maghiară din punct de vedere al școlilor, administrației de stat și participării ei numerice în organizațiile politice, totuși au loc astfel de manifestări care micșorează valoarea acestor fapte pozitive.

În afară de faptele enumerate la Mezőhegyes, trebuie să relevăm discursul ținut de tovarășul Luca la Cluj, la cel de al IV-lea Congres al Uniunii Populare Maghiare. Acest discurs, în contrapondere cu părerea că în Transilvania e necesar să fie răspândită cultura democrației populare ungare, a căutat să creeze aparența că sub acest pretext în Transilvania se importă prin contrabandă literatură reacționară ungară. El a adăugat de asemenea că universitățile maghiare din Târgu Mureș i s-au trimis din Ungaria manuale anglo-americane și publicații U.N.E.S.C.O. Noi, natural, am controlat imediat aceasta și s-a dovedit că biblioteca maghiară a universității din Cluj a fost transportată în timpul războiului în Ungaria, iar noi, conform tratatului de pace, trebuia s-o restituim. Când a fost restituită biblioteca, în același

timp au fost trimise 41 de cărți și reviste de medicină engleze și americane; în caz de nevoie putem să vă trimitem lista acestor cărți și reviste. Putem încă adauga că Ungaria, ca și Polonia și Cehoslovacia, este membră a U.N.E.S.C.O. Noi am intrat în această organizație cu asentimentul prealabil al Uniunii Sovietice. Este clar că atari declarații făcute la Congresul Uniunii Populare Maghiare din Transilvania crează impresia că din cauza acestor fapte nu poate fi admisă în Transilvania presa comunistă din Ungaria și publicațiile partidului nostru.

Faptul că textul acestui discurs, publicat în numărul din 13 decembrie al ziarului clujean „Igazság”, a fost reprodus în ziarul bucureștean „Magyar Szó” din 13 decembrie și în „Scânteia”, cu modificări, omițându-se părțile incriminate de noi, arată că tovarășii din București au înțeles singuri aceasta. Trebuie să subliniez și faptul că proiectul de rezoluție al Uniunii Populare nu pomeneste nici un cuvânt despre succesele democrației populare ungare, cu toate că la Congres s-a vorbit despre ele. Trebuie să subliniem și faptul că deși în prezidiul de onoare al Congresului au fost aleși conducătorii comuniști, începând de la Mao Tse Dun și terminând cu Thorez – ceea ce este just –, din partea conducătorilor comuniști din Ungaria nu a fost ales nimeni. Acestea sunt unele manifestări mai mari sau mai mici ale tendinței de a izola România de Ungaria, pe care am observat-o. La acestea se referă și faptul că până acum noi n-am reușit să ne înțelegem asupra difuzării în Transilvania a presei și literaturii comuniste ungare. În timp ce noi, conform convingerilor noastre, admitem ca în Ungaria să intre nelimitat ziare și publicații ale Partidului Comunist Român în limba română și maghiară, cât și edițiile care apar sub controlul Partidului Comunist Român, din partea lor tovarășii români nu acționează la fel. În România, de exemplu, nu este permis a se abona în mod individual la ziarul comunist ungar. În ce privește literatura, tovarășii români nu permit intrarea în țară nici chiar acelei literaturi clasice ungare, care a fost editată de către editura noastră comunistă, după eliberare. Este absolut normal ca în această literatură editată de noi să existe unele locuri contra cărora pot exista obiecțiuni din punct de vedere comunist, asemănătoare cu unele pagini din *Război și Pace* de Lev Tolstoi. Iar aceasta – desigur – nu împiedică Partidul Comunist Bolșevic de a edita *Război și Pace* și alte opere clasice în sute de mii de exemplare. Dacă însă voi nu permiteți editarea acestor cărți în România, nu permiteți de a le importa din Ungaria, prin aceste măsuri, prin măsuri asemănătoare voi micșorați singuri valoarea altor măsuri, efectuate în spiritul politicii naționale leninist-staliniste.

Situația în acest domeniu se deteriorează cu atât mai mult cu cât suntem mai siguri pe poziție. De exemplu, la 26 octombrie 1948, a fost publicată legea pentru reforma învățământului superior din România, care lichidează pur și simplu pregătirea farmaciștilor în limba maghiară și îngreunează în mare măsură pregătirea medicilor unguri la universitatea din Târgu Mureș, eliminând această universitate din rândul instituțiilor științifice în care, după terminarea studiilor, se poate obține o diplomă de doctor[3]. Deoarece în România fără diploma de doctor nimeni nu are dreptul de a practica medicina, studenții de limba maghiară din universitatea de la Târgu Mureș, după terminarea studiilor, sunt nevoiți să treacă la alte instituții cu limba de predare română.

Repet, astfel de măsuri toarnă apă la moară naționaliștilor unguri și de aceea rugăm pe tovarășii români să intervină în această problemă și să lichideze aceste fenomene dăunătoare.

Și în domeniul economic situația se ameliorează prea încet. După consfătuirea de la Mezöhegyes, noi v-am trimis un secretar de stat, pe tovarășul Háy, a cărui

muncă în condițiile încetării aproape complete a schimburilor comerciale a adus, desigur, anumite rezultate. În același timp, tovarășul Luca l-a informat și pe el asupra teoriei sale inacceptabile pentru noi, declarând că bunurile maghiare care se găsesc în România – între care și bunurile întreprinderilor naționalizate din Ungaria – sunt de fapt bunuri jefuite din sudoarea proletariatului român și de aceea democrația populară ungară, ca și Anglia și Statele Unite, nu va primi despăgubiri. De atunci, după cum am auzit, tovarășii români nu mai urmează planul tovarășului Luca, ci se pregătesc măsuri conform cărora față de bunurile democrațiilor populare aflate în România se va avea o atitudine mai bună decât față de bunurile imperialiștilor. Cu toate acestea, noi suntem de părere că astfel de probleme, în care sunt interesate ambele democrații populare, trebuie să fie rezolvate în urma unei înțelegeri reciproce și nu în forma unei hotărâri unilaterale.

Trebuie să amintesc că după consfătuirea noastră de la Mezöhegyes, ambasadorul nostru la București a fost înștiințat oficial că guvernul român nu acceptă acordul româno-ungar, încheiat la 21 septembrie 1948, în problema proprietarilor unguri asupra cărora se răsfârge C.A.S.B.I.[4]. Motivul este că în acord „s-a strecurat o greșeală” și de aceea sunt necesare alte tratative. Acest acord a fost semnat de către reprezentanții autorizați ai guvernelor ungar și român. În text se stipulează că acordul intră în vigoare în ziua semnării lui de către împuterniciți. Un astfel de acord nu poate fi invalidat unilateral, invocându-se o oarecare „greșeală întâmplătoare”. Noi considerăm că motivele acestei comportări constau în faptul că îndeplinirea acordului este mai puțin rentabilă decât neîndeplinirea sa, iar lucrul acesta este suficient ca un acord, pentru a cărui încheiere Biroul nostru Politic și-a dat în prealabil asentimentul și pentru care – cum ne-a declarat secretarul de stat, tovarășul Antos, care a semnat acordul – a existat asentimentul prealabil și al guvernului român să fie în mod unilateral neexecutat.

Trebuie să mă opresc și asupra problemei graniței româno-ungare și a vizelor. După consfătuirea noastră la Mezöhegyes, când am atras atenția tovarășilor asupra unor fenomene observate în legătură cu ungurii din Transilvania, autoritățile române au închis pentru iarnă așa-numita graniță mică, trecerea peste graniță a proprietarilor, a căror proprietate se găsește pe ambele părți ale graniței. Această măsură atinge în primul rând pe unguri, deoarece ei trăiesc pe ambele părți ale graniței.

Vă atrag atenția și asupra faptului că pentru ușurarea traficului de călători între Ungaria și România am încheiat la 16 octombrie 1948 un acord asupra vizelor. Prevederile acestui acord au început imediat să fie aplicate din partea noastră față de cetățenii români. Din partea românească însă, nu a fost îndeplinită acea parte a acordului, care se referea la vize obișnuite, adică vize care nu sunt diplomatice sau de serviciu. Drept rezultat, o călătorie din Transilvania în Ungaria și înapoi cu o viză simplă a devenit un lucru aproape imposibil. În consecință, democrația populară ungară, care construiește socialismul, este în momentul de față incomparabil mai izolată de democrația populară română, care de asemenea construiește socialismul, decât au fost izolate țările noastre sub regimul lui Horthy și Antonescu. Aceste măsuri afectează zeci de mii de unguri de o parte și de alta a graniței, cărora degeaba le explicăm că România aplică politica națională leninist-stalinistă, dacă propria lor experiență le arată că acum sunt într-o măsură mai mare izolați unii de alții decât pe timpul lui Antonescu.

Noi atragem din nou atenția tovarășilor români asupra acestor fapte, căci, dacă în acest domeniu nu va interveni o schimbare, aceasta va aduce și mai departe apă

la moara naționalismului și șovinismului ungar și transilvănean, și la urma urmei va aduce foarte mari prejudicii atât democrației populare române, cât și celei maghiare. De aceea, vă rugăm din nou în mod insistent să examinați faptele arătate mai sus și să faceți în așa fel încât ele să înceteze.

Trimitem un salut cald tovarășilor români, în special ție, precum și tovarășilor Pauker, Luca și Teohari, și vă dorim multe succese în muncă.

Cu calde salutări comuniste

Mátyás Rákosi

Secretar general al Partidului Muncitoresc Maghiar

(Arh.St.București, C.C. al P.C.R. Cancelarie, dos. 111/1949, f.64-69; în limba rusă f.70-77; versiunea românească f.54-58)

[1]Epistolă adresată lui Gh. Gheorghiu-Dej.

[2] Este vorba de descoperirea unui „complot” în care era implicat Mindszenty, primatul bisericii catolice din Ungaria.

[3] Prin Legea Învățământului Superior din România s-a modificat structura universităților, facultățile de medicină devenind Institute de Medicină și Farmacie.

[4] Vezi mai sus doc. 173.

177

Stenograma

convorbirii avute cu delegația Partidului Comunist Maghiar

19 februarie 1949 [1]

Prezenți: Tov. Rákosi, Rajk[2] și Gerő[3].

Tov. Gheorghiu-Dej, tov. Ana Pauker, Luca Vasile, Iosif Chișinevschi și Moghioroș[4].

Tov. Rákosi (traduce din rusește tov. Chișinevschi) spune în câteva cuvinte cum au primit observațiunile noastre asupra scrisorii lor. Au analizat din nou scrisoarea trimisă și au constatat că într-adevăr este acolo o greșeală, n-au știut că institutul medico-farmaceutic din Tg. Mureș dă doctori cu drept de practică. În al doilea rând trebuie să spunem noi unde sunt greșelile principale.

Tov. Gheorghiu roagă pe tov. Rákosi să expună ideile pe care le-au pus în scrisoare, ca să ne fie și nouă mai clar. În scrisoare sunt numai câteva fapte formulate. Verbal este mai ușor de a dezvolta și a susține principiile.

Tov. Luca: Principiile sunt legate cu faptele.

Tov. Rákosi: Előre kell bocsátanom, hogy az a kérdéssorozat, amiről itt most szó lesz – főleg gazdasági vonatkozásában –, nem krízisjellegű. Inkább apró tünetek, amiket jó idejekorán eliminálni, mielőtt még nagyobb baj volna belőle. Ezt előre kell bocsátani, mert ebből folyik a baráti elvtársias szellem, amiben eddig folytak a tárgyalások, és még folyni fognak. Mert a mai megbeszéléseket is azzal a nyilatkozattal fogom kezdeni, amit Mezőhegyesen is tettünk, hogy a népi demokráciák közül a román népi demokrácia az, amely a legjobban kezeli a magyarságot.

Ezek után áttérhetünk az egyes szóvá tett kérdések ismertetésére. Az első a Magyar Népi Szövetség cluji kongresszusa. Levelünkben szóvá tettük, hogy mi elégedetlenek vagyunk azzal a móddal, ahogy ottan Luca elvtárs festette azokat a kultúrhatásokat, amelyek Magyarországról az erdélyi magyarságra hatottak. Néhány adatot sorolt fel, közülük kettő volt konkrét. Az egyik, hogy kulturális kapcsolatok ürügye alatt fennáll a veszély, hogy a romániai magyarságot reakciós hatások érik. A másik még konkrétabb volt, hogy az U.N.E.S.C.O. kiadványait, angol-amerikai irodalmat küldtünk, kultúrkapcsolatok ürügyével Erdélybe.

Ezek az adatok azt célozzák, hogy indokul szolgáljanak a magyar népi demokráciából jövő kultúrtermékek szigorú kezelésére. Mindjárt hozzá kell tennem, hogy a mi levelünk megállapította, hogy a bukaresti román és magyar nyelvű sajtó erősen tompítva hozta ezen kijelentéseket, amiből láttuk, hogy az elvtársak Bukarestben ezzel a kérdéssel nem értettek egyet. Mindjárt hozzáteszem, hogy ha ilyesmik elő is fordultak volna szórványosan, ez természetesen nem indok arra, hogy a magyar-román kultúrkapcsolatokat a maga egészében befolyásolja. Nálunk mindennapos dolog, hogy a saját napilapunkban vannak olyan dolgok, amelyek a magyar kommunista kultúrvonalat rosszul érintik. Ez a szocializmusba való átmenetnél elkerülhetetlen, ez minden más országban megvan. Még a Szovjetunióban is előfordul, hogy könyveket, melyek le vannak fordítva, sőt Sztálin-díjat kaptak, ki kell vonni a forgalomból.

Mi szóvá tettük azt is, hogy a cluji kongresszus határozati javaslatában a magyar népi demokrácia eredményei kimaradtak, bár a kongresszuson arról szó volt, és hogy a kongresszus díszelnökségében a magyar népi demokrácia egyetlen vezetőjét sem választották be. Ezekre a dolgokra minket részben utólag figyelmeztettek, mert természetesen mi észre sem vettük, nekünk nem volt az a gondolatunk, hogy ellenőrizzük a kongresszus rezolúcióját vagy a díszelnökséget.

Szóvá tettük azt is, hogy nem tudunk kulturális megegyezést kötni Romániával és ezzel kapcsolatban nem tudunk megegyezésre jutni a magyar kommunista, vagy magyar kommunista befolyás alatt álló irodalom terjesztésére vonatkozólag. A mi álláspontunk ebben a tekintetben Románia felé, de az összes népi demokráciák felé az, hogy korlátlanul beengedünk minden olyan magyar nyelvű vagy idegen nyelvű lapot, irodalmi kiadványt, ami az illető országok kommunista pártjának kiadványában vagy a párt ellenőrzése mellett adódik ki. Ebben a tekintetben nálunk semmiféle korlátozás nincs. Természetesen előfordul néha, hogy a kiadványokban, mondjuk nálunk a magyar klasszikusokban, Jókai, Mikszáth, vannak olyan részek, amelyek ideológiai szempontból nem felelnek meg a népi demokrácia vagy a kommunizmus elveinek. De ez elkerülhetetlen. Például a Szovjetunió nem gátolja meg Tolsztoj *Háború és béke* művének kiadását, pedig azokban helyenként egész oldalak vannak a cárt dicsőítve. Mindenki tudja ezt.

Jelenleg az a helyzet, hogy a mi kiadványainkat, amelyeket már mi megfelelő kiválogatás után Magyarországon kiadtunk, nem küldhetjük szabadon Romániába, és itten pedig nem adják ki őket. Emiatt – úgy halljuk – régi Jókai- és Mikszáth-könyveket kézről kézre adnak, el vannak rongyolódva, mert az emberek olvasni akarnak, és az embereknek olyan benyomást kelt, hogy ebben a romániai magyarságnak nincs meg az az egyenjogúsága, ami más tekintetben megvan.

Szóvá tettünk itt 1-2 konkrét kérdést. 1948. okt. 26-án megjelent a felsőiskolai reform, amely megszüntette a magyar nyelvű gyógyszerészképzést, és ezenkívül megszüntette azt, hogy magyarul lehessen doktorálni.

Végül részben ebbe a kategóriába tartoznak azok a vízum- és határátlépési nehézségek, amelyeket szóvá tettem. Megnéztük a tavalyi statisztikákat, és kiderült

belőle, hogy Csehszlovákiából, amelynek lakossága kisebb, mint Romániának – három és félszer annyian jöttek Magyarországra, mint Romániából, pedig Románia számára Magyarország külön tranzitország, aki Nyugatra utazik, Magyarországon megy át. Románia hasonlíthatatlanul szigorúbban kezeli ezt a kérdést, mint Csehszlovákia, és sokkal szigorúbban, mint Horthyval szemben képviselte a román reakció, pedig abban az időben a román reakció joggal tartott irredenta agitátorok beözönlésétől vagy romániai magyar irredenták utazásától Magyarországra. Erre vonatkozólag panasz tárgyává tettük, hogy megegyezés volt erre, amelyet mi azonnal életbe léptettünk, de annak a tömegre vonatkozó része nem hajtott végre. Diplomáciai passzussal utazókra nézve végrehajtott, de a közönséges halandókra nézve nem hajtódott végre. Ugyanaz vonatkozik a kishatárforgalomra. Éppen a mezőhegyesi megbeszélés után szüntették be. Mindjárt hozzá kell tennem, hogy az összes itt szóvá tett kérdésekről a magyar közvéleménynek, a népi demokrácia zömének nincs tudomása, mert mi természetesen a sajtóban, a nyilvánosság előtt szóvá nem tettük, mert hiszen a népi demokrácia felé, amennyiben az új Romániáról van szó, természetesen igyekeztünk szinte kizárólag a pozitív oldalakat népszerűsíteni. Mindezekből egyetlen dolog ismeretes a magyarságnak azon része előtt, amelynek Romániával rokonsági vagy egyéb összeköttetése van. Ti. azt látják, hogy majdnem lehetetlen Romániába utazni. Ez természetesen a magyarságnak egy nem jelentős része, csak a határ menti lakosság. Mindezeket a kérdéseket inkább a romániai magyarság érzi, akiknél kétségkívül a horthysta agitáció meg a '44-es impériumváltás következtében van egy bizonyos neuraszténias hangulat és sovinizmus. És mikor mi ezeket szóvá tesszük, elsősorban nem a mi magyar demokrata tömegeink, kommunistáink panasza vagy kifogásaképp tesszük szóvá, hanem attól tartunk, hogy az ilyen kisebb-nagyobb megszorítások lerontják a román kommunista pártnak egyébként helyes lenini-sztálini politikájának eredményeit az erdélyi magyaroknál. Hogy egy példát mondjak. A mi véleményünk az, hogy ha például a román elvtársak megengednék a mi központi lapunknak korlátlan előfizetését Romániában, az első időben valószínű, hogy talán roham volna, valószínű, hogy tízezerrel meghozatnák, de utána néhány hónapon belül belátnák, hogy ez egy magyar újság, amely a romániai dolgokkal csak mellékesen foglalkozik, és meg vagyok győződve, hogy az előfizetés újra leesne, talán kevesebbre, mint amennyit most központilag terjesztenek, és elmúlna az az érzés, hogy mintha ők itten jogaikban korlátozva lennének. Ugyanez vonatkozik bizonyos irodalmi kiadványokra. Ha szabad itten példával élnem: amikor mi 1947-ben Csehszlovákiában voltunk, a következő probléma foglalkoztatta a kormányt: ottan volt annyi sörük, hogy jegy nélkül is kielégíthették volna a szükségleteket, de attól tartottak, hogy ha jegyre adják, több sör fog fogyni, mint ha anélkül adnák. A jegynek van egy pszichológiai befolyása. Ha nem szabad előfizetni, akkor mindenki akar, ha szabad, akkor úgy érzik, hogy szabadok, és nem akarnak annyit.

Înainte de toate vreau să vă arăt că seria chestiunilor ridicată aici – mai ales în domeniul economic – nu au caracter de criză. Acestea sunt mai ales aspecte mărunte, pe care e mai bine să le eliminăm la timp, înainte de a se agrava. Trebuie să stabilim acest lucru, căci de aici decurge spiritul de prietenie tovărășească care a caracterizat tratativele noastre de până acum și acelea ce vor urma. Discuțiile de azi le voi începe cu aceeași declarație, pe care am făcut-o și la Mezőhegyes, anume că dintre democrațiile populare, democrația populară română este aceea care tratează cel mai bine populația maghiară.

Să trecem la expunerea chestiunilor puse în discuție. Prima este Congresul din Cluj al Uniunii Populare Maghiare. În scrisoarea noastră am arătat că noi suntem

nemulțumiți de felul în care a fost descrisă acolo de tov. Luca influența culturală care a pătruns din Ungaria spre populația maghiară din Ardeal. El a enumerat câteva date, dintre care două au fost concrete. Prima, că sub pretextul legăturilor culturale există pericolul ca maghiarimea din România să fie atinsă de curentele reacționare. A doua a fost și mai concretă: că noi, sub pretextul legăturilor culturale, am trimis literatură anglo-americană – cărțile editurii U.N.E.S.C.O. – în Ardeal.

Aceste date au avut ca scop de a servi drept motiv pentru o tratare severă a produselor culturale care vin din partea democrației populare maghiare. Menționez ceea ce s-a constatat și în scrisoarea noastră, că presa bucureșteană în limba română și limba maghiară a reprodus aceste declarații într-o formă mult temperată, din care noi am dedus că tovarășii din București nu au fost de acord cu aceste declarații. Trebuie să adaug imediat că presupunând cazul că s-au întâmplat ici și colo asemenea lucruri, asta nu poate fi un motiv pentru a influența în întregime lor relațiile culturale româno-ungare. La noi este ceva obișnuit faptul că în cotidianul nostru apar lucruri care merg în detrimentul liniei culturale comuniste. Acest lucru nu se poate evita în perioada de trecere la socialism, acest lucru există în toate celelalte țări. Chiar și în U.R.S.S. se întâmplă că trebuie să se retragă din circulație cărți care au fost traduse, mai mult, au fost distinse cu premiul „Stalin”.

Noi am mai ridicat problema că din rezoluția congresului de la Cluj au fost omise rezultatele democrației populare ungare, cu toate că în timpul congresului aceste realizări au fost amintite, și că în prezidiul de onoare al congresului nu a fost ales nici un conducător al democrației populare ungare. Toate aceste lucruri ni s-au arătat în parte mai târziu, noi bineînțeles nici nu le-am observat, noi nu ne-am gândit să controlăm rezoluțiile congresului sau prezidiul de onoare.

Am mai pus problema că nu putem încheia un acord cultural cu România și în legătură cu această problemă nu am reușit să ne înțelegem în ceea ce privește difuzarea literaturii maghiare comuniste sau a literaturii maghiare aflate sub influență comunistă. Punctul nostru de vedere în această chestiune față de România sau oricare altă democrație populară este că lăsăm să intre fără nici o restricție toate ziarele sau publicațiile literare care apar în editura partidelor comuniste sau sub supravegherea partidului din țările respective. În această privință, la noi nu există nici un fel de restricție. Evident, se întâmplă uneori că în anumite ediții, să zicem la noi, la clasicii maghiari Jókai[5], Mikszáth[6] sunt unele părți care din punct de vedere ideologic nu corespund principiilor democrației populare sau comunismului. Însă aceste lucruri sunt inevitabile. De exemplu, Uniunea Sovietică nu împiedică publicarea operei lui Tolstoi, *Război și Pace*, cu toate că acolo, pe pagini întregi, este preamărit țarul. Țsta este un lucru cunoscut.

Situația în momentul de față este că noi nu putem trimite liber în România publicațiile noastre, pe care le-am publicat în Ungaria după o selecție corespunzătoare, iar în România ele nu sunt publicate. Din această cauză – după cum auzim –, cărți vechi, Jókai și Mikszáth, umblă din mână în mână, ele sunt zdrențuite, căci oamenii doresc să citească, și astfel se naște impresia că pe acest plan maghiarii din România n-ar avea aceeași egalitate de drepturi pe care o au din alt punct de vedere.

Am ridicat aici 1-2 chestiuni concrete. La 26 octombrie 1948 a apărut reforma învățământului superior, pe baza căreia s-a sistat pregătirea farmaceutică în limba maghiară și nu se mai poate da doctoratul în limba maghiară.

În sfârșit, în această categorie intră în parte acele probleme ale vizei de trecere a frontierei, despre care am vorbit. Am cercetat statistica de anul trecut și am constatat că din Cehoslovacia – cu un număr mai mic al populației – au venit de trei ori și

jumătate mai multe persoane în Ungaria decât din România, cu toate că – pentru România – Ungaria reprezintă o țară de tranzit; cei care pleacă spre apus, trec prin Ungaria. România tratează această chestiune incomparabil mai sever decât Cehoslovacia și mult mai sever decât a acționat reacțiunea română față de Horthy, cu toate că în acele timpuri reacțiunea română a fost îngrijorată pe bună dreptate din cauza aflului agitatorilor iredentiști sau din cauza călătoriilor unor iredentiști maghiari din România spre Ungaria. Referitor la aceasta, noi ne-am exprimat nemulțumirea că acordul existent în această privință, deși la noi a intrat în vigoare imediat, partea referitoare la mase nu s-a aplicat. Se aplică în privința acelor care călătoresc pe baza pașapoartelor diplomatice, dar nu se aplică pentru muritorii de rând. Același lucru despre circulația mică de frontieră. Ea a fost sistată exact după consfătuirea de la Mezöhegyes. Trebuie să accentuez că despre toate aceste probleme ridicate aici, opinia publică maghiară, majoritatea populației democrației populare, nu are cunoștință, fiindcă noi în presă, în fața publicului nu am ridicat asemenea probleme, căci despre democrația populară, îndată ce este vorba de noua Românie, natural ne-am străduit să popularizăm aproape în totalitate doar părțile pozitive. Din toate aceste lucruri, maghiarimea care are legături de rudenie sau alte legături cu România cunoaște un singur lucru, și anume faptul că este aproape imposibil să poți veni în România. Desigur, această parte a populației este neînsemnată, cea din apropierea frontierei. Toate aceste probleme le simte mai mult populația maghiară din Ardeal, la care mai persistă o dispoziție neurastenică și de șovinism, ca rezultat al agitației horthyste și al schimbării de imperiu din 1944. Iar atunci când noi ridicăm aceste probleme, nu le ridicăm în primul rând ca o nemulțumire, o revendicare din partea maselor noastre democratice maghiare, din partea comunistilor noștri, ci ne temem că asemenea restricțiuni mai mici sau mai mari slăbesc rezultatele bune ale politicii de altfel juste, leninist-staliniste, a Partidului Comunist Român, în mijlocul maghiarilor din Ardeal. Ca să dau un exemplu. Păreră noastră este că dacă, de exemplu, tovarășii români ar permite abonarea nelimitată în România la organul nostru de presă central, probabil ar fi în prima perioadă un asalt, probabil că l-ar cere cu zecile de mii, dar după aceea, peste câteva luni ar vedea că acesta este un ziar maghiar, care se ocupă cu lucruri din România numai tangențial, și sunt convins că abonamentele s-ar reduce din nou, poate la un număr mai mic, decât se difuzează actualmente în mod centralizat și ar dispărea sentimentul că ei aici ar fi îngrađiți în drepturile lor. Același lucru se referă și la unele publicații literare. Să-mi permiteți un exemplu: în 1947, când noi am fost în Cehoslovacia, guvernul era preocupat de următoarea problemă: au avut acolo cantitatea necesară de bere, pentru a putea satisface necesitățile și fără raționalizare, dar au fost de părere că până ce se dă pe cartelă, se consumă mai multă bere decât atunci când se vinde liber. Cartela are un efect psihologic. Dacă acum în România nu este permis să se facă abonamente pentru ziare din Ungaria, are de asemenea o astfel de influență psihologică. Dacă nu se poate abona, atunci toată lumea vrea, dar dacă nu există nici o piedică, atunci ei simt că sunt liberi și nu mai vor atâta.]

Tov. Geró: Egy másik példát. Mi a múlt év őszén bevezettük a jegyes kenyér mellett a szabad kenyeret. Az első nap elfogyott Budapesten 6 vagon, a második nap 5 vagon, napról napra csökkent, jelenleg pedig egy vagon sem fogy el naponta, és előzőleg sírtak, hogy a jegyre a kenyér kevés. Most pedig jegy nélkül nem veszik meg. [Un alt exemplu: noi am introdus toamna anului trecut pe lângă pâinea pe cartelă, pâinea fără cartelă. Prima zi s-au consumat în Budapesta 6 vagoane, a doua zi 5 vagoane, micșorându-se apoi cantitatea din zi în zi, astfel că

azi nu se consumă nici măcar un vagon, iar înaintea s-au plâns că nu le ajunge cantitatea de pâine de pe o cartelă. Iar acum nu cumpără nici fără cartelă.]

Tov. Rákosi: Valószínű, hogy hasonló sors érné a magyar klasszikus kiadást is. [Probabil ar avea aceeași soartă și publicarea clasicii maghiari.]

Tov. Luca: A mi magyar kiadásunk olcsóbb. [Editura noastră maghiară este mai ieftină.]

Tov. Gheorghiu: Dacă ar fi editura clasică niște pâine...

Tov. Rákosi: Ezeknek a kérdéseknek a jelentőségét mi a romániai magyarság szellemének megjavítása céljából forszírozzuk, hogy ilyen jelentéktelen kérdésekben a sovinszta agitáció ne tudjon itt beakaszkodni. Mert Magyarországon 15 emberen kívül nem tudja senki, hogyan küldik a „Szabad Nép”-et. És meg vagyunk győződve, hogy ha ilyen dolgokban, ezeket a teljesíthető kívánságokat végrehajtják, nagyon kevés agitációs alapja marad az erdélyi magyar sovinizmusnak. És amikor mi ezeket szóvá tesszük, akkor az a szempont vezet bennünket, hogy segítsünk a romániai kommunista elvtársaknak a romániai magyarok között kétségtelenül még meglévő sovinszta maradványok kiküszöbölésére.

Mindjárt hozzáteszem, hogy ez a mi részünkről nem filantrópia, nem jótékony-ság, mert nekünk ugyanolyan érdekünk, mint a román kommunista pártnak, hogy a romániai magyarok között ne sovinszták legyenek, hanem kommunisták.

Ezzel lényegében be is fejeztem a kulturális panaszokat. Most jönnek a gazdasági kérdések.

Itt meg kell mondanom, egy bizonyos javulás kétségkívül van. Ez már eredménye a mezőhegyesi megbeszéléseknek. Számokban kifejezve ez abban nyilvánul meg, hogy a nem klíringben lekötött kb. 10 millió dollár értékű egyezmény fejében a magyar szerződő fél Romániában már 8 millió dollárt lekötött. A románok Magyarországon azonban csak 4 milliót. Lehet hogy 7 millió az összes, de mi külön vesszük azt, ami klíringben, áru áru ellenében van, és így keletkezett a 8, illetve 4 millió. Mindjárt hozzáteszem, hogy ezek a számok nem mutatják meg világosan a helyzetet. A mi szakértőnk, Háty elvtárs, aki itt volt tavaly szeptemberben, arra mutatott rá, hogy ez a 4 millió nehezen lesz emelhető, mert a román elvtársak máris töröltek a szerződésből egy csomó fontos árut, részben azzal az indoklással, hogy ezekre nincs szükségük az egyéves tervben, részben azzal az indoklással, hogy azt már másutt megrendelték. Szóvá teszi Háty elvtárs, hogy a további elhelyezés román részről nagyon kevés eredménnyel kecsegtet. És ez részben zavarja a magyar tervgazdálkodást, ahová ezek a megrendelések be vannak állítva. Például a magyar gyárak kapacitásának egy része ezekre van rezerválva. Másrészről attól tartunk, hogy ha nagy lesz a különbség a magyar import javára, akkor a különbözetet dollárban kérik, és nekünk kevés a dollárunk, és akkor kénytelenek leszünk a romániai rendeléseinket csökkenteni, ami megint zavarná a mi tervgazdaságunkat is, és természetesen a romániai tervgazdaságot is, úgyhogy ebben a kérdésben kétségkívül újabb lökésre van szükség.

Most jönnek a régi bánatok. Ezek az államosított magyar vagyonok. A mezőhegyesi állásponttal szemben értesítést kaptunk, hogy a romániai elvtársak felszólították az összes külföldi érdekeltet, hogy jelentsék be igényeiket, és külön, kéz alatt vagy bizalmasan értesítették a népi demokráciák képviselőit, hogy őket természetesen más elbánásban fogják a kártalanításban részesíteni, mint az imperalista államokat. Ezt a mi diplomáciai képviselőnk értesítéséből.

[Noi accentuăm importanța acestor probleme cu scopul de a îmbunătăți spiritul populației maghiare din România, pentru ca agitația șovină să nu aibă posibili-

tatea de a se lega de asemenea chestiuni neînsemnate. Fiindcă în Ungaria, afară de vreo 15 oameni, nimeni nu știe cum se trimite „Szabad Nép”[7], și suntem convingși că dacă se vor îndeplini aceste dorințe realizabile, șovinismul maghiar din Ardeal rămâne cu o bază de agitație foarte redusă. Atunci când noi ridicăm aceste probleme, suntem conduși de dorința de a-i ajuta pe tovarășii comuniști din România în eliminarea rămășițelor șoviniste, care mai există cu certitudine în rândurile maghiarilor din Ardeal.

Aceasta nu este din partea noastră filantropie, nu este binefacere, fiindcă noi avem același interes ca și Partidul Comunist Român, ca în rândurile populației maghiare din România să nu existe șoviști, ci comuniști.

Cu aceasta am și terminat în fond plângerile cu caracter cultural. Acuma urmează problemele economice.

Aici – trebuie să spun – există o oarecare îmbunătățire. Aceasta este deja rezultatul discuțiilor din Mezőhegyes. Exprimat în cifre, aceasta se prezintă în faptul că în contul celor 10 milioane dolari din convenție (în afară de clearing), partea maghiară a contractat până în prezent în România 8 milioane dolari. Partea română în Ungaria a contractat în schimb numai 4 milioane. Se poate că 7 milioane în total, însă noi luăm separat ceea ce este în clearing, marfă contra marfă, și așa rezultă 8, respectiv 4 milioane. Aceste cifre nu arată o situație clară. Specialistul nostru, tov. Háý, care a fost aici în septembrie anul trecut, atrage atenția că aceste 4 milioane vor fi greu de majorat, deoarece tovarășii români au și anulat din contract o serie de mărfuri importante, pe de o parte motivând că nu au nevoie de aceste mărfuri în cadrul planului de un an, pe de altă parte motivând că ele au fost deja comandate în altă parte. Tov. Háý arată că plasarea mărfurilor are perspective foarte mici din partea română. Și aceasta provoacă în parte o perturbare în planificarea economiei maghiare, în cadrul căreia aceste comenzi au fost programate. De exemplu, o parte din capacitatea fabricilor maghiare a fost rezervată în acest scop. Pe de altă parte, ne temem că dacă va fi o diferență prea mare în favoarea importului maghiar, diferența se va cere în dolari, iar noi avem dolari puțini, și atunci am fi siliți să reducem comenzile noastre din România, ceea ce iarăși ne-ar perturba planul economic și, desigur, și planul economic din România, astfel încât în această privință este nevoie de un nou impuls.

Acuma vin durerile vechi, averile maghiare naționalizate. În contradicție cu punctul de vedere de la Mezőhegyes, am fost înștiințați că tovarășii din România i-au somat pe toți cei interesați din străinătate să prezinte pretențiile lor și separat, pe sub mână, sau confidențial au anunțat reprezentanții democrațiilor populare că ei vor fi tratați desigur într-un mod diferit, referitor la despăgubiri, decât statele imperialiste. Acestea din informațiile reprezentanței noastre diplomatice.]

Observațiuni: Nu-i așa, nu există.

Tov. Rákosi în continuare: Akkor még rosszabb, ha nem létezik. De mindenesetre volt valami felszólítás, hogy be kell jelenteni. Széll az Iparügyi Minisztériumban kapott információ alapján közölte. [Dacă nu există, cu atât mai rău. În orice caz, a existat solicitarea, de a prezenta pretențiile. Széll ne-a comunicat pe baza informațiilor primite la Ministerul Industriei.]

Tov. Rajk: Széll éppen a jelentésben még azt is közölte, hogy ő máris intézkedett a bankoknál, tett is bejelentéseket, és felhívták a figyelmét, közölje a román hatóságokkal is, és mert nem állanak rendelkezésére az összes adatok, kéri, hogy mi közöljük az adatokat, mert ezeket a román elvtársak várják. [În acest raport, Széll ne-a mai comunicat că el a și luat măsuri la bănci, a și făcut comunicări

și i s-a atras atenția ca să comunice datele necesare și autorităților românești, și având în vedere că nu posedă toate datele, el cere să i se pună la dispoziție aceste date, deoarece ele sunt așteptate de tovarășii români.]

Tov. Rákosi: Mi ezt a világ legtermészetesebb dolgának tartjuk, hogy minket ne kezeljenek úgy, mint az imperialista országokat. De még itt is szóvá kell tennünk, hogy az ilyen gazdasági természetű dolgokat helyesebb előzetes megegyezés és nem egyoldalú intézkedés alapján elintézni.

Most C.A.S.B.I.-dolgokra. Mi aláírtunk szeptember 21-én egy megegyezést. A megegyezés szövegében benne volt, hogy az az aláírással életbe lép. Mi kaptunk hivatalos értesítést, hogy a végrehajtásnak akadályja van, hogy a megegyezésbe hiba csúszott be, hogy a C.A.S.B.I.-megegyezés ellen a romániai zsidóérdekek protestáltak, és ez az oka, hogy nem hajtották végre. Szóval velünk mindenesetre hivatalosan közölték, hogy e miatt a pont miatt egyelőre nem fogják végrehajtani.

[Noi considerăm că este lucrul cel mai natural să nu fim tratați la fel ca țările imperialiste. Însă și aici trebuie spus că asemenea probleme de natură economică este mai corect de a le rezolva pe baza unei înțelegeri prealabile și nu conform unor măsuri unilaterale.

Acum despre chestiunile C.A.S.B.I. Noi am semnat la 21 septembrie o convenție. Din text reieșea că ea intră în vigoare odată cu semnarea ei. Noi am primit o înștiințare oficială, că executarea întâmpină piedici, că în textul convenției s-a strecurat o greșeală, că interesele evreiești din România au protestat împotriva convenției despre C.A.S.B.I. și aceasta este cauza pentru care ea nu s-a executat. Cu alte cuvinte, noi am fost oficial înștiințați că din cauza acestui punct, convenția nu va fi deocamdată executată.]

Tov. Luca: Mi csak kértük, hogy vegyék ki ezt a pontot, de ez nem akadályozza a végrehajtást, a végrehajtás folyik. [Noi am cerut doar să se scoată acest punct din convenție, ceea ce nu împiedică executarea, executarea este în curs.]

Tov. Rákosi: Mi megkérdeztük a mi tárgyaló emberünket, Antos volt itt, aki a Pénzügyminisztériumot vezeti. Kijelentette, hogy ez a kérdés a zsidókkal kapcsolatban benne volt a tárgyalásokban, és hogy természetesen abból, hogy utólag valahol szóváltették, nem lehet ok arra, hogy a szerződés ne legyen érvényben. Annál is inkább, mert a tárgyalás folyamán ennek a fejében mi is, a magyar rész is lemondott egy sor követelésről. Hogy számunkra is ez sérelmes, és kérjük, hogy az eredetileg aláírt szerződést hajtsák végre.

Ezek voltak a gazdasági téren azok a kérdések, ahol a román elvtársak segítségét kérjük. Van még 1-2 kisebb jelentőségű, amelyek közül én csak a kolozsvári konzulátus kérdését említem meg, ami szintén el van határozva, de nem tudjuk végrehajtani.

Szóval ezek voltak azok a kérdések, amelyeket levelünkben szóvá tettünk. Alá kell húznom, hogy ezek a szóvá tett kérdések nem a két népi demokráciának kritikus helyzetében való viszonyára céloznak, inkább fordítva, éppen azért lehet őket nyugodtan és elvtársi atmoszférában felvetni, mert meg vagyunk győződve, hogy meg lehet találni ilyen formában a megoldást. Másrésztől azonban úgy hisszük, hogy helyes módszer két barátságos népi demokrácia között, két szocializmust építő ország között a hibákra és nehézségekre még csírákorában, még embriókorában rámutatni, és nem várni meg, amíg megnőnek.

Ennyit magukról a tényekről. Most valamit a hangról és tartalomról.

A tartalmat, mint elvtársak, kivéve egy kis tárgyi tévedést, fenntartjuk. Mi megnéztük lelkiismeretesen a tényeket, és csak azután tettük szóvá. Ami a hangot

illeti, ez egy nyugodt, tárgyilagos, elvtársias hangnem volt. Hozzáteszem, hogy a kellemetlen tények, még elvtársi módon előadva is, egy kicsit kemény mellékhangot kapnak. A történelmi hűség kedvéért el kell még mondanom, mikor megkaptuk Dej elvtársnak a válaszlevelét, a politikai bizottságnak a tagjai megrohantak engem, mindenki az eredeti levelet akarta olvasni, hátha benne maradt valami a hangban, amit kifogásolnak, és mikor megint elolvasták, mindenki megkönnyebbülten lélegzett fel, hogy olyan, mely két baráti kommunista párt bírálataát egész jól elbírja. Hát ennyit akarok mondani.

[Noi l-am întrebat pe omul nostru care a dus tratativele. Antos a fost aici, cel care conduce Ministerul Finanțelor. El a declarat că această problemă legată de evreii era cuprinsă în tratative și că evident, doar pentru că ulterior a fost ridicată undeva, nu poate fi un motiv pentru ca convenția să nu mai fie valabilă. Cu atât mai mult, încât de-a lungul tratativelor și noi, partea maghiară, am renunțat din acest motiv la o serie de revendicări. Ne prejudiciează și pe noi, și noi cerem ca convenția inițial semnată să fie aplicată.

Acestea au fost problemele economice, la care cerem ajutorul tovarășilor români. Mai sunt 1-2 probleme, de mai mică importanță, dintre care eu voi aminti doar pe cea a consulatului din Cluj, în cazul căreia hotărârea este de asemenea luată, dar n-o putem pune în practică.

Acestea au fost problemele ridicate în scrisoarea noastră. Trebuie să accentuez că problemele enunțate nu indică că relațiile dintre cele două democrații populare s-ar afla într-o fază critică, chiar dimpotrivă, tocmai de aceea pot fi dezbătute în liniște și într-o atmosferă tovarășească, deoarece suntem convinși că astfel se poate găsi rezolvarea lor. Pe de altă parte, noi credem că între două democrații populare, care se află în relații de prietenie, între două țări care construiesc socialismul, metoda corectă este de a arăta greșelile și greutățile imediat ce au încolțit, încă în faza lor embrionară, și a nu aștepta până ce ele iau amploare.

Atât despre faptele în sine. Acum ceva despre ton și conținut.

Ca tovarăși, cu excepția unei mici erori referitoare la fapte, noi susținem acest conținut. Noi am cercetat conștiincios faptele și numai după aceea am pus aceste probleme în discuție. Cât privește tonul, a fost un ton liniștit, obiectiv, tovarășesc. Menționez că faptele neplăcute, chiar prezentate în manieră tovarășească, capătă o rezonanță puțin aspră. Pentru a respecta fidelitatea istorică mai trebuie menționat faptul că atunci când a sosit răspunsul tovarășului Dej, membrii biroului politic m-au asaltat, cu toții au dorit să citească scrisoarea originală, crezând că descoperă ceva de obiectat în tonul scrisorii, iar când au recitit-o, toți au răsuflet ușurați, găsind că scrisoarea reflectă doar critica dintre două partide comuniste prietene. Atât doresc să spun.]

Tov. Moghioros: Ugyanolyan sorrendben fogunk válaszolni, mint ahogy az elvtársak felvetették. [Vom răspunde în ordinea în care tovarășii au pus problemele.]

Tov. Chișinevschi: [Mai] întâi o întrebare, referitoare la problema culturală. Dacă cele expuse de tov. Rákosi aci și în scrisoare se bazează pe un control riguros al relațiilor noastre cu privire la importul și exportul de cărți și reviste?

Tov. Gerő: Megmonda Rákosi elvtárs, hogy igenis megvizsgáltuk. [A spus tov. Rákosi că într-adevăr s-a cercetat.]

Tov. Rajk: Nem annyira a kapott információk, mint a Nógrádi elvtárs által vezetett bizottságnak eredménytelensége, teljesen hivatalos részről kapott tények és információk. [Nu atât informațiile primite, ci eșecul delegației comisiei conduse de tov. Nógrádi, fapte și informații primite din loc absolut oficial.]

Tov. Chişinevschi: Din cele expuse de tov. Rákosi și din scrisoare ar reieși că până astăzi nu s-a putut cădea de acord asupra răspândirii în Ardeal a literaturii comuniste și democratice maghiare în Ardeal. Care este realitatea astăzi? Avem un acord cu privire la răspândirea presei și literaturii maghiare din martie 1947. Între editurile P.C.M. „Szikra” și „Szabadság” și o societate special creată de noi în acel timp, „Gheorghe Doja”. Și ziarele și literatura clasică maghiară editată de editura de partid și sub controlul partidului intră într-un tiraj destul de mare în țara noastră.

Tov. Gerő: Kérdés, mi neki „elég”, és mi elég nekünk. [Întrebarea este ce înseamnă „destul” pentru el și ce înseamnă destul pentru noi.]

Tov. Chişinevschi: Dacă o să judecăm obiectiv și tovarășește vom vedea că tirajul este mare, ceea ce nu înseamnă că n-ar putea să fie mai mare. Aproape un milion exemplare de ziare pe an, în afară de diferite publicații periodice, într-un tiraj de 487.000.

Sigur că nimeni din noi nu s-ar gândi să pretindem din partea noastră aceeași cantitate în Ungaria. La fel și cu privire la importul de cărți. În anul 1948 noi am importat din Ungaria – și rog pe tov. Rákosi să-și semneze [noteze] pentru a verifica, întrucât corespunde realității; noi răspundem pentru aceste date – am importat din Ungaria în România 236 de titluri de cărți în aproape de 100.000 exemplare. Din aceste 236 de titluri, 113 titluri sunt ale autorilor maghiari clasici și moderni. Restul, literatură marxist-leninistă tradusă din limba rusă și alte limbi.

Trebuie să adăugăm aici, și tovarășii vor înțelege ușor, că simultan cu acest import apar la noi în țară 8 ziare cotidiene în limba maghiară cu un tiraj de 140.000 exemplare zilnic, apar 15 publicații periodice, cu un tiraj de 160.000 exemplare – afară de buletinele sindicale, publicații publice ale puterii de stat –, de către diversele edituri din țara noastră. Au editat 159 de titluri de cărți în limba maghiară cu un tiraj de 1.010.000, 49 de manuale de școală în 619.400 exemplare și diverse materiale ajutătoare pentru învățământul elementar și mediu în 127.000 exemplare. Pot să vă dau tabloul pe scurt pentru exemplificare. În legătură cu importul din Ungaria.

(Citește tabloul. Import 1948: cărți teoretice 54.665 exemplare; literare 24.296; piese teatrale 12 titluri în tiraj de 1957 exemplare; note muzicale 21 de titluri cu 3445 exemplare; literatură pentru copii, numai autori maghiari 8 titluri; reviste 9619 exemplare, 5 feluri de reviste. Numai în 1948 și nu chiar de la începutul anului.) Spre informarea tovarășilor am dat aceste date.

Vin în țara noastră cu regularitate următoarele ziare: „Szabad Nép”, „Szabadság”, „Népszava”, „Világosság”, „Ludas Matyi”, „Tartós Béke”, „Új Magyarország”, în total în 1.310.450 exemplare. Tirajul ziarelor noastre în limba maghiară.

Tov. Rákosi: Mi nem azt tesszük szóvá, hogy kevés újságot adnak ki itt Romániában magyar nyelven. [Noi nu ridicăm aici problema că în România s-ar edita puține ziare în limba maghiară.]

Tov. Chişinevschi: Pentru cunoașterea problemei. Citește: „Romániai Magyar Szó” în 30.000 exemplare zilnic; „Szakszervezeti Élet” 48.000; „Ifjűmunkás” 18.000; „Igazság” 40.000; „Fáklya”; „Világosság” 15.000; „Dolgozó Nő” 20.000, dintre care 7 în provincie și 3 în capitală. Așa se prezintă problema cu privire la presă și la cărți.

Tov. Rákosi: Semmi kétség, hogy így van. [Nici nu încapă vreo îndoială că așa este.]

Tov. Chişinevschi: Pentru ca să cunoașteți, drept informații: ultima comandă din 22 ianuarie 1949 este de 86 de titluri cu un tiraj de 27.836.

Deci, în ce privește restricțiunile, piedici de a aduce cărți maghiare în țară, faptele dovedesc că această părere cade că ar exista asemenea piedici. Că nu s-ar putea face liber abonamente. Așa-i acordul din 1947. Dacă tovarășii cred că este necesar absolut liber pentru abonamente individuale, noi credem că este posibil, deși nici pentru tovarășii maghiari, nici pentru noi nu este de dorit. De ce? Altfel se fac abonamente printr-un centru organizat, atât la noi, cât și la tovarăși. Dacă am fi întrebați, noi am sfătui să se facă și în Ungaria ca la noi, printr-un centru, în mod organizat. S-a întâmplat că în ziarul partidului din Ungaria a venit chiar la noi în centru băgat un material reacționar clandestin sau legal vechi. Noi suntem convinși că același lucru se întâmplă și de la noi. De exemplu, noi am și prins unul care a încercat să exporte în Ungaria, chiar la expediția noastră; însă sunt mai puține șanse de a face. Nu ne-am gândit că au făcut-o comuniștii maghiari sau comuniștii români. Excludem că comuniștii ar fi dispuși la asemenea joacă. Însă distribuția liberă creează asemenea posibilități, care ne-ar dăuna și nouă și tovarășilor noștri. Asta nu înseamnă că nu s-ar putea mări tirajul. Poate că s-ar putea. Și ajungem la concluzia că se poate mări. Nu va fi o neînțelegere între două partide frățești.

O altă problemă ridicată de tovarăși în scrisoare și astăzi, care produce pentru noi oarecare mirare, în problema reformei învățământului. Se spune că s-a lichidat pregătirea farmaciștilor în limba maghiară și că se îngreunează pregătirea de medici maghiari în Tg. Mureș. Întâi că scrisoarea afirmă că în universitatea maghiară din Tg. Mureș nu se poate căpăta titlul de doctor și că studenții, pentru a da doctoratul, trec într-o altă instituție. Care este adevărul?

Cu cea mai mare obiectivitate afirmăm, care constituie particularitatea unei astfel de ședințe a noastră. La Tg. Mureș există un institut medico-farmaceutic[8]. Medicii absolvenți ai institutului medico-farmaceutic din Tg. Mureș au avut și au aceleași drepturi ca și absolvenții oricăruia institut din țară. S-a avut în vedere inițial, la început, ca și titlul de doctor în medicină să-l acorde numai Universitatea din Cluj, dar s-a revenit asupra acestei hotărâri.

Tov. Moghioros: A tényleges helyzet az, hogy ott képeznek orvosokat és gyógyszerészeket, és ott megszerezhetik a doktorátust magyar nyelven. Hangsúlyozzuk, hogy jóval az elvtársak levele előtt ez el lett határozva. [Situația reală este că acolo se pregătesc medici și farmaciști și se poate obține titlul de doctor, dând teza în limba maghiară. Accentuăm că hotărârea a fost luată mult înainte de primirea scrisorii tovarășilor.]

Tov. Rákosi: Október 26-án jött ki a rendelet, és mi jan. 20-án írtunk. [În ziua de 26 octombrie s-a dat decretul, iar noi am scris la 20 ianuarie.]

Tov. Gerő: Megfelel-e a valóságnak az, hogy a gyógyszerészekre vonatkozólag van egy olyan rendelkezés, hogy újakat már nem vesznek fel, de aki megkezdte, az elvégezheti? [Dacă există o dispoziție, conform căreia nu se mai primesc la facultatea de farmacie din Tg. Mureș studenți noi, însă acei care au început, pot termina?]

Tov. Chișinevschi: Facultatea de farmacie funcționează. Chiar cum a fost înainte. Oamenii ar fi avut dreptul la practică, însă n-ar fi putut să fie considerați savanți. Pentru asta ar fi trebuit să urce încă o treaptă. Am lăsat însă cum a fost înainte. Institutul medico-farmaceutic din Tg. Mureș poate pregăti nu numai medici, ci și savanți, specialiști în științe medicale.

Cu titlu de informație: Institutul medico-farmaceutic din Tg. Mureș, Universitatea „Bolyai” din Cluj cu limba de predare maghiară, are facultățile de: economico-juridice, filologie, istorie și geografie, filozofie, pedagogie și psihologie,

matematici, chimie, științe naturale, un institut de agronomie cu o facultate agrotehnică cu limbă de predare maghiară, un institut de mecanică, unde toate materiile principale se predau în limba maghiară, un institut de arte având trei facultăți: muzică, teatru și arte plastice.

Alte școli cu limba de predare maghiară: școli preelementare 390, cămine 26, școli elementare 1610, școli medii 100 cu 220.000 elevi și 5900 personal didactic. Teatre maghiare, pot da următorul tablou incomplet: Teatrul maghiar de drame din Cluj, idem din Oradea, idem Sft. Gheorghe, Opera maghiară din Cluj, Teatrul secuiesc din Tg. Mureș[9]. Lista nu este completă, nu cuprinde ansamblele muncitorești și echipele artistice, numărul cărora întrece 500, corul bărbătesc din Tg. Mureș, ansamblu bun în Brașov.

Tov. Rákosi: Mi örömmel értesülünk arról, hogy a mi megjegyzéseink az egyetemre vonatkozóan tárgyaltanak. De amikor mi ezt a levelet írtuk, az decemberben volt, akkor mi ennek az írott rendeletnek az alapján tettük szóvá, és nem tudtuk, hogy közben megváltozott, és örülünk, hogy ez a dolog tárgyaltan. Ami a többi kultúradatot illeti. Ismételhetem azt, amit a kezdetben mondtam, hogy a többi demokráciában a magyar nyelvű lakosság nem kap annyit, mint Romániában, és ezek az adatok örvendeteseek, és mi soha nem tettük szóvá, hogy a magyaroknak itthon Romániában valami panaszuk van. Amit mi szóvá tettünk, a román-magyar kultúrvonatkozásnak egy része, és itt meg kell mondani, hogy mikor ilyen jól néznek ki első pillantásra ezek a számok, nem olyan jók, mint ahogy Chișinevschi elvtárs mutatni akarja, 3000 újságpéldány naponta. Nincs kizárva, hogy szabad előfizetési alkalom esetén jönne több. Jugoszláviába, mielőtt elromlott a viszony, valamivel több ment, de ott harmadannyi magyar van, mint itten. De lehet, hogy a speciális erdélyi viszonyok. A lényeges része, hogy ebben a kérdésben a mi delegációnk, amelyet egy felelős elvtárs, Nógrádi, vezetett, nem tudott megegyezni. Én örömmel regisztrálok, hogy a román elvtársaknak nincs kifogásuk egyéni előfizetések ellen sem, de itten mindjárt meg kell mondanom, hogy az a körülmény, hogy a lapokba ellenséges anyag volt beletéve, az része az általános osztályharcnak, függetlenül ezektől a viszonyoktól, mert otthon a saját országunkban is előfordult, hogy lapokba és folyóiratokba röplapot vagy ellenséges irodalmat csempészték. Mi is csináltuk, amikor földalatt voltunk. Előfordult, hogy fotokémiai úton hamis „Szabad Népet” adtak ki, és terjesztették Budapesten. Ez nem érinti a lényegét. Mi természetesen igyekeztünk minden irodalmat, ami bejön és kimegy, ellenőrizni, de a gyakorlatban ez úgy néz ki, hogy a napilap először Budapestről Bukarestbe megy, és onnan megy Oradea, Cluj, Marosvásárhely felé, és ez 2-3 nap késést jelent, és mi csodálkozunk, hogy még 3000 példányt is megvesznek, mert napilapot 2-3 nap késéssel olvasni nem nagy élvezet.

Ami a klasszikus irodalomra vonatkozik. Ott semmi akadályja nincs a központi kezelésnek, ott nem számít 5-10 nap. Úgyhogy, ha ebben megegyezünk, és úgy látom, megegyezünk, akkor egy ilyen, nem a mi sérelmünk, hanem az itteni magyaroknak bizonyos fokig jogos panasza eliminálódik.

Még egyszer ismétlem. Nem tartom valószínűnek, hogy az újság-előfizetés nagyot ugrana, de azok a magyarok, akik a kákán is csomót keresnek... Hogy az újság egyenesen az előfizető címére menjen, és ne először Bukarestbe, és innen legyen továbbítva.

[Am luat cu bucurie la cunoștință că observațiile noastre cu privire la Universitate nu au nici un temei. Dar atunci când noi am scris scrisoarea era în decembrie, noi am ridicat problema pe baza decretului scris și nu am știut despre

schimbarea intervenită și ne pare foarte bine că această problemă nu mai există. În ceea ce privește celelalte date legate de cultură. Pot repeta ceea ce am spus la început, că în celelalte democrații populația maghiară nu primește atâtea ca în România și aceste date sunt îmbucurătoare și noi niciodată nu am pus în discuție că maghiarii de aici, de acasă, din România, ar avea vreo plângere. Ceea ce am pus noi în discuție este o parte a relațiilor culturale româno-maghiare și aici trebuie spus că aceste cifre, cu toate că la prima vedere arată foarte bine, în realitate ele nu sunt atât de bune, cum tov. Chișinevschi ar vrea să le arate, 3000 de exemplare de ziar zilnic. Nu este exclus că în cazul unei abonări libere ar veni mai multe. Înainte de deteriorarea relațiilor cu Iugoslavia, acolo a mers cu ceva mai mult, dar acolo sunt numai o treime a maghiarilor din România. Dar se poate că datorită împrejurărilor speciale din Ardeal. Partea esențială este că delegația noastră, condusă de un tovarăș cu răspundere, tov. Nógrádi, nu a reușit să ajungă la o înțelegere. Eu înregistrez cu bucurie că tovarășii români nu au nimic nici împotriva abonamentelor individuale, însă aici trebuie să spun imediat, că împrejurarea, că în ziare a fost pus material subversiv, face parte din lupta de clasă în general, neavând legătură cu aceste condiții, fiindcă și acasă în țara noastră s-a întâmplat, că în ziare și în reviste s-au pus manifeste sau literatură subversivă. Am făcut-o și noi, când eram în ilegalitate. S-a întâmplat să se publice „Szabad Nép” fals pe cale fotochimică și l-au distribuit în Budapesta. Toate acestea nu au legătură cu esența problemei. Evident, noi căutăm să controlăm toată literatura care intră sau iese din țară, dar în practică ea arată în felul următor: cotidianul pleacă din Budapesta mai înainte la București și de acolo la Oradea, Cluj, Tg. Mureș, ceea ce înseamnă 2-3 zile întârziere, iar noi ne mirăm că se cumpără chiar și acele 3000 de exemplare, fiindcă nu este o mare plăcere să citești un cotidian cu 2-3 zile întârziere.

Ceea ce privește literatura clasică. Acolo nu există nici o piedică să fie coordonat din centru, acolo nu contează 5-10 zile întârziere. Așa că dacă ne înțelegem în această problemă și văd că ne înțelegem, atunci se va elimina o revendicare, care nu este a noastră, dar este a maghiarilor de aici, o revendicare într-o măsură oarecare îndreptățită.

Repet din nou. Nu cred că numărul abonamentelor ar face un salt deosebit, dar acei maghiari, care caută nod în papură... Ziarul să meargă direct la adresa abonatului și să nu vină mai întâi la București pentru a fi expediat mai departe de aici.]

Tov. Luca: A levélben az elvtársak hivatkozna az én kolozsvári beszédemre, mintha annak olyan jellege lett volna, mintha én Kolozsváron igazolni akartam volna azt, hogy a mi álláspontunk a magyar sajtónak és sajtótermékeknek a befolyása, hogy ennek a leple alatt reakciós anyagot csempésznek be, és ennek alapján példát is adtam, az U.N.E.S.C.O.-t. Nekem semmiféle ilyen gondolatom nem volt, és ha nemcsak ezt a kis részét vesszük a dolgoknak, hanem ha elolvassuk az újságcsikket, nem jön ki, hogy bármilyen korlátot emeltem volna a kultúr-csere elé. Céлом volt, hogy felhívjam az elvtársak figyelmét az éberségre, és hogy közösen harcoljunk a reakciósok ellen.

Citește din ziar: „Mi nem vagyunk és nem lehetünk az ellen ....”

Céлом tehát az volt, hogy felhívjam az éberséget ezekre a reakciós termékekre, amit nem lehet csak úgy egyszerűen elintézni, hogy mi úgy akarjuk feltüntetni, hogy onnan jönnek reakciós termékek. Reakció van ott is, nálunk is, és terjesztik a reakciós, sovinizta termékeket, és egészen helyes az, ha mindkét részről vigyázunk arra, ami bejön. Megtörténik, hogy az új kiadványba becsúsznak olyan dolgok, amit ott nem vesznek észre, egy olyan dolog, amiről Magyarországon sen-

kinek sem jutna eszébe ebben valamit kivetni. Székely dolog. Egy székely dal egy könyvben, valahol kesereg külföldön, nincs akinek a bánatját elpanaszolja, idegen országban stb. Ez természetesen nekünk nem felel meg. A székely itt nincs idegen országban, és van akinek a bánatját elpanaszolja.

Valószínűleg ez a nóta akkor keletkezett, amikor a székely baka elkerült Bécsbe, vagy amikor kivándoroltak Amerikába. Makkai László könyve *A magyar-román közös múlt*, az nálunk meg lett támadva, helytelen kiadás. Makkai erdélyi származású történelemtanár. Írt egy olyan könyvet, amely meghamisítja a múltat, és összekeveri a két nemzetet, mintha konfliktusa lett volna. Bejött egy egész csomó a ládákból, amelyekben visszaküldték az erdélyi könyvtárat, amit itt az elvtársak kifogásoltak. Balla, a 17-ik lánában *Lesz-e kiút az általános kultúrváltságból?* (citejte lista cãrtilor). Tehát a mi véleményünk szerint és az én felszólalásomnak a célja nem az volt, hogy akadályozzuk, hanem hogy vigyázzunk, hogy ne jöjjön be hozzánk olyan irodalom, ami kivetni való. Nem a regényekben, amelyekben lehetnek olyan kifejezések, mint a *Háború és béke*, hanem olyan könyvek, amelyek politikai tartalmúak, ellenforradalmi tartalmú könyvek és folyóiratok, amelyek megjelentek 1945-1946-ban, amelyeket be lehetett csempészni az egyetemi könyvtár ládáiba, becsempészték, és erről beszéltem, amikor beszéltem a küldeményekről. Belátom, hogy nem volt helyes beszélni az U.N.E.S.C.O.-ról. Erről tudtunk volna beszélni egymás között, és nem másutt. De nem tartjuk helyesnek, hogy egy baráti ország közvetítse hozzánk az U.N.E.S.C.O. kiadványait. Nem kellett volna nyilvánosság elé hozni. Máshol kellett volna megtárgyalni. Tehát az én felszólalásomnak az volt a célja, hogy szervezzük meg a magyar termékeknek a terjesztését, hogy megakadályozzuk a reakciós befolyás bejövését az országunkba.

Itt Chişinevschi elvtárs elmondta, hogy mi nem az ellen vagyunk, hogy bejöjjön az irodalom, hanem az ellen, hogy ellenőrzés nélkül jön be. Ahogy nem tudunk megegyezni kulturális téren, Nógrádi elvtárs véleménye az volt, hogy teljesen szabadon terjeszteni a magyar terméket. Mi javasoltuk, hogy a kommunista termékeket szabadon terjeszteni. Mi azt mondtuk, hogy széles mértékben terjesszük, és itt sem az akadályozásra gondoltunk, hanem csak az ellenőrzésre. Szóval a mi érzésünk az volt, hogy a magyar elvtársak közvetlen kapcsolatot akarnak az itteni magyarsággal, így az egyetemen is közvetlen direkt kapcsolatot, és ez a külön, közvetlen kapcsolat egyrészt sérti az ország önállóságát, szuverenitását, másrészt nem megbízható sem a magyar egyetemi tanári kar, sem a mi magyar egyetemünknek a tanári kara arra, hogy ők közvetlen kapcsolatot tartsanak fenn, és ez csak elősegítené a reakciónak is a munkáját, amely a Pártnak a munkája mellett be tudna surranni az ilyen közvetlen kapcsolatnál. Tehát mi nem vagyunk az ellen, és valószínű, hogy meg tudnánk ebben egyezni, hogy széles mértékben legyen terjesztve a magyar irodalom, de ellenőrzés alatt.

Ami azt a panaszt illeti, ami a levélben semmi esetre sem pártunk részéről jött, hogy ottan nem voltak elég figyelmesek az M.K.P.-val szemben. Mi ilyen utasítást nem adtunk, és a kongresszuson én is beszéltem a magyar fejlődésről, a cikkben is látni. Az elvtársak a díszelnökségbe azon népek vezetőit vették be, amelyek éles harcban vannak az imperializmus ellen. Így vették a kínai, görög, francia, olasz nép vezetőit. Ha Gottwaldot bevették, akkor nagy hiba volt, ha nem vették be Rákosi elvtársat is. Ha tényleg így történt, akkor nagy hiba volt. Hogyha bevettek másokat, akkor nagy hiba volt be nem venni, mert ennek demonstrációjellege van. Meg fogjuk vizsgálni, és erősen meg fogjuk kritizálni azokat az elvtársakat.

În scrisoare tovarășii se referă la discursul meu din Cluj, ca și cum acesta ar fi avut caracterul, că eu căutam să justific la Cluj punctul nostru de vedere privind influența presei și publicațiilor ungare, că sub masca acestora se introduce prin contrabandă material reacționar și că am dat și un exemplu, anume U.N.E.S.C.O. Nici pe departe n-am avut asemenea gânduri și dacă nu luăm numai această părticică și dacă citim articolul de ziar în întregime, din asta nu reiese că eu aș fi ridicat vreo obiecție contra schimbului cultural. Scopul meu era, să atrag atenția tovarășilor asupra vigilenței și ca să luptăm împreună contra reacționarilor.

Citește din ziar: „Noi nu suntem și nu putem fi împotriva...”

Scopul meu a fost prin urmare să trezesc vigilența tovarășilor în direcția acestor materiale reacționare, și asta nu se poate rezolva așa pur și simplu, să declarăm că noi vrem să dăm impresia, ca și cum de acolo ar veni produsele reacțiunii. Reacțiune este și acolo, și la noi și colportează produsele reacționare, șovine, și este foarte bine dacă din ambele părți veghem la ceea ce intră în țară. Se întâmplă ca într-o nouă ediție să se strecoare lucruri, ceea ce acolo nimeni nu ar observa că nu este bine, lucruri la care nimeni în Ungaria n-ar găsi ceva de obiectat. Un exemplu, o problemă secuiască. Un cântec secuiesc într-o carte: un secuî plânge, se necăjește, este într-o țară străină, nu are pe nimeni cui să se adreseze cu necazul lui etc. Asta desigur nu ne convine. Aici secuîul nu este în țară străină și are cui să se adreseze cu necazul lui.

Acest cântec s-a născut probabil atunci când recrutul secuî a ajuns la Viena, ori atunci când au emigrat în America. Cartea lui Makkai László, *Trecutul comun maghiar-român* a fost atacată la noi, este o ediție eronată. Makkai este un profesor de istorie originar din Ardeal. A scris o carte care falsifică istoria și amestecă cele două națiuni, ca și cum ar fi avut conflicte[10]. A venit un număr mare de cărți în lăzile în care s-au trimis înapoi biblioteca din Ardeal, fapt obiectat de tovarășii noștri. În lada nr. 17 a venit cartea lui Balla, *Va fi oare ieșire din criza generală culturală?* (citește lista cărților). Adică, după părerea noastră, și scopul cuvântării mele nu a fost ca să împiedicăm schimbul, ci ca să ne grijim, ca să nu vină la noi literatură la care să avem obiecțiuni, care nu este de dorit. Nu vorbim de romane ca *Război și Pace*, în care pot fi expresii nepotrivite, însă cărți cu conținut politic, cărți și reviste cu conținut contrarevoluționar, care au apărut în anii 1945-46, care au putut fi băgate în lăzile bibliotecii ardelenesti, care au intrat prin contrabandă, despre acestea am vorbit, când am vorbit despre cărțile trimise. Recunosc că n-a fost just să vorbesc despre U.N.E.S.C.O. Despre asta am fi putut discuta între noi și nu în altă parte. Însă credem că nu este just ca o țară prietenă să ne trimită publicațiile U.N.E.S.C.O. Nu ar fi trebuit să aduc în fața publicului, ar fi trebuit să discutăm în alte parte. Deci scopul celor spuse de mine a fost să organizăm difuzarea produselor maghiare, pentru ca să împiedicăm pătrunderea influențelor reacționare în țara noastră.

Tov. Chișinevschi a arătat aici că noi nu suntem împotriva ca să între literatură la noi, noi suntem contra faptului, dacă intră fără control. Deoarece nu s-a putut înțelege pe tărâm cultural, părerea tovarășului Nógrádi a fost că este necesar o distribuție absolut liberă a produselor maghiare. Noi am propus să se admită răspândirea liberă a produselor comuniste. Noi am spus o difuzare largă și nici aici nu ne-am gândit la îngrădire, ci numai la control. Cu un cuvânt, sentimentul nostru a fost că tovarășii maghiari doresc să aibă o legătură directă cu maghiarimea de aici; la fel și la Universitate, o legătură directă, nemijlocită, iar o astfel de legătură directă, sepa-

rată, lezează pe de o parte independența, suveranitatea țării, pe de altă parte nu avem încredere nici în corpul profesoral universitar maghiar și nici în corpul profesorilor universității maghiare de la noi pentru ca să-i lăsăm ca ei să fie în legătură directă, fiindcă această legătură directă ar ajuta și munca reacțiunii, care ar avea posibilitate de a se strecura pe lângă munca partidului, în cazul unei asemenea legături directe. Deci, noi nu suntem contra și după toate probabilitățile ne-am putea înțelege ca literatură maghiară să fie difuzată pe scară largă, însă sub control.

Ceea ce privește partea din scrisoare referitoare la faptul că acolo nu s-a dat atenția cuvenită Partidului Comunist Maghiar, trebuie să spun că aceasta în nici un caz nu a venit din partea partidului nostru. Noi nu am dat asemenea dispoziții, iar la Congres am vorbit și eu despre progresele maghiare, ceea ce se vede și din articol. Tovarășii au pus în prezidiul de onoare conducătorii acelor popoare care sunt în luptă ascuțită contra imperialiștilor. Așa au luat conducătorii popoarelor chinez, grec, francez și italian. Dacă l-au luat pe Gottwald[11] era o mare greșeală că nu l-au luat și pe tov. Rákosi. Dacă s-a întâmplat așa, era o mare greșeală să nu-l ia, fiindcă asta are un caracter demonstrativ. Noi vom cerceta și vom face o critică aspră acelor tovarăși].

Tov Rákosi: Mindenesetre örömmel és meglelégedéssel vesszük, amit önkritika formájában mondott Luca elvtárs. Rögtön hozzáteszem, hogy mi ezekről a dolgokról csak hetek múltán (vettünk tudomást) tudtuk meg, mert mi a kongresszusról nagyon pozitív dolgokat írtunk, és nem olvastuk volna a beszédek, ha nem hívták volna fel a figyelmünket. [În orice caz, noi primim cu bucurie și satisfacție ceea ce a spus tov. Luca sub formă de autocritică. Adaug că noi am aflat despre aceste lucruri numai după ce au trecut câteva săptămâni, fiindcă noi am scris despre congres lucruri foarte pozitive și nici nu am fi citit discursurile dacă nu ni s-ar fi atras atenția.]

Tov. Luca: Ezt is lehetne önkritikának venni. [Și asta s-ar putea lua drept autocritică.]

Tov. Rákosi: Ami az erdélyi könyvtárat illeti. A békeszerződés értelmében nekünk vissza kellett küldeni a könyvtárát, és ezért egy Erdélyből átvitt könyvtárost bízunk meg a munkálatokkal. Ebből a beszédből tudtuk meg, hogy ez visszaélt a munkájával. Kivizsgáltuk, és eltávolítottuk. Egy egész hétig az egész kultúrminisztérium ettől volt felfordulva. Nem a mi feladatunk U.N.E.S.C.O.-könyveket küldeni Romániába. Bár ezek a könyvek tisztán tudományos könyvek voltak, ezt személyesen ellenőriztem, és 41 könyvcímet kaptam. Ez természetesen nem a hivatalos könyvforgalom nyomán ment. Erre nem gondoltunk. Ez a kultúrdelegáció. A mi utasításunk csak pártkiadványokra vagy a párt ellenőrzése alatt megjelent könyvekre vonatkozik. Nálunk megjelennek még folyóiratok, amelyeket mi is be fogunk tiltani, és amelyeket nemcsak külföldre nem akarunk küldeni, hanem Magyarországon sem engedünk meg. Tudtommal ilyen kérdésre, hogy minden irodalmat, nem voltak felhatalmazva. Erre vonatkozólag Rajk elvtárs kíván felvilágosítást kérni. [În ceea ce privește biblioteca din Ardeal. Conform Tratatului de Pace, noi am fost obligați să trimitem înapoi biblioteca și am dat această muncă unui bibliotecar venit din Ardeal. Din acest discurs am aflat că acesta a abuzat de încredere în munca lui. Am cercetat și l-am îndepărtat. O săptămână întreagă tot Ministerul Culturii a fost răscolit din acest motiv. Nu este sarcina noastră de a trimite cărțile U.N.E.S.C.O. în România. Cu toate că aceste cărți erau pur științifice, acest lucru am controlat eu personal. Am primit 41 titluri de cărți. Acest lucru desigur nu a mers pe calea traficului oficial de cărți. La aceas-ta nu ne-am gândit. Aceasta este delegația culturală. Dispozițiunile noastre se

referă numai la publicații ale partidului sau la cărți publicate sub controlul partidului. La noi apar încă reviste pe care le vom interzice și noi, și care nu numai că nu vrem să le trimitem în străinătate, dar nu le vom permite nici în Ungaria. După cum știu eu, nu au avut mandat să evoce chestiunea privind orice literatură. În această privință tov. Rajk dorește să primească lămuriri.]

Tov. Rajk: Teljesen egyetérték azzal, amit Rákosi elvtárs a mi pártunk részéről mondott. Mi tisztában voltunk azzal, hogy Romániában a magyarságnak kultúrjogai, iskolái stb. vannak, és nem beszélhetünk krízisről a két népi demokrácia között nemzetiségi kérdések miatt. Hogy mégis a levélben meg lettek említve, az a legutóbbi tárgyalások eredménytelensége következtében volt. Nógrádi elvtárs Pártunk legilletékesebb tényezői által jóváhagyott feltételekkel jött a tárgyalásokra. A magyar irodalmi kiadványok, terjesztés, tudományos intézet létrehozása bukaresti központtal és kolozsvári fiókkal, budapesti központtal és debreceni fiókkal és ami mindkét országnak érdeke, az ösztöndíjasok, különösképpen egyes szakokra. Nálunk is vannak egyes területek, ahol a mi fiaink jobb képzettséget tudnak kapni, mint például petróleum, olaj és fordítva. Az egyes tudományos intézetek között a szakirodalom kicserélése. Nem is akarom részletezni a közös rádióműsor, rádióegyezmény kötését, azonkívül a szervezet előkészítését arra, hogy kölcsönösen lefordítsuk egymás műveit. A bizottság egy olyan jelentéssel jött haza, ami egyébként nem Nógrádinak a magánvéleménye volt, hanem a magával hozott jegyzőkönyvekből is kitűnt, hogy minden olyan kérdésben, a mi részünkre érthetetlen okok miatt, a román elvtársak részéről bizonyos elzárkózás nyilvánult meg. Komoly vita előzte meg a tudományos intézetek felállítását, és az ösztöndíjasok kérdésében komoly vita volt. Kompromisszumként 10-10 ösztöndíjas lett kikötve, ami egyrészt nézve az erdélyi magyarságnak a számát és azt nézve, hogy technikai szempontból hogyan egészítenék ki egymást, a szám teljesen elégtelen, és nem elégíti ki a szükségleteket. 50 albán diák jött. Mi szerettünk volna Romániába többet küldeni, román egyetemre. Nem tudunk, mert csak 10 ösztöndíjasunk van. Kijöttek részleteredmények. Még hozzá elég fontos részleteredmények. Sajnos, meg kell mondanom – nem akarok egy új vitapontot bevezetni –, de ezek a részletmegegyezők papíron maradtak. A tudományos intézet nem lett felállítva. Az erdélyi magyarság tankönyveibe egyes magyar anyagot bedolgozni nem küldtünk bizottságot. Megállapodtunk abban, hogy Budapesten és Bukarestben tudományos intézet két fiókkal, benne van az alapegyezményben is. Román tudományos intézet Budapesten és magyar tudományos intézet Bukarestben. És még volt egy csomó ilyen részletmegegyezés. Egész tárgyilagosan meg kell mondani, hogy mindkét fél részéről az őszi megállapodást, amit végre kellett volna hajtani, nagyon könnyen vettük. Amit Luca elvtárs mondott, hogy a legfontosabb kérdésben, a sajtókérdésben, nem tudtunk megállapodni, ez volt a legfontosabb része a dolognak, ami itt nem lett aláírva. Nógrádi elvtárs nem azért jött le, hogy teljesen szabad terjesztést kérjen. Az volt a mi álláspontunk, hogy ami a mi pártunk kiadásában jelenik meg, arra nincs semmi értelme fenntartani egy központi cenzúrát, ha a román elvtársak részéről egy külön politikai, ideológiai kifogás nem merül fel az M.K.P. politikájával szemben, nincs helye egy külön cenzúrának.

Engedjék meg az elvtársak, hogy a terjesztésre felolvassam szóról szóra javaslatunkat: „Mindkét fél gondoskodik a marxista klasszikus irodalom terjesztése mellett az aktuális marxista politikai irodalom, haladó szellemű élő írók és haladó szellemű klasszikusok, valamint újságok és folyóiratok szélesebb körű terjesztése feltételeinek megteremtéséről.” Hogy ülünk le és beszéljük meg ennek a szélesebb

körű terjesztésnek a feltételeit. Hogy készítsük el a hírlapoknak és könyveknek a jegyzékét, azt küldjük be a központba, megállapítjuk, hogy mennyi példányszám, és azt be lehet küldeni Romániába. Szórol szóra: „Mindkét fél közli egymással a forgalombahozatalra ajánlott és továbbá lefordítható könyvek és hírlapok jegyzékét, és megállapodik a terjesztett példányszámra vonatkozólag.”

Miért nem volt ez a mi részünkre elfogadható? Azért, mert a román elvtársak ebből a kérdésből gazdasági kérdést csináltak, hogy nálunk drágább a könyvkiadás, és ezért meg kell határozni a példányszámot stb. A mi felfogásunk szerint ez pedig elsősorban döntően politikai és kultúrkérdés, és annak meg kell teremteni a gazdasági feltételeit.

[Sunt perfect de acord cu ceea ce a spus tov. Rákosi din partea partidului nostru. Noi știm că în România maghiarimea are drepturi culturale, școli etc și nu putem vorbi despre criză între cele două democrații din cauza problemelor naționale. Că totuși s-a amintit în scrisoare, se datorează eșecului ultimelor tratative. Tov. Nógrádi a venit la tratative cu condițiunile aprobate de forurile cele mai competente ale partidului nostru. Difuzarea literaturii maghiare, fondarea unui institut științific la București cu filială la Cluj și a unui institut științific la Budapesta cu filială la Debrețin și, ceea ce este în interesul ambelor țări, bursierii, mai ales pentru unele specialități. Sunt unele domenii de muncă unde fii noștri ar primi o pregătire mai bună la voi, de exemplu petrolul, țițeiul și invers. Schimb de literatură de specialitate între unele instituții științifice. Nu vreau să intru în amănunte, program comun la radio, încheierea unei convenții radiofonice, afară de asta pregătirea organizată a traducerilor operelor în mod reciproc. Delegația s-a întors acasă cu un raport, care de altfel nu a fost părerea individuală a lui Nógrádi, ci a reieșit și din procesul verbal, pe care l-a adus cu el, că în toate aceste chestiuni, din motive pentru noi de neînțeles, din partea tovarășilor români s-a manifestat o rezervă oarecare. Discuții serioase au avut loc în privința creării instituțiilor științifice, iar în privința bursierilor au fost de asemenea discuții serioase. Ca un fel de compromis s-au stabilit câte 10 bursieri, număr care, privind pe de o parte numărul maghiarimii din Ardeal, pe de altă parte faptul că din punct de vedere tehnic cum s-ar completa, este absolut insuficient și nu satisface nevoile. Au venit 50 de studenți albanezi. Noi am fi dorit să trimitem mai mulți studenți în România. Nu putem trimite, fiindcă nu avem decât 10 locuri pentru bursieri. S-au obținut rezultate parțiale din tratative și chiar rezultate parțiale foarte importante. Trebuie să spun cu regret – nu vreau să introduc un nou punct în discuții – dar aceste rezultate parțiale ale înțelegerii au rămas pe hârtie. Institutul științific nu a fost înființat. Nu am trimis delegație pentru a introduce în manualele maghiare din Ardeal anumite materiale maghiare. Ne-am înțeles că se vor înființa la Budapesta și la București instituții științifice cu două filiale, ceea ce este cuprins și în convenția de bază. Institut științific român la Budapesta și institut științific maghiar la București. Și au mai fost încă o serie de convenții parțiale. Trebuie constatat cu toată obiectivitatea că convenția încheiată toamna trecută, ceea ce ar fi trebuit realizat a fost tratată de ambele părți cu foarte mare ușurință. Ceea ce a spus tov. Luca, că în chestiunea cea mai importantă, în chestiunea presei nu ne-am înțeles, asta era partea cea mai esențială a tratativelor, partea care nu a fost semnată. Tov. Nógrádi nu a venit să ceară difuzare absolut liberă. Punctul nostru de vedere era că ceea ce apare în ediția partidului nostru nu mai are rost să fie supus unei cenzuri centrale, dacă din partea tovarășilor români nu se ridică vreă obiecție ideologică față de politica Partidului Comunist Maghiar, nu are loc o cenzură separată.

Să-mi permiteți tovarăși ca să citesc cuvânt cu cuvânt propunerile noastre în problema difuzării: „Ambele părți se îngrijesc de crearea condițiilor de difuzare mai largă – pe lângă literatura clasică marxistă – a literaturii marxiste politice actuale, a scriitorilor moderni progresiști și a scrisorilor clasici progresiști, precum și a ziarelor și revistelor”. Ca să ne așezăm și să discutăm condițiunile acestei difuzări mai largi. Ca să întocmim lista ziarelor și cărților, să o trimitem la centru, acolo se constată câte exemplare se pot trimite în România. Cuvânt cu cuvânt: „Ambele părți vor comunica reciproc lista cărților și revistelor propuse pentru difuzare și a celor care pot fi traduse și se vor înțelege în privința numărului exemplarelor difuzabile”.

De ce nu a fost pentru noi acest lucru acceptabil? De aceea, fiindcă tovarăși români au făcut din această problemă o chestiune economică, că la noi publicarea cărților este mai scumpă și de aceea trebuie să stabilim dinainte tirajul etc. După părerea noastră, aceasta este în primul rând o chestiune decisiv politică și culturală și trebuie să se creeze condițiile economice pentru aceasta.]

Tov. Ana [Pauker]: Nógrádi era pentru liber.

Tov. Luca: Először arról volt szó, hogy szabadon terjeszteni, és Ana elvtársnő megegyezett Nógrádival, hogy nem szabadon, hanem „szélesebb körben”. [La început a fost vorbă despre o difuzare liberă și tov. Ana s-a înțeles cu Nógrádi că nu liber, ci „în cadru mai larg”.]

Tov. Rajk: Nógrádi elvtárs avval jött le, hogy a kommunista irodalmat szabadon lehessen terjeszteni. Beleértve a magyar sajtótermékeket. Beszéljük meg azokat a konkrét előfeltételeket, ahogy közvetlenül lehet eljuttatni az előfizetőkhez olyan arányban, hogy azt a magyarság felveszi. Ez volt az álláspontunk. Hogy a román elvtársaknak ennek elfogadását megkönnyíthessük, azt javasoltuk, hogy beleme gyünk abba, hogy a nem kommunista lapokat ne engedjék be az országba, de engedjék szabadon a „Szabad Népet”. A román elvtársak álláspontja a központi ellenőrzés volt, és nehogy dolgavégezetlenül jöjjenek vissza, ezt a „szélesebb körű terjesztést” tőlem kapta telefonon Nógrádi.

Nemcsak ebben a tekintetben beszéltek központi ellenőrzésről. A tudományos intézet felállításánál nincs szó régi tanári karról. Ennek a tudományos intézetnek fő funkciója a tudományos szakirodalom kicserélése és tapasztalatcsere, és még egy ilyen tudományos intézetnél is az volt. Ha már ragaszkodunk a '47-es egyezményhez, a két intézet csak szigorúan a kultúrminisztériumon keresztül érintkezhet. Nyilvánvaló, hogy ebben is olyan álláspont jutott érvényre, mintha valamilyen fenntartás, bizalmatlanság lenne az elvtársak részéről velünk szemben.

Ilyen előzmények után hangzott el Luca elvtársnak a kongresszusi beszéde, és ezért gondoltunk arra, hogy az elvtársaknak fenntartása, bizalmatlansága van velünk szemben. Ezt az összefüggést azért tártam fel az elvtársak előtt, hogy a levél tónusában nincs semmi olyan, ami az előttünk levő anyag alapján ne a valóságot fejezné ki. Örvendek őszintén, hogy a legfontosabb kérdésekben egyetértünk, és szeretném a következő javaslatot tenni: Hogy a két párt a legközelebbi időn belül gondoskodják arról, hogy az aláírt kultúregyezmény ne maradjon így függőben, mert az nem jó, hogy a két népi demokrácia ne tudjon megegyezni. Talán megvan a módja annak, hogy a bizottság folytassa megszakadt munkáját, vagy más módon, de mindenesetre gondoskodni a már megállapodott részletkérdések végrehajtásáról és másrészt ezen kiadványok terjesztésének a biztosításáról. Erre kiküldենék egy bizottságot, amely tárgyalná. Esetleg ugyanaz a bizottság folytathatná a munkáját.

[Tov. N6grádi a venit cu propunerea ca s6 se difuzeze literatura comunist6 în mod liber. Cuprinzând și produsele de pres6 maghiar6. S6 discut6m condițiile concrete, cum am putea trimite presa abonațiilor direct, ponderea maghiarilor care primesc aceste produse de pres6. Acesta era punctul nostru de vedere. Ca s6 înlesnim tovar6șilor rom6ni primirea acestei condiții am propus s6 consimțim, ca s6 nu se permit6 intrarea în țar6 a ziarelor necomuniste, dar s6 fie l6sat liber „Szabad N6p”. Punctul de vedere al tovar6șilor rom6ni a fost controlul central și, ca s6 nu se întoar-c6 f6r6 rezultat, N6grádi a primit de la mine prin telefon aceast6 „difuzare mai larg6”.

Nu numai în aceast6 privinț6 s-a vorbit de un control central. La înființarea institutului științific nu este vorba de un corp profesional vechi. Funcția principal6 a acestui institut este schimbul de experienț6 și schimbul literaturii științifice de specialitate și chiar la un asemenea institut era aceeași p6rere. Dac6 ne ținem rigid de convenția din 1947, cele dou6 instituții pot avea leg6turi doar prin Ministerele Culturii. Este evident c6 și în aceast6 privinț6 a ieșit la iveal6 un punct de vedere, ca și cum ar exista din partea tovar6șilor faț6 de noi o oarecare rezerv6, neîncredere.

Dup6 toate astea a rostit tov. Luca discursul lui la Congres și de aceea am ajuns la g6ndul c6 tovar6șii au faț6 de noi rezerve, neîncredere. Am ar6tat aceste leg6turi în faț6 tovar6șilor, ca s6 demonstrez c6 în tonul scrisorii nu este nimic care n-ar exprima, pe baza materialului existent, realitatea. M6 bucur sincer c6 în chestiunile cele mai importante suntem de acord și doresc s6 fac urm6toarea propunere: Cele dou6 partide s6 se îngrijeasc6 ca convenția cultural6 semnat6 s6 nu r6m6n6 în continuare în suspensie, fiindc6 nu este bine ca cele dou6 democrații populare s6 nu cad6 de acord. Poate exist6 modalitatea ca delegația s6-și continue munca întrerupt6, sau alt mod, dar în orice caz trebuie s6 se îngrijeasc6 de executarea rezultatelor parțiale convenite și pe de alt6 parte de asigurarea difuz6rii acestor publicații. Pentru aceasta noi am trimite o comisie care ar trata. Eventual aceeași comisie ar putea s6-și continue lucr6rile.]

*

Tov. R6kosi: Az eredeti lev6l magyar 6s orosz nyelven lett k6ldve. [Scrisoarea original6 era trimis6 în limba maghiar6 și rus6.]

Tov. Rajk: N6grádi azt mondta, hogy m6g egyszer mindent megpr6b6lтам. M6g egyszer tárgyalтам minden illet6kessel, 6s azt mondt6k, hogy vagy engedtek, vagy nem írhatunk semmit alá. Megnevezte Ann6t. [N6grádi a spus: am încercat înc6 o dat6 totul. Am discutat înc6 odat6 cu cei competenți și au spus c6 ori ced6ți, ori nu putem semna nimic. A numit-o pe Ana.]

Tov. Ana: Eu cred c6 noi suntem de acord cu propunerea tov. Rajk, ca s6 lichid6m o problem6, ca s6 putem s6 trecem la celelalte chestiuni.

Tov. Gheorghiu: P6rerea conducerii noastre asupra scrisorii. Chestiunile de încredere, de neîncredere se confund6 cu m6surile noastre de vigilenț6, de securitate intern6. Un fel de neîncredere din partea lor. Ne bucur6m c6 regimul nostru de tratare a problemei naționale este aș6 v6zut6. S6 c6dem de acord asupra problemelor. Asupra chestiunii culturale.

Tov. Ana: În leg6tur6 cu chestiunea cultural6. Noi am fost – ca și cu toat6 scrisoarea – serios impresion6ți de felul cum era conceput6 scrisoarea. E limpede c6 în relațiile noastre pot s6 fie unele neînțelegeri, mici neînțelegeri. S6 fie greuț6ți, sl6biciuni dintr-o parte sau alta și datoria noastr6 este ca în primul r6nd pe linie de partid s6 ne atragem atenția unul altuia.

Ce ne-a frapat în această scrisoare? Ce ne-a lovit? Ne-a frapat în primul rând această diferență ce s-a făcut între tov. Luca și ceilalți tovarăși. Cu toții luptăm pentru unitatea partidului nostru, pentru unitatea conducerii partidului nostru. Această unitate a noastră se crează în muncă, în discuții în muncă și rezultatul muncii noastre. Pot să fie discuții între noi, o părere sau alta, însă cu toții luptăm și reușim să avem această unitate. Punerea în scrisoare de două ori în legătură cu discursul tovarășului Luca, că în București tovarășii au fost de altă părere ca tovarășul Luca, apoi în legătură cu naționalizările, că restul conducerii n-a mers pe „linia lui Luca”, mărturisim că ne-am mirat cel puțin. Ne-a mirat această despărțire. Din anumită punere a chestiunii, ca aceea cu granițele, unde se vorbește de regimul nostru că ar fi mai rău ca al lui Antonescu în timpul lui Horthy. Și asta nu mai este chestiune de ton, asta-i chestiune de conținut. Aici am înțeles o expresie care ne jignea. Am înțeles și o neîncredere față de partidul nostru. Lucru care ne-a picat ca din senin asupra noastră. Noi am socotit că la congresul de la Cluj era o expresie tocmai a acestei politici pe care tovarășii unguri o laudă, o politică justă față de populația maghiară. Noi suntem departe de gândul de a crede că politica noastră este perfectă. Noi avem slăbiciuni și în politica generală și în politica națională. Avem slăbiciuni în ceea ce este subiectul acestei scrisori, în privința vigilenței, dar în toate domeniile noastre de muncă noi căutăm să evităm greșelile. Tovarășii unguri cunosc atitudinea pe care a luat-o partidul nostru prin tov. Gheorghiu tocmai în chestiunea națională față de populația maghiară. Era șovinism și reavointă din partea lui Pătrășcanu, care a fost demascat. Erau și neînțelegeri însuși în sânul partidului nostru, care trebuiau clarificate și au fost lămurite prin broșura aceasta.

Tov. Luca a spus aici că părerea lui este că n-ar fi trebuit să vorbească de cărțile U.N.E.S.C.O.-ului în mod public. Dar trebuie vorbit între noi, între cele două partide, guverne, că aici suntem comuniști, de încercările reacțiunii, că s-au primit broșuri, cărți, reviste catolice și așa mai departe. Mindszenty și-a întins firele lui bine și aici în Ardeal. Avem comunitate de interese, de a lupta contra reacțiunii. Interesul Ungariei este și interesul Republicii Populare Române. Tov. Luca a spus că n-ar fi trebuit să vorbească de problema cărților U.N.E.S.C.O. în public, dar e adevărat că trebuie să vorbim între noi, ca să ne ajutăm să nu pătrundă reacțiunea.

Noi suntem în situația următoare. În situațiunea grea, influența apuseană domină în cultura noastră. Noi suntem nevoiți de a pune unele greutăți în plus. Francezii au adus aici 4 milioane de exemplare în formă de cadou, până la vamă, acum 3-4 luni, între care cărți de matematică, de știință, ca să dea la universități. Noi am refuzat aceste cărți, deși în universități am avut nevoie de ele. S-ar părea că este exagerat, că este un stângism și în schimb stau comisiile noastre care traduc zi și noapte din rusește în românește. Dar nu-i un stângism când noi avem situații în universități, profesori care impun studenților să se formeze pe baza culturii apusene. În felul acesta, noi obținem reproșuri că singura universitate în țara românească, care are o oarecare bogăție în literatura engleză, americană, în cărți din apus, este universitatea „Bolyai”. Și atunci vin profesorii noștri universitari: „Dacă avem nevoie de o carte americană sau engleză trebuie să mergem la universitatea «Bolyai», dați-ne și nouă posibilitatea să importăm”. Asta este o situație.

De ce am pus noi problema aceasta cu cărțile de la „Bolyai”? Profesorii de la „Bolyai” stau departe de a fi democrați. Cărțile care vin acolo, de care a vorbit tov. Luca, le citesc nu numai profesorii reacționari unguri, dar și profesorii reacționari români, și ei folosesc aceste cărți să arate: iată cum se vorbește despre români. Iată

de ce noi ne-am spus că nici tovarășii unguri nu pot să fie contra, dar unii și alții să fim atenți la ceea ce vine ca hrană pentru studenți.

Dragi tovarăși, noi știm că voi aveți acolo pe [Gyula] Ortutay la învățământ. Noi l-am avut pe Daicoviciu, un șovinist român[12]. Am face greșit dacă noi am socoti că tot ce se trimite pentru universitate, trimite Rákosi, Rajk sau Geró. Ortutai trimite și unul mai rău ca Ortutai. Noi trebuie să avem ochi asupra acestor lucruri. Noi facem o politică largă în interesul socialismului, în interesul comunismului, o politică națională justă leninistă față de populația maghiară, dar nu fără discernământ, fără nici o critică. De aceea, aș crede că și în viitor să ne înțelegem între noi ca acest discernământ, acest spirit critic, fără să se considere dintr-o parte sau alta ca o neîncredere a unuia față de altul. Să considerăm ca o muncă comună.

În chestia U.N.E.S.C.O. Că tovarășii fac parte din U.N.E.S.C.O. cu consimțământul Uniunii Sovietice. Noi știm ce este U.N.E.S.C.O.-ul ăsta. Organizația care face să pătrundă influența apuseană. Noi n-am intrat. Era bine ca să fie una sau alta dintre democrațiile populare, să fie cineva dintre ei. Vechi membri de partid, intelectuali, ne-au înnebunit, de ce să nu fim și noi în U.N.E.S.C.O. Am avut greutăți chiar în interiorul partidului, că noi am hotărât să nu intrăm. Aceste cărți U.N.E.S.C.O. se cunosc între intelectuali. Au fost folosite de către unii. Vedeți cum suntem noi, partidul nostru. Ungurii nu numai că fac parte, ci se și face reclamă: ia vedeți cărți, cumpărați. Nu numai că îngreunează munca la noi, dar crează confuzie. O țară de democrație populară este mai prietenă cu țările apusene, Uniunea Sovietică și alte țări ale democrațiilor populare mai puțin prietene, alții mai mult. (Tov. Rákosi: procesul Mindszenty a arătat.)

Și de aceea aș propune tovarășilor unguri, ca în spirit tovarășesc, în spirit de plină încredere între două partide comuniste, să considere just ca noi să nu lăsăm fără control din partea noastră, la care suntem obligați fără a vedea ce ajunge la unii și la alții. Nu e vorbă de control al Partidului Comunist Maghiar, dar cunoscându-ne greutățile noastre interne (de exemplu U.N.E.S.C.O.) să ne dea voie ca să-și poată spune părerea și organele noastre de partid tovarășește, între noi. Și să ne înțelegem bine. Nu-i vorba nici un moment de neîncredere față de Partidul Comunist Maghiar, dar e vorba de un îndreptățit spirit critic, când știm ce avem încă în țară la noi. Când cunoaștem situația din țara noastră.

Acum la acordul cultural. E drept că tov. Nógrádi a avut unele greutăți când a venit încoace. Noi am mai restrâns acest acord cultural. Dar cele mai multe restrângeri care le-am făcut, le-am făcut din cauza greutăților interne pe care le-am avut. Chestiunea burselor. Anul școlar începuse. Noi am primit un număr mare de studenți fără reciprocitate din Bulgaria și Albania. În anul ăsta am făcut reforma noastră a învățământului plin de lipsuri și repede. Ne-a trebuit o serie întregă de cămine în plus, de care nu avem. Fii de muncitori și de țărani săraci au intrat în facultăți, care nu au posibilitate să se întrețină în timpul studiilor. Până în ziua de azi n-am reușit să rezolvăm plasarea studenților în cămine. Fiind vorba de acest an, anul ăsta e greu să facem trimiterea încoace, încolo. La anul vom vedea. Pentru noi era o pagubă. Au rămas 15.000 de studenți afară.

Crearea instituțiilor de cultură ungurești la București și a celui român la Budapesta. Noi am spus cinstit tovarășului Nógrádi. Nouă o să ne fie greu anul acesta. Greutăți cu reforma învățământului. Neplăcut să scriem lucruri de care n-o să ne putem ține. Chestia cu profesorii, care deloc nu sunt profesori. Toate aceste lucruri a trebuit să le facem anul acesta. Nu cred ca să fim în stare. Însă pentru că tovarășii maghiari au insistat că aceasta este pusă în convenție și, dacă n-am pune, oamenii

ar bănuî că nu vrem să facem, am spus, hai să punem. Țsta-i motivul pentru care punctul 13 nu este pus clar. (Citește...). Că este necesar până la sfârșitul anului 1949 ca să nu rămână afară chestiunea.

Asupra ultimelor două propuneri. Să căutăm la noi, fiindcă aici este o chestie gravă, o mistificare. Pentru că cu tov. Nógrádi am căzut de acord, tocmai de aceea formula în loc de răspândire liberă, în răspândire mai largă. Și noi am fost informați că tocmai asta el nu vrea. Recunosc ca o greșeală din partea mea că nu m-am interesat la Nógrádi, de ce nu vrei să primești dacă prima dată ai fost de acord. Sunt de părere ca să primim formula maghiară și să semnăm planul. Cred că pe viitor nu se pune problema ca să reducem legăturile noastre culturale, care se exprimă prin schimb de ziare, reviste, cărți etc. Că într-adevăr răspândirea mai largă este legată și de ridicarea nivelului de trai al maselor din Ardeal și cu ridicarea nivelului cultural, politic.

Cred că tovarășii maghiari consideră această chestiune ca o chestiune a noastră, ca să ridicăm din toate punctele de vedere nivelul politic, cultural al populației maghiare din Ardeal și că în această grijă a noastră intră și relațiile cât mai strânse cu R.P. Ungară, între cele două partide ale noastre. Considerăm că e datoria noastră crearea posibilităților ca să poată să cunoască populația maghiară din Republica Populară Română ce tovarășii din Ungaria pot să facă mai bine ca noi, scriitori care scriu mai bine ca la noi, mai mult, publică mai mulți clasici, progresiști ca noi.

Perspective. Căutăm să strângem cât mai mult relațiile între cele două republici. Noi acest lucru îl facem. Se poate să fie scăderi în acest lucru. Dacă tovarășii din conducerea Partidului Comunist Maghiar au deplină încredere că la noi nu se pornește din spirit șovinist, că noi ne dăm seama care este datoria noastră față de populația maghiară, care la noi este în număr mai mic. Noi ne străduim să facem tot posibilul ca să ducem într-adevăr politică națională leninistă, fără să credem că facem această treabă perfect. N-a existat întotdeauna această încredere reciprocă. Trebuie să recunoaștem că în privința câștigării încrederii noi facem progrese. Se îndepărtează această neîncredere. Credem că putem îndepărta spunând totdeauna.

Sper că și la celelalte puncte vom cădea de acord, că va avea ca rezultat – afară de bucuria că vedem la noi tovarășii care ne sunt dragi –, vom cădea de acord și în celelalte probleme și vom întări încrederea reciprocă.

Tov. Rákosi: A következő javaslat. Én most válaszolok, mert akkor a többi elvtársnak több kérdésre nem kell visszatérni. [Propunerea următoare. Eu acum voi răspunde, pentru că atunci ceilalți tovarășii nu trebuie să revină asupra unor probleme.]

Tov. Gheorghiu: Dacă se lămurește principiul, pe care bază facem schimb cultural, atunci problema este foarte ușoară.

Tov. Chișinevschi: După datele care le-am dat noi în legătură cu popularizarea Partidului Comunist Maghiar și literatura democratică ungară, adevărat că vin 3000 de gazete pe zi. Asta nu este o cifră de ignorat, mai ales dacă ținem seama că partidul nostru editează presă și cărți în limba ungară și dacă nu împărțim separat, rămânând pe drumul marxist-leninist, atunci va fi clar că populația maghiară nu suferă de lipsa literaturii în limba sa. Dacă mergem pe linia despărțirii în literatura editată de Partidul Comunist Maghiar și cea editată de Partidul Comunist Român, atunci e clar că cărțile aduse din editura P.C.M. sunt mai puține. Dar nu este just de a pune așa chestiunea. Noi mergem la aceeași țintă. Eu aș vrea să mă opresc la câteva pasaje din scrisoarea tovarășului Rákosi. Câteva cuvinte care nu sunt principale. Chestiunea abonamentelor individuale. Se pot face abonamente

individuale fie prin Budapesta, fie prin București. Deși credem că ar fi mai just să fie făcute printr-un centru organizat aceste abonamente. Nu pot să facă abonamente tovarășii unguri direct în Ungaria, neavând valută. Noi putem să ajutăm tovarășii unguri ca noi să răspândim literatura pe care ei o editează. Cred că nu ar fi bine să se facă abonamente direct în Ungaria din motive de vigilență politică. Noi cerem ca tovarășul Rákosi să vină să ne ajute să putem răspândi literatura în Ungaria printr-un organ al partidului. Noi suntem atenți când trimitem literatură în Ungaria, dar nu putem fi siguri că un dușman nu se strecoară să infiltreze literatura reacționară. Noi nu ne supărăm dacă cineva controlează presa noastră și când găsiți greșeli noi suntem recunoscători dacă ni se atrage atențiunea asupra aceluia. S-a dat într-un număr din „Ludas Matyi”[13] o serie de greșeli acolo, am văzut aceste greșeli, am oprit numărul și n-am răspândit.

În legătură cu scrisoarea. Eu vreau să mă opresc asupra unor greșeli din scrisoarea tovarășului Rákosi, greșeli care ar fi putut fi evitate dacă s-ar fi făcut o analiză serioasă a următoarei probleme: cui îi aparține rolul de a se îngriji de viața culturală a maselor populare maghiare din România? Altă dată, sub regimurile burghezo-moșierești, dacă în România regimul ar fi fost reacționar, iar în Ungaria un regim democratic, e clar că comuniștii români ar fi trebuit să sprijine acțiunea comuniștilor maghiari, de a mobiliza masele populare maghiare împotriva reacțiunii asupra noastră românești. Lucrurile astăzi stau cu totul altfel, România este un stat democrat, popular, o republică populară și comuniștilor români le rămâne sarcina să se îngrijească de populația maghiară din toate punctele de vedere, inclusiv și creșterea culturii lor, cum le revine sarcina comuniștilor maghiari să îngrijească de populația română din Ungaria.

Din scrisoarea, ca și din expunerea de aici a tov. Rákosi, reiese că partidului celor ce muncesc din Ungaria îi revine sarcina de a se preocupa de treburile culturale ale populației ungare din România. După părerea noastră – și suntem convinși că urmăm linia stalinistă în chestiunea națională – credem că tov. Rákosi greșește foarte serios. Ar fi avut dreptate tov. Rákosi chiar să ceară drept de amestec în treburile noastre interne cu privire la populația maghiară, dacă noi am fi avut o atitudine greșită față de populația maghiară. Or, și tov. Rákosi recunoaște că populația maghiară de la noi se bucură de deplină egalitate de drepturi în toate direcțiile de activitate politică, economică, culturală, de stat și de mase. Aceasta este una din principalele greșeli ale scrisorii.

A doua mare greșeală a scrisorii este poziția față de U.N.E.S.C.O. Nu problema dacă trebuie sau nu a intra în U.N.E.S.C.O. Asta nu-i treaba noastră. Dacă tovarășii spun că au făcut în înțelegere, e clar că aceasta nu poate fi obiect de discuție, ci pe noi ne preocupă faptul că din Ungaria s-au trimis în Republica Populară Română cărți de propagandă anglo-americană. Tovarășii maghiari greșesc când se pun pe poziția de apărare a acestui act prin aceea că în lăzile trimise sunt cărți științifice. Noi nu importăm astfel de cărți, pentru că în cărțile științifice anglo-americane sunt introduceri și concluzii pline de idei imperialiste. Noi am respins astfel de ajutoare. Dar în listele de cărți trimise nouă v-am citat nenumărate cărți de-a dreptul antiștiințifice, cărți propovăduitoare a ideologiei burgheze, imperialiste, cărți de biologie antimiciurinate[14], literatură despre arma atomică, jurnale americane despre o știință suspectă. Noi considerăm că aceasta este a doua mare greșeală. Greșeala este cu atât mai gravă cu cât imperialiștii au reușit să adoarmă vigilența unor tovarăși și pe deasupra să mai determine o ciocnire de vederi între comuniști pe așa o chestiune. Cred că tovarășii trebuie să reflecteze și asupra acestui aspect.

A treia greșeală a scrisorii constă în aceea că tovarășii pun mai prejos regimurile democrației populare din România și Ungaria față de regimurile de dictatură antonesciană și horthystă. Cred că asupra acestei chestiuni nici nu face să ne mai oprim.

A patra greșeală este aceea că tov. Rákosi, în scrisoarea sa, parcă caută să descopere o divergență între poziția tovarășului Luca și a celorlalți membri ai Comitetului nostru Central. Tovarășul Luca a recunoscut aici că ar fi fost mai bine să nu pronunțe așa o frază pe care a pronunțat-o – din punct de vedere tactic –, dar de aici și până a căuta divergențe este o mare deosebire.

Am arătat în expunerea dinainte ce lucrări apar în România în limba maghiară din inițiativa și sub controlul Partidului Muncitoresc Român și ce lucrări importăm. Am arătat că aceasta se face pe baza convenției din martie 1947 între editura „Gheorghe Doja” și editura partidului celor ce muncesc din Ungaria. Tovarășii se opun controlului. Noi considerăm că este fundamental greșit de a renunța la control. Noi chiar recomandăm ca și tovarășii maghiari să facă un control la importul de cărți și literatură din România. Noi chiar vă mulțumim, fiindcă prin aceasta o să ne ajutați în descoperirea elementelor dușmănoase, care mai stau pe ici colo în părțile esențiale ale muncii noastre. Din Ungaria – și tovarășii știu deja lucrul asta – a venit în interiorul ziarului de partid literatură reacționară catolică. La noi, cu toate că la expediție am pus tovarășii mai siguri, nu putem garanta că n-ar putea avea loc la fel astfel de „întâmplări”. De aici este clar că un control este absolut necesar, care se poate face numai printr-un centru sau prin câteva centre de difuzare a literaturii importate fie din Ungaria în România, fie din România în Ungaria.

Tovarășii la fel au cerut liberă circulație la graniță. Noi credem că nici aceasta nu este bine, ca să fie un du-te vino la graniță, doar nu suntem după lichidarea clasei exploatare în Ungaria și România. Dușmanii noștri comuni, i-ar favoriza foarte bine o astfel de libertate. Fasciștii s-ar plimba liber din România în Ungaria, ca pe timpul lui Horthy și Antonescu. Cred că așa trebuie pusă problema, dacă vrem să facem comparație. Țin, tovarășii, să repet că noi avem deplină încredere în tovarășii maghiari și suntem perfect liniștiți de soarta românilor în Ungaria. Avem deplină încredere în comuniștii maghiari, în frunte cu tovarășul Rákosi, că vor avea ei grijă de românii de acolo. Asta nu-i treaba noastră.

În scrisoare se pomenește de tovarășii sovietici că tipăresc *Război și Pace* a lui Tolstoi și altele. Noi suntem de părere că este un exemplu care trebuie să-l urmăm și noi. Această chestiune n-are nici o legătură cu subiectul tratat în discuția noastră. Dacă e vorba însă să vorbim de tovarășii sovietici, atunci să vorbim de exemplul pe care ni-l dau, de încrederea ce și-au manifestat-o față de partidul nostru în legătură cu populația rusă și ucraineană din România, cu toate că – trebuie să recunoaștem și aici deschis – nu i-am dat atenția cuvenită. Dar tovarășii sovietici n-au ridicat nici o chestiune în legătură cu această populație, fiind probabil siguri că comuniștii români vor ști la urma urmei să dea atenție și să se ocupe ca leniști-staliști de populația rusă și ucraineană.

Permiteți-mi să mă întorc la problema „răspândirea culturii democrației populare ungare”. De ce numai a democrației populare ungare? Și nu a tuturor democrațiilor populare și în primul rând a culturii țării socialismului? De ce lipsește acest aspect la punerea problemei răspândirii culturii în sânul populației maghiare din Transilvania? Cred că aici tovarășii fac o gravă greșeală.

În sfârșit, unele chestiuni mai mici.

Trebuie să afirmăm cu durere că în ciuda faptului că „Ludas Matyi” este foarte popular în România și se difuzează în 10.000 de exemplare, am fost nevoiți să oprim două numere și să nu permitem difuzarea, deoarece „Ludas Matyi” a publicat caricaturi la adresa marelui Lenin și altor conducători. Nu știm ce părere au tovarășii maghiari, însă noi n-am putut admite nici numărul din „Ludas Matyi” care, pe lângă o serie de lucruri frumoase, a avut câteva caricaturi care bagatelizează regimurile de democrație populară și pe conducătorii săi. Noi n-am putut admite ca un conducător de talia lui Rákosi să fie prezentat în chiloți.

La dumneavoastră în presă, de nenumărate ori sunt reclame pentru filme și concerte americane și englezești. Noi am zăvorât porțile față de filmele americane și engleze, care otrăvesc sufletele oamenilor muncii. Noi nu vrem să ne amestecăm în treburile dumneavoastră, dar noi nu putem nici să ne creăm greutăți, prin aceea că se încurajează elemente mic burgheze, citind că în Ungaria se face reclamă pentru filmele americane și engleze. Nu este nevoie de a face o mare efortare pentru a înțelege că noi nu putem și n-avem dreptul să lăsăm să circule liber întreaga literatură maghiară, deoarece nu lăsăm nici întreaga literatură română, pentru că de nenumărate rânduri au scris cărți în România și în Ungaria și scriitori fasciști. Nu suntem naționaliști, dar nu vrem să fim nici cosmopoliți.

Tovarăși, noi credem că chestiunile ridicate aici nu cuprind decât mici deosebiri de păreri care pot și vor fi lichidate în spirit tovarășesc. Claritatea principală asupra problemelor atinse va ușura cimentarea relațiilor frățesti între Partidul Comunist din Republica Populară Română și Partidul Comunist din Ungaria.

Tov. Luca: Aki sétál ide-oda, az csak terjeszti a rémhíreket. Milyen csoda nagy dolguk van? Minden héten akarja látni az anyját, testvérét, hetvenedik ágról rokonát. Legtöbb esetben rohadó kispolgári elemek, akik terjesztenek Magyarországon mindenféle hazug híreket, mint ahogy itt is terjesztenek. Nálunk is nagyon soknak van Besszarábiában rokona, és mégis ide-oda nem mászkál. Nem mintha nem bízna a Szovjetunió bennünk vagy saját magában, hanem mikor az osztályharc kiéleződik, nem lehet ide-oda sétálni a világon. Szükséges kapcsolata nincs a nemzetiségi kérdéssel. Akivel a legnagyobb határunk van, a Szovjetunió is kéri tőlünk ezt az éberséget, határunk teljesen el van szigetelve, egy légy át nem megy a határon. És nem azért, mert a Szovjetunió tőlünk fél, hanem mert ez a könnyű ide-oda sétálás nem használ. Mi kötelességünknek tartjuk ilyen éberséggel lenni, és nem lehet azzal vádolni, hogy ez nemzetiségi kérdés, ha az itteni magyarokat nem engedjük ide-oda menni. Ez már beavatkozás a mi dolgunkba. Nem kell a sovinizta elemek hangulata után menni, azt le kell szerelni, és meg kell magyarázni, hogy miért nem lehet majd ide-oda sétálni a határokon, mikor ezer ilyen gazember sétál.

A C.A.S.B.I.-kérdésben pedig teljesen tévesen voltak informálva az elvtársak. Mikor Pestről visszajöttem, mondtam Széllnek, hogy vegyünk ki valamit. Mikor Jacobbal kezdett tárgyalni Széll elvtárs, ő késleltette, de sehol sem tettünk olyan kijelentést, hogy nem hajtjuk végre. Nehogy azt mondják a zsidók, hogy mi nem védjük az ő dolgaikat. Csak éppen egy elvi jelentőségű, elvtársiasan kértük, hogy változtassunk meg egy dolgot. Én Háyival nem is tárgyaltam.

[Acela care se plimbă de ici colo numai răspândește zvonuri alarmiste. Ce probleme grozave au? În fiecare săptămână vor să-și vadă mama, frații, rudeniile de al șaptezecilea grad. În majoritatea cazurilor sunt niște elemente putrede, de mic burghez, care duc în Ungaria fel de fel de zvonuri mincinoase, așa cum aduc și le răspândesc și aici. Și noi avem foarte mulți cetățeni care au rude în Basarabia, dar

nimeni nu se plimbă încoace și încolo. Nu pentru că Uniunea Sovietică nu ar avea încredere în noi, sau în ea însăși, dar fiindcă atunci când lupta de clasă se ascute, nu se poate plimba încoace și încolo prin lume. Este necesară o vigilență serioasă în această problemă. Nu are nici o legătură cu problema națională. Țara cu care avem granița cea mai mare, Uniunea Sovietică, cere de la noi această vigilență. Granițele noastre sunt perfect izolate, nici o muscă nu poate trece. Și nu pentru că Uniunea Sovietică se teme de noi, ci din cauză că această plimbare nu este de folos. Noi considerăm că este o datorie a noastră această vigilență și nu putem fi acuzați că-i o problemă națională dacă nu lăsăm maghiarii de aici să se plimbe încoace și încolo. Asta-i imixtiune în treburile noastre. Nu trebuie să ne lăsăm târâți de toanele elementelor șovine, trebuie să le dezarmăm, trebuie să explicăm de ce nu se pot plimba încoace și încolo peste frontieră atunci când mii de bandiți se plimbă.

Iar în chestiunea C.A.S.B.I., tovarășii au fost cu totul greșit informați. Când m-am reîntors de la Budapesta, am spus lui Széll să scoatem ceva din convenție. Când a început să trateze tov. Széll cu Jacob, el a întârziat lucrările, însă nicăieri nu ne-am exprimat așa, că nu vom executa. S-a cerut această schimbare ca să nu spună evreii că nu le apărăm interesele. Are numai o importanță principală, am cerut numai tovarășește să schimbăm un lucru. Cu Háy eu nici nu am vorbit].

Tov. Gerő: Vreau să mă opresc pe scurt asupra câtorva chestiuni. La fond se va opri tov. Rákosi.

Prima chestiune. A spus Tov. Chișinevschi: consideră ca o greșeală politică a conducerii partidului nostru că noi considerăm că noi trebuie să ne ocupăm, să ne îngrijim de munca între populația maghiară din România. Dacă asta ar fi așa, asta ar fi o greșeală serioasă politică. Dar aceasta nu există și nu a fost niciodată așa. Noi socotim că gospodarul în țara lui, în fiecare țară, este Partidul Comunist, conștient în țara dată.

Aceasta este adevărat atât pentru noi, cât și pentru voi și pentru alte țări. Pe de altă parte, pentru partidul nostru, ca și pentru partidul vostru, nu-i de loc indiferent ce se întâmplă într-o altă țară. Asta nu-i indiferent în ce privește toate problemele politice, economice și culturale și în special nu-i indiferent în ce privește această populație națională care se află în altă țară de aceeași limbă, care este nația principală în țara dată. De aceea, dacă noi ne interesăm de chestiuni naționale maghiare în România, eu cred că noi o facem corespunzător marxism-leninismului, că noi n-am fi un partid marxist-leninist dacă nu am fi interesați în aceste chestiuni. Faptul că nu rămânem indiferenți în ce stare se află populația maghiară în România, care este politica partidului vostru față de această populație, asta nu înseamnă că noi vrem să ne amestecăm în treburile interne ale țării voastre. Dacă nu suntem cu ceva de acord, ne adresăm partidului frățesc așa cum și voi aveți dreptul să vă adresați în asemenea chestiuni sau în alte chestiuni. Dacă un partid comunist dintr-o țară oarecare are succese, dacă are politică justă, rezultatele, succesele astea la urma urmei merg și în folosul celorlalte partide comuniste. Noi vedem că evenimentele în China – deși China este foarte departe de noi – sunt în ajutorul nostru al tuturor. Asta privește și alte țări.

De aceea, eu cred că nu avem nici un fel de greșeală în aceasta chestiune, cred că punem just chestiunea, că nu vrem să ne amestecăm în treburile românești, în treburile Partidului Comunist Român, dar nu putem fi indiferenți față de politica națională dusă de Partidul Comunist Român.

Trec la chestiunea a doua. Tov. Chișinevschi socoate ca o greșeală a noastră că noi socotim să fie cunoscută cultura Ungariei populare democratice de către ungurii

din Transilvania. La aceasta răspunde dânsul că comuniștii au o singură cultură, aceea socialistă. Aceasta nu este just. Sigur că noi, în ultima instanță, vrem să răspândim cultura socialistă (deocamdată nici cultura noastră, nici cultura voastră nu este socialistă) la noi în țară și am vrea ca să răspândiți și voi la voi în țară. După conținut, această cultură va fi aceeași, însă în formă nu. Și nici în conținut, nici în formă încă nu este socialistă și mai puțin corespunde după formă. Dacă chiar la noi cultura va fi socialistă, dar faptul că are formă diferită prezintă o mare bogăție. A răspândi cultura unei alte țări înseamnă de a îmbogăți cultura propriei țări.

Dar noi nu cerem ca voi să răspândiți numai cultura Republicii Populare Maghiare, noi cerem numai să faceți cunoscută cultura noastră populației maghiare din Transilvania, ca această populație să cunoască cultura democrației populare maghiare. Nu să excludă nici o altă cultură. Trebuie informată populația maghiară din Transilvania ce cultură se face azi în Republica Populară Maghiară. Cred că aceasta este just. Nu se face nici o greșală. (O mică discuție asupra faptului că în textul rusesc este „a răspândi”, în textul maghiar „a face cunoscut”, „ismertetni”).

Noi nu ne îndoim că tov. Luca avea cele mai bune intenții, dar cuvântările publice se socotesc nu după ce vrea omul să spună, ci după ce se spune. Dacă citești discursul lui, nu te poți elibera, acolo primează partea negativă față de aceea pozitivă față de cultura maghiară. Pentru că la dânsul nu este aproape nimic pozitiv. Impresia a rămas că totul a fost spus de dragul acestor părți negative. (El a recunoscut singur greșeala despre chestiunea U.N.E.S.C.O., că nu trebuia să o spună. Nimeni în lume n-a înțeles așa, exceptând pe dușmani. „Senki a világon nem így értette, kivéve az ellenséget”). E drept că nu trebuia să vă trimitem acele cărți.

De aceea, mi se pare că cuvântarea aceasta n-a fost o cuvântare complet justă, nu numai pentru că tov. Luca recunoaște că n-ar fi trebuit să vorbească despre U.N.E.S.C.O., ci trebuia să fi discutat între guverne, între partide, fiindcă dacă vorbește despre vigilență, este just să atragi atenția asupra vigilenței, însă așa fel ca să nu se poată înțelege pe de-a îndoașelea. Eu rog pe tov. Luca să nu privească ca o critică personală.

Acum, chestiunea cu acest nenorocit prezidiu pare a fi ceva meschin. Noi sin-guri n-am băgat de seamă aceasta. Dar sunt câteva fapte. Ei spun că a fost dată directiva din București. Desigur, nu din conducere. Dar totuși un gust neplăcut a rămas. Tov. Chișinevschi socotește a doua greșală politică că noi ne-am străduit în mod artificial să construim o contrazicere între tov. Luca și restul conducerii partidului și prin aceasta să bângăm un ac între un secretar și restul conducerii. Desigur că noi asemenea intenții n-am avut și nu avem. Noi am venit, ne-am bizuit pe această situație, pe care noi am socotit-o că-i fapt. Două situații au fost pe care noi le-am socotit că sunt fapte. Una, congresul U.P.M., și aici nu eu am văzut, fiindcă eu nu o pot urmări, am urmărit presa din Ardeal și din București. (Noi socotim că așa cum este scris în scrisoare, se face proces de intenție.)

A doua chestiune a fost aceea a naționalizării bunurilor străine în România. Și aici a fost așa o situație că ni s-a părut că tov. Luca era de altă părere decât restul conducerii. Cum noi am început discuția, noi am socotit că nu este încă un punct de vedere stabilit în această chestiune și noi ne-am referit la acest fapt.

A treia chestiune. Voi socotiți o greșală a noastră că comparăm democrațiile populare de azi din Ungaria și România cu regimul lui Antonescu și Horthy. Noi nu comparăm și nici nu ne gândim să comparăm. Noi în scrisoarea noastră am scris numai de democrație, n-am apreciat nici regimul din Ungaria, nici regimul din România, n-a fost nici o apreciere a regimurilor. Relațiile s-au apreciat. Noi am

spus că fiindcă în România este regim popular și în Ungaria la fel, n-are sens ca granițele să fie izolate ca în timpul regimurilor reacționare. Nu este chestie de izolare, poate. Vorba a fost numai de granițe. Nu este o comparație a două regimuri și dacă voi aceasta tălmăciți, așa tălmăciți nejust.

Poate că voi aveți motive ca să închideți ferm granițele, având cu totul alte motive decât cum au fost în regimurile vechi. Noi nici nu cerem ca să deschideți complet granițele. Dar totuși, pentru ca să fie o comunicare între noi, trebuie să fie o mișcare de oameni. Bineînțeles sub control. Noi am încheiat cu voi convenție de vize. Dacă nu erați de acord, nu trebuia s-o semnați. Încă nu este rezolvată problema. Deci e o convenție. Aceasta am iscălit-o și nu era împotriva părerii voastre și dacă nu se îndeplinește nu înțeleg de ce? Acolo sunt anumite reguli. Nu toată lumea are pașapoarte de serviciu sau diplomatice, care trebuie să vină în România. De exemplu, trebuie să vină directorul teatrului național, un funcționar obișnuit, și n-are pașaport de serviciu, nu are viză, și abia peste o lună, două capătă viza. De exemplu, i-a venit cuiva o telegramă că a murit tatăl său.

În chestiunea U.N.E.S.C.O. Noi suntem de acord că U.N.E.S.C.O. este unealta americană pentru răspândirea ideologiei imperialiste oriunde poate. Noi am intrat în U.N.E.S.C.O. din inițiativa noastră. Asta însă nu ne dă motive ca să vă trimitem vouă această literatură. Dar desigur nici voi, ca și noi, nu aveți aparatul de stat în mână. Nu se poate face fără noi și contra noastră, dar ca să spunem că nu avem în aparatul de stat elemente dușmane, nu se poate spune, și nu vom avea nici peste 10 ani de zile. Aceasta a fost făcută peste voința noastră. Tov. Rákosi, când a aflat, a făcut gălăgie. Socotim că nu trebuia făcut, pentru că nimeni n-a rugat pe ăștia ca să fie mijlocitori între Universitatea din Cluj și U.N.E.S.C.O. Deci în această chestiune nici o divergență de păreri.

Acum ultima chestiune. Tov. Chișinevschi a spus că P.C.R. se ocupă de populația maghiară din Transilvania. A dat exemple, cărți, gazete, școli și altele. Nu-mi amintesc, dar în ziarul nostru am dat date. Deci un reproș de ordin general în ce vă privește pe voi nu avem de făcut. Dar noi avem pe anumite chestiuni observații și dorințe, și în această chestiune nu sunt de acord cu tov. Chișinevschi, care spune că noi edităm ziare în 140.000 exemplare și mai primim din Ungaria încă 3000, deci ajunge. Pentru noi e limpede că în fond sarcina de a furniza populației maghiare literatură și mai departe este datoria organizațiilor românești. Dar fără îndoială că este în interesul vostru să mai lărgiți informarea populației de aici cu literatura noastră. Și dacă tovarășii români ar citi literatura maghiară, n-ar fi dăunător. Noi socotim că 3000 de exemplare e puțin, ar fi de dorit să mărim.

Tov. Rákosi: În legătură cu aprecierea comuniștilor români în legătură cu ungurii din România, eu am făcut-o în prima pagină, unde sunt puse probleme generale, unde spun că mai bine ca în toate țările democrațiilor populare, tovarășii români duc politică justă cu privire la administrația de stat, școli, în chestiuni politice. Asta nu este un compliment simplu, ci o constatare, partea pozitivă de fapte. Eu spun aceasta fiindcă mi se pune în gură o contra-părere în legătură cu români. Am adus două exemple. Unul referitor la mica mișcare pe graniță a oamenilor, care trăiesc în rază de 10 km de graniță. Și după ce am vorbit cu voi la Mezöhegyes, tovarășii români, fără o prevenire prealabilă, pentru iarnă au închis, au spus că iarna nu există munca câmpului. Și la noi au venit oameni de acolo și s-au plâns.

A doua problemă, aceea a vizelor. Noi suferim probabil mai mult ca voi, că nu este bine păzită frontiera. Am primit vreo zece note diplomatice pentru evreii români. Se trece clandestin frontiera spre noi mai mult. Suntem interesați mai

mult ca voi să avem granița bine păzită. Însă există un anumit minim controlat. Și pentru aceasta am iscălit o convenție la 16 octombrie. Convenția n-a fost îndeplinită. Eu aud acuma de la Luca că de câteva zile în urmă am început să îndeplinesc. Când am scris noi scrisoarea n-a fost încă îndeplinit. Și la noi, la Comitetul Central și mai mult la organizațiile de partid, de-a lungul frontierelor sute și mii de plângeri pun oamenii, se plâng câte motive serioase n-ar avea, că-i imposibil a primi o viză în România. Oameni, membri de partid, despre care ar fi greu de crezut că ar fi agenți americani. Noi de sute de ori auzim că pe timpul lui Horthy era mai ușor să primească viză ca acum și ei simt că în această privință ei sunt mai mult izolați ca și cum au fost atunci. Și eu vreau să vă spun acum. E foarte bine să ai o legătură sănătoasă diplomatică și de două ori pe an să ai delegație culturală la Budapesta. Dar aceasta este totuși o legătură naturală. Nu este numai o legătură de agenți. Tot este o cerință legală și cred că aceasta acționează deja. Dacă noi avem legături bune numai în principiu, dacă acești comuniști locali simt că este mai rău ca înainte, pot vorbi, n-au simțit așa. Oamenii aceștia sunt mai mult unguri, care trăiesc într-o parte sau cealaltă a frontierei. Și dacă noi primim sute de plângeri bazate – zicem cum a fost anul trecut, nu s-au admis muncitori sindicalizați în excursie, sindicatele s-au plâns –, asta nu este o chestie, să te ferești de agenți. Este chiar o obligație a noastră. Erau 500 de oameni. Nu au venit pe linie de partid, dar muncitorii vor să cunoască țara lor și alte țări (este vorba de cei care vin organizat, 500 de muncitori să se odihnească).

Au vrut să arate o statistică cât a fost circulația pe timpul lui Horthy, dar noi am refuzat. Pe timpul lui Horthy, guvernul român n-a dorit să fie agitatori șovini în Transilvania și guvernul român tot n-a vrut să plece ungurii în Ungaria, să nu-i recruteze pentru fel de fel de spionaj. (Tov. Ana și tov. Luca spun că comerțianții au circulat atunci liber). Este clar că n-am venit aici să contrapun regimului democrațiilor populare și să găsec că Antonescu a fost mai bun. A fost exagerat.

Altă problemă: Clin între tov. Luca și ceilalți. Nu mi-a fost de gând așa ceva. Fapt era că discursul l-a ținut tov. Luca și nu ceilalți. Nu numai problema cu U.N.E.S.C.O., ci au fost și alte probleme care au fost scoase din ziarele centrale. Fapt este că ce a spus despre U.N.E.S.C.O. în public nu este just. Cred că nu este just nici că s-au trimis cărțile fără știrea guvernului. Tot așa ar fi putut trimite și literatură fascistă. Poate să fie un abuz. Dacă de pildă acest bibliotecar ar fi luat 5 exemplare din *Mein Kampf* al lui Hitler și ar fi trimis aici. Sunt mii de cărți fasciste și semifasciste. Însăși în biblioteca asta sunt o mulțime de cărți fasciste, toate cărțile care au apărut între 1940-1945. Dar după ce am văzut aceasta, ne-am gândit câte mii de cărți fasciste v-am trimis noi vouă. Am pus și la noi chestiunea și tovarășii au spus că au primit ordin să trimită înapoi toate cărțile, după registru, și dacă vreți puteți face un caz mult mai bazat din această chestiune. Nu este treaba noastră să vă trimitem cărțile U.N.E.S.C.O. A fost un act de abuz, ca și cum noi am trimite aici dinadins cărțile U.N.E.S.C.O. Ca și cum am vrea noi un clin între tov. Luca și ceilalți.

Apoi chestiunea convenției, unde iar vorbim de tov. Luca. Noi numai de la tov. Luca am auzit asemenea păreri și nu de la ceilalți. Eu cred că nu există asemenea hotărâre, pentru că o asemenea hotărâre ar fi o mare greșeală a întregului Comitet Central, o generalizare nejustă și de aceea am vorbit noi de tov. Luca, dar de a spune că am vrut să băgăm un clin între un membru al Secretariatului și între ceilalți tovarășii... Dacă Comitetul Central în problema naționalizării va fi de părerea tovarășului Luca, noi vom fi contra. Luca a spus că bunurile, pe care noi le-am naționalizat, nu aparțin Republicii Populare Ungare, ci aceste bunuri au fost jefuite

de foști capitaliști unguri. Dacă întreg Comitetul Central are această părere, noi suntem contra.

Ce privește un lucru, cu abonamentele individuale la presa ungară, noi spunem să se aboneze aici la voi în centru, noi le putem trimite poșta prin redacție, fiindcă noi avem plângeri, că degeaba se abonează la gazete, că le primesc după 2-3 zile și gazetele sunt scumpe și ei pierd, ne roagă să facem ceva. Dar de aici să credeți că noi vrem să dispunem de ungurii din Ardeal, ar fi greșit.

Acuma ultima chestiune. Chestiunea amestecului. Eu puțin mă deosebesc de părerea tovarășului Gerő. Nu numai că noi trebuie să ne amestecăm în treburile altor partide, cum alte partide trebuie să se amestece în sensul ideologic, nu în munca practică. Aici vreau să mă duc mai departe. Noi trebuie să ne ocupăm în mod deosebit de problema ungarilor din străinătate. Asta nu este invenția mea. În primii doi ani n-am făcut nimica, până când situația ungarilor din Cehoslovacia a fost de așa natură că m-am adresat tovarășului Stalin. Și el a aflat cu oarecare indignare ce se întâmplă acolo. Eu am spus, noi ne supărăm și tăcem. A spus că nu este just, ce fel de partid patriotic ungar sunteți dacă voi priviți cu indiferență la prostiile ce se petrec acolo. După aceasta ne-am adresat în scris și verbal tovarășilor din Cehoslovacia, așa cum ne-am adresat și vouă în scris, acolo am pus și concret chestiunea școlilor și altele. Ei n-au vorbit de amestec. Asta n-am făcut-o numai noi. Gândiți-vă la Duclos când a luat ofensiva contra politicii americane, contra lui I. Brüder, sau de pildă în chestiunea Iugoslaviei. Noi, unguri am simțit că ceva nu este în regulă. Dacă nu sunteți atenți și dacă observațiile noastre tovarăși, exagerați. Voi veniți să negați dreptul comuniștilor de a face observații comuniștilor, că ceva nu este în regulă la ei?

Un loc este, unde noi prea am apăsător pe peniță. Acolo unde vorbim că nu realizați o convenție economică. El e om serios, Antos. Lui i s-a spus că nu va fi realizată această convenție, fiindcă acolo s-a făcut o greșeală. Că acolo s-a strecurat o greșeală, n-a fost spus de Antos. Și Háy a spus așa. Pe amândoi i-am întrebat, ce credeți că este pricina? Ei au spus și a spus într-adevăr că este mai scumpă. Că pe funcționarii care au făcut acest lucru vor să schimbe, ca să vină mai ieftin. Recunosc că noi hotărâsem ceva, iar la realizat este altceva. Credeți-mă că și la voi este așa.

Cu aceasta am terminat. Cred că v-am răspuns deschis și tovarășește. N-am venit să ne amestecăm în chestiunile P.C.R., dar pe de altă parte, ce se întâmplă cu ungurii nouă ne e mai aproape decât ce se întâmplă cu românii. Trei ani nu v-am scris nimic și acum, când vedem că sunt semne, este nu numai dorința noastră, dar este și datoria noastră să vă comunicăm. Și în acest sens v-am comunicat. Poate că voi sunteți mai sensibili și noi avem o piele mai groasă.

Tov. Gheorghiu: Asupra chestiunii în general s-a spus destul. S-a dat răspuns. Din partea noastră s-a precizat.

Tov. Rákosi: Hogy az eredeti egyezményt írják alá. [Ca să semneze convenția originală.] Să se întocmească un protocol asupra chestiunilor principale, cu concluzii la chestiuni principale, cum privim chestiunea cu populația maghiară. În privința formulării, nu s-a iscălit convenția.

Tov. Ana: Rămâne să se iscălească cu propuneri. Să fie formula „o cât mai largă distribuire”. N-au nimic împotriva ca să fie abonamente prin centru. Să aibă dreptul de a trimite direct, nu numai prin organul central. Comisia a terminat munca, afară de un singur punct.

Tov. Gheorghiu: Să se fixeze în protocol, cum avem de soluționat toate problemele. Chestiunea ridicată de noi în legătură cu conducerea, îndrumarea

populației maghiare din România, trebuie să se stabilească în protocol. În cuvântul nostru, referindu-ne la scrisoarea tovarășului Rákosi, am făcut observație critică la care tov. Gerő a răspuns că într-adevăr ar fi fost o greșeală dacă ei ar fi avut părerea cum am înțeles noi în scrisoare. Deci nu există nici o divergență în această privință. Aici, în protocol, să punem această concluzie: „Din analiza făcută, din discuțiile făcute privind cutare... cutare... – și clar spus gândul acolo... – nu există nici o divergență”. Al doilea. Tot în protocol, ca o luare de poziție principială în ce privește răspândirea literaturii de partid sau a celorlalte edituri, literatura progresistă. Cele două părți sunt de acord ca fiecare din noi să găsească mijloace și să ia măsuri pentru a răspândi această literatură cât mai urgent pe teritoriile celor două țări. Mai precis: literatura partidului și literatura progresistă editată în Republica Populară Ungară se va face de către noi. Noi luăm această obligație.

Tov. Rákosi: Principial sănătos, dar...

Tov. Gheorghiu-Dej: Concretizarea în protocol a acestui principiu și sarcina pentru noi de răspândire în România. Același lucru și din partea tovarășilor. Dintre noi, câțiva să întocmească acest protocol. Partea principială și concretă. Noi ne oprim la chestiunea ce este culturală, fiind o chestiune politică.

Tov. Rákosi: Să fie cuprins în protocol și aceea că primim și semnăm convențiunea culturală.

Tov. Gheorghiu-Dej: Poziția noastră cu trecerea graniței.

Tov. Rákosi: Că noi am căzut de acord, cu protocol, să iscălim convenția culturală și s-o punem în aplicare.

Tov. Gheorghiu-Dej: Poziția noastră cu trecerea graniței: Securitatea celor două republici populare este poziția principală, interesând cele două republici populare. Concluzie: în protocol să fie concret spus ce părere avem în această privință. Cum cele două părți încă nu ne-am întărit suficient, pe de o parte, și de pe altă parte avem de dus lupta pentru întărirea republicilor noastre populare, avem de dus lupta contra dușmanilor interni și externi și că măsurile de securitate privesc adversarii noștri. În ce privește cetățenii maghiari sau cetățenii români care doresc să viziteze cele două țări, în mod organizat, cu documente în regulă.

Tov. Luca: În această chestiune delegația care a fost aici a căzut de acord.

Tov. Rákosi: Akkor végre kell hajtani. [Atunci trebuie să se pună în aplicare.]

Tov. Teohari: Rezultatul acestei convenții. În ce privește trecerile la muncă agricole, s-a considerat că este în interesul celor două democrații ca până în noiembrie 1949 să se ajungă la o înțelegere pentru lichidarea proprietăților pe o parte și alta. Diferența între proprietățile cetățenilor maghiari și români este de cca. 100 ha, mai mult pentru maghiari. Aceasta a fost prima problemă rezolvată. A doua problemă, în ce privește aprobarea vizelor pentru cetățenii celor două state ale căror interese le consideră guvernele celor două state, s-a căzut de acord că orice viză care o cere guvernul respectiv, să fie aprobată în timpul cel mai scurt.

Tov. Rákosi: Legrövidebb idő... relatív fogalom. [Timpul cel mai scurt... noțiune relativă.]

Tov. Teohari: În ce privește timpul, noi am spus 48 ore.

Tov. Luca: Ha másokról van szó, akkor szervezeten határozák el. [Dacă este vorba de alții, atunci să se hotărască în mod organizat.]

Tov. Rákosi: Lehet jönni Romániába diplomáciai passzussal, mindenféle formában. De mi történik, ha a kormánynak különösebb érdeke nincs? Szervezett csoportok. Egyéni ügyekre vonatkozólag nem történt egyezmény. [Se poate intra în

România cu pașaport diplomatic, sub tot felul de forme. Dar cum se procedează atunci când guvernul nu are veun interes special? Grupuri organizate. Nu s-a făcut nici o convenție cu privire la interesele indivizilor.]

Tov. Luca: În asemenea cazuri bine controlate poate să se dea drumul. Ei răspund pentru cetățenii lor, noi răspundem pentru cetățenii noștri.

Tov. Rákosi: Én nem felelek értük a saját országomban. [Eu nu răspund pentru ei nici în țara mea.]

Tov. Ana: Noi nu dăm pașaport aceluia care nu garantăm.

Tov. Luca: Komolyan nézzék meg, kinek adnak útlevelet, ebben van a felelősség. [Să cercetați bine cine primește pașaport – în asta constă răspunderea.]

Tov. Gerő: Nálunk útlevelet csak az államvédelmi szerv ellenőrzése alapján adunk ki. Az összes régi útlevelek érvényüket veszítették. Komolyan elbírálják, kinek adnak útlevelet. [La noi se eliberează pașapoarte numai în urma unei verificări serioase din partea organului de securitate a statului. Toate pașapoartele vechi și-au pierdut valabilitatea. Se judecă serios cine primește pașaport.]

Tov. Rákosi: Két hét alatt lehetne elfogadni vagy visszautasítani magánszemélyeknek? [În două săptămâni s-ar putea acorda sau refuza pașapoartele persoanelor particulare?]

Tov. Teohari: Când s-a discutat această problemă s-a înțeles că nu ne convin pașapoarte de serviciu atât de multe. S-a hotărât că se va reduce numărul pașapoartelor de serviciu.

Tov. Luca: Securitatea acordă pașaportul. Cetățeanul cere viză pentru pașaport.

Tov. Teohari: Două săptămâni este maximum.

Tov. Rajk: Diplomáciai és szolgálati útlevelekre nem kell vízum. Ha a kormány kéri, akkor 48 óra. Ha az illető követségek küldik fel, akkor két hét. [La pașapoarte diplomatice și cele de serviciu nu este necesară viza. Dacă guvernul cere, viza se dă în 48 de ore. Dacă cererea de viză vine din partea consulatelor respective, atunci în două săptămâni.]

Tov. Teohari: Pentru pașapoartele trimise delegațiile noastre: în două săptămâni se acordă viză dacă putem acorda viza, sau se refuză.

Tov. Gerő: Ha felvetném mint negyedik kérdést. A szervezett utazások, amelyek célja, hogy a két ország munkásai egymást megismerjék. Ki kellene dolgozni az év végéig egy tervezetet, hogy mit lehetne csinálni, hány munkás, hány csoport. [Aș pune a patra chestiune. Călătoriile organizate ale căror scop este ca muncitorii celor două țări să se cunoască. Până la sfârșitul anului, ar fi necesar să se elaboreze un proiect, ce s-ar putea face, câți muncitori, câte grupe.]

Tov. Rákosi: Ilyen tervet két hónap alatt ki lehetne dolgozni. [Un asemenea proiect se poate elabora în două luni.]

Tov. Ana: E trecut în plan.

Tov. Rákosi: Akkor azt javasolom, hogy két hónap alatt konkretizálják. [Atunci propun ca în două luni să se concretizeze.]

Tov. Rajk: Hogy a kultúrbizottság munkáját befejezze, de ebben a tekintetben legkésőbb két hónap alatt megegyezzek. [Comisia culturală să-și termine lucrările, iar în această problemă să ajungă la rezolvare cel mai târziu în două luni.]

Tov. Rákosi: În timp de două luni comisia să stabilească planul concret. Aici noi socotim o decorație pentru muncitori trimiterea.

Tov. Gheorghiu-Dej: Se va lua în protocol.

Tov. Luca: În ceea ce privește C.A.S.B.I. Nálunk soha sem volt olyan határozat, hogy az egyezményt ne hajtsuk végre, csak kértük a magyar elvtársakat, hogy változtassunk a szövegen. Nem gyakorlati változtatás, csakis elvi, az ezután esetleg Magyarországra visszakerülő erdélyi zsidó javakra vonatkozólag. A magyarok lemondtak Romániával szemben követelésükről, mi lemondtunk az elhordott javokról és ami esetleg Magyarországra ezután jönne be. Most már biztos, hogy egy szöveget sem kaptok vissza. [Noi n-am luat nici o hotărâre ca să nu se execute convenția, am cerut numai de la tovarășii unguri să admită o rectificarea la textul convenției. Nu o rectificare practică, ci numai principială, în ce privește bunurile care eventual ar fi readuse între timp în Ungaria din proprietățile evreilor din Ardeal. Ungurii au renunțat la revendicările lor față de România, noi am renunțat la bunurile luate, chiar și la acelea care ar fi readuse de acum înainte în Ungaria. Acum e sigur că n-o să mai primiți înapoi nici măcar un cui].

Acolo era o reciprocitate de renunțare la obiecte care vin în Ungaria sau în România. În realitate nu este nici o reciprocitate, de aceea tovarășii unguri au renunțat la bunuri numeroase, care sunt în folosința organizațiilor, autorităților noastre, iar la ceea ce am renunțat noi, o mulțime de bunuri cărate din Ardeal peste granițele Ungarei, n-o să se mai reîntorcă din America în Ungaria.

Mi csak azt kérjük, hogy változtassunk ezen a szövegen, ami nekünk politikai kérdés, gyakorlati értéke nincs. Semmiféle behajtási lehetőség nincs. Mi azt kérjük, hogy ezt a részt változtassuk meg, hogy megnyugtassuk ezeket az embereket. A végrehajtást meg is kezdtük és tovább folytatjuk. Az állampolgárságra vonatkozó egyezmény nem változtatja meg a C.A.S.B.I. egyezmény végrehajtását. Széll azt hitte, hogy ez azt jelenti, hogy nem hajtjuk végre. Amint a levél megérkezett, megkérdeztem, hogyan áll a kérdés és kijelentettem, hogy végre kell hajtani. [Noi am cerut numai o schimbare la text, ceea ce este pentru noi o chestiune politică, fără să aibă vreo valoare practică. Nu există nici o posibilitate de încasare. Noi am cerut numai să schimbăm această parte, pentru a liniști acești oameni. Executarea convenției noi am și început-o și o continuăm. Convenția privitoare la cetățenie[15] nu influențează cu nimica executarea convenției C.A.S.B.I. Széll a crezut că asta înseamnă să nu respectăm convenția. Îndată ce a sosit scrisoarea, noi ne-am interesat cum stă chestiunea și am dispus executarea].

Tov. Rákosi: Itt van egy javaslatom: kell a saját zsidók felé tegyenek egy kis jelentést, hogyha visszakerül valami zsidó vagyon Magyarországra, akkor majd intézkednek annak visszaszerzéséről. [Aici am o propunere: trebuie să faceți o declarație către evreii voștri, că în caz de s-ar reprimi în Ungaria ceva din averile evreilor, veți lua măsuri pentru readucerea lor în țară.]

Tov. Luca: Noi a trebuit să dăm înapoi toată averea ce a fost administrată de C.A.S.B.I. Erau obligați, fiindcă aceste averi trebuia să treacă la U.R.S.S. Între timp, o serie de averi au fost risipite, nu se mai găsește decât o parte. Ungaria a renunțat la tot ce au luat autoritățile și organizațiile și noi am renunțat la ceea ce au luat ei în timpul retragerii și la ceea ce ar urma să sosească în Ungaria ulterior. Ei aici au pierdut foarte mult, $\frac{3}{4}$ s-au pierdut. Măcar dacă vor primi $\frac{1}{4}$. Noi promitem că nu vom cere niciodată ce au dus ei la retragere. Cu aceasta s-a lichidat C.A.S.B.I. Populația evreiască de la noi a ridicat problema cum am renunțat noi la aurul, bijuteriile etc, că evreii au fost obligați să depună bijuteriile la bancă, la primărie etc. O parte s-a dat înapoi evreilor, altă parte au dus-o la retragere fasciștii. Nu se poate

dovedi unde este această avere. Dacă am începe, am deschide un proces fără sfârșit. Greșeala era că nu trebuia să renunțăm la ceea ce va reveni ulterior în Ungaria.

Tov. Rákosi: Maradjon így, és nem fogjuk az egyezményt közzétenni, hanem csak egyszerűen végrehajtjuk. [Să rămână așa cum este, însă nu vom da publicității convențiunea, ci o vom executa numai.]

*

Tov. Gheorghiu-Dej: Dorim să precizăm un lucru. Nu știu de unde au luat tovarășii informația, după care conducerea partidului nostru ar fi luat vreo hotărâre cu privire la despăgubiri. Noi nu cunoaștem o asemenea hotărâre. Asupra problemei naționalizării și a poziției cu privire la despăgubiri, conducerea partidului nostru și guvernul are o sigură părere. Cu alte cuvinte, o atitudine precisă.

Tov. Rákosi: Hogy senkinek semmit sem fizetnek. [Că nu plătiți nimănui nimic.]

Tov. Gheorghiu: Să nu plătim. În legea pentru naționalizare sunt prevăzute măsuri că vom despăgubi, însă trebuie să vă spunem tovarășește, deschis, că această în practică nu înseamnă nimic.

Tov. Luca: Az értékmegállapítás, adóhátralék stb. Mindez sokkal nagyobb, mint az érték. [Evaluarea, restanțele la impozite etc. Ele sunt mult mai mari decât valoarea.]

Tov. Gheorghiu: Vreau să atrag atenția asupra unui gând exprimat într-un anumit loc. Și tov. Rákosi mi se pare a putut asculta discuția care a avut loc, referitor la atitudinea Iugoslaviei, că ei au spart frontul democrațiilor populare, angajându-se să plătească despăgubiri în legătură cu naționalizarea. Pentru informarea tovarășilor: când am întocmit legea naționalizării, într-un anumit loc a fost cunoscut consimțământul, a avut aprobarea. A considerat ca justă hotărârea noastră de a nu da nici o copeică, exceptând întreprinderile care intră în prevederile tratatului de pace.

Tov. Gerő: Eu socotesc chestiunea de a plăti sau a nu plăti despăgubiri pentru întreprinderi naționalizate o chestiune practică de tactică și nu de principiu.

Tov. Gheorghiu-Dej: Tov. Rákosi a spus că este o chestiune principială.

Tov. Gerő: Nu este principială, dar este practic de a nu plăti imperialiștilor, este o chestiune tactică. Uniunea Sovietică n-a plătit nimic la timpul său, dar Uniunea Sovietică a dus multă vreme discuții cu englezii, că atunci când Anglia dă un împrumut să plătească sub formă de dobândă mai mare pentru împrumut. Deci chestiunea este de tactică și nu de principiu. Mi se pare, dacă iugoslavii n-au făcut just ce au făcut, dacă ei sunt criticați pe acest principiu, nu asta este vina lor. Vina lor este în general că au plecat de la frontul internațional și în această chestiune au acționat singuri și au încheiat asemenea înțelegeri care sunt în dauna tuturor celorlalte țări cu democrație populară și în dauna Iugoslaviei. Au încheiat asemenea convenții cu Anglia, cu Belgia. Ei s-au angajat să plătească 70-80% din valoarea reală a întreprinderilor. Au căzut de acord să plătească în general și au căutat să răsumpere, să creeze credite pentru comerțul exterior, ca să capete de acolo materii prime. În general, principial au renunțat la marxism-leninism. A face compromisuri.

Tov. Rákosi: Au făcut asemenea compromisuri, altfel n-ar avea aramă. N-au încheiat cu nici un stat nici un fel de convenție. Însă noi am încheiat angajamente separate cu diferiți capitaliști în parte, când am primit fără de preț întreprinderi mari, care noi nu le-am naționalizat. Prin aceasta, noi ne-am ușurat comerțul exte-

rior, fără de a încheia înțelegere cu statul. Prima problemă o considerăm că nu este o problemă principială, ci este o problemă practică și tactică.

Cu privire la averile U.R.S.S. și a țărilor democrațiilor populare, considerăm că nu este just de a trata țările democrațiilor populare la fel cu țările imperialiste. Și asta-i fără îndoială că relațiile economice între ele sunt noi și se deosebesc de orice alte relații. De aici reiese că fiecare țară a democrației noi este obligată să aibă o altă poziție în relațiile cu țările democrat-populare decât cu țările imperialiste. Înseamnă oare aceasta că dacă se face naționalizare trebuie plătită în întregime valoarea întreprinderilor naționalizate? Noi nu spunem asta. Noi nu punem chestiunea cum să fie. Nu este just că noi punem pe același tapet democrația populară maghiară cu imperialismul englez. Voi spuneți că aceasta nu este averea maghiarilor, că este forța și sudoarea muncitorilor români. Aceasta este adevărat în parte. Jumătate adevăr, jumătate neadevăr. Desigur, în aceste întreprinderi n-a intrat numai sudoarea și sângele muncitorilor români, dar și sudoarea și sângele muncitorilor maghiari. Capitalul de bază a fost stors din sudoarea și sângele muncitorilor maghiari. Probabil nu sunteți de acord și dacă nu ne putem înțelege, înseamnă ca să rămână fiecare pe poziția lui.

În ce privește pe cehoslovaci, ei plătesc. Au căutat să plătească. Foarte just, dacă țările care construiesc socialismul nu vor să fie robii țărilor socialiste vecine. Dacă noi nu vom fi purtat război împotriva Uniunii Sovietice, de la noi U.S. n-ar fi pretins niciodată moștenirea Rusiei țariste. Uniunea Sovietică a cumpărat la noi o fabrică, noi am naționalizat-o și pe aceea. Tot ce nu decurge din tratatul de pace*.

Tov. Luca: A magyar bankok a nemzetközi tőkével voltak összeköttetésben. A magyar bankok nacionalizálása következtében nemcsak magyar tőke lett nacionalizálva. Tudjuk, a magyar bankok részvényei hol voltak. [Băncile maghiare au fost în strânsă legătură cu capitalul internațional. Prin naționalizarea băncilor maghiare, nu s-a naționalizat numai capitalul maghiar. Știm bine unde au fost acțiunile băncilor maghiare.]

Tov. Rákosi: Valamikor adtak verejtéket a magyar munkások. [Cândva au dat sudoarea lor muncitorii maghiari.]

Tov. Luca: Elvileg mindenkinek megfizetjük, csak a számolás olyan lesz, hogy semmit sem kapnak. [În principiu noi plătim tuturor, însă decontarea va fi de așa fel că n-o să primească nimic.]

Tov. Rákosi: Ha nem tudunk megegyezni, a tanács elé terjesztjük. [Dacă nu ne putem înțelege, vom înainta problema Consiliului.]

Tov. Luca: Nagyon helyes, ha a szocializmust építő országok nem akarnak rab-szolgái lenni a szomszéd szocialista országoknak. Ha mi nem lettünk volna háborúban a Szovjetunióval, tölünk a Szovjetunió sohasem követelte volna a cári Oroszország örökségét. A Szovjetunió megvett egy gyárat nálunk, azt is nacionalizáltuk. Mindent, ami nem a békeszerződésből ered. [Este foarte corect, dacă țările care construiesc socialismul nu vor să fie sclavele țărilor socialiste din vecinătate. Dacă noi n-am fi fost în război cu Uniunea Sovietică, aceasta n-ar fi solicitat moștenirea Rusiei țariste. Uniunea Sovietică a cumpărat o fabrică la noi, dar și asta am naționalizat-o. Așa cum tot ce nu provine din tratatul de pace.]

Tov. Gheorghiu: România a fost o colonie. Abia după naționalizare conducea partidului nostru a început să intre treptat în posesiunea materialului documentar din care rezultă că România a fost vândută străinătății. Toate bogățiile naturale ale țării se găseau în mâinile capitalului străin, care exploata mână în mână cu capitalistul român România, ca o colonie. Măine e posibil ca și în Franța

să se instaureze democrație populară, în Italia și în alte țări din Europa. Ar fi într-adevăr cu totul de neînțeles dacă ni s-ar pretinde plata despăgubirilor pentru întreprinderile naționalizate. Fără îndoială că atunci ar trebui să ne răs-cumpărăm libertatea de la niște prieteni. Ar fi just? Pot pretinde prietenii noștri, care merg spre țel comun, spre socialism, despăgubiri pentru întreprinderile naționalizate? Eu cred că nu poate exista asemenea pretențiune de la prieteni. Noi considerăm că din partea tovarășilor trebuie să găsim maximum de înțelegere, ca să nu ne trateze așa cum ne tratează adversarii noștri. Tovarășii nu vor ajunge acolo, ca țările care ne-au blocat anumite bunuri. Nu vor lua represalii. Tovarășii caută o cale de înțelegere și care înțelegere după noi poate să fie găsită. Și anume: să considere că întreprinderile naționalizate au fost ale unui particular, ale unor capitaliști, pe care regimul nostru de democrație populară l-a expropriat. Aceasta nu înseamnă...

Tov. Rákosi: Ez nem megegyezés. Megegyezés, ha valahol a közepén... [Asta nu-i o înțelegere. Înțelegerea este undeva la mijloc.]

Tov. Gheorghiu: În această privință, compromis nu poate exista, că ar însemna a deschide, a crea un precedent. Tovarășii noștri cehi au încercat să schimbe câteva întreprinderi ale lor cu întreprinderi sovietice. Și trebuie să spunem că s-a ajuns la un acord principal, cu condiția de a ne întreba și pe noi. Am adus argumente, am arătat că acest lucru este imposibil de realizat, și tovarășii ne-au dat dreptate.

Tov. Rákosi: Ez nem precedens, ez nem jelent semmit. Ez a kártalanítás kérdését nem érinti. [Asta nu-i un precedent, nu înseamnă nimic. Asta nu atinge chestiunea despăgubirii.]

Tov. Gheorghiu: Noi nu vă tratăm așa, cum spuneți, cum ne învinuiți.

Tov. Rákosi: Mindenesetre úgy nem adtok semmit, mint az imperialistáknak. [În orice caz, tot așa nu ne dați nimic, ca și imperialiștilor.]

Tov. Gheorghiu: Ne învinuiți că vă tratăm ca pe imperialiști. Noi știm să facem socoteli.

Tov. Gerő: Ez taktika kérdése. [Asta-i problemă de tactică.]

Tov. Luca: Ha felszámoljuk, ahogy kell, akkor nekik kell még fizetni. [Dacă facem socoteala așa cum trebuie, încă ei trebuie să ne mai plătească.]

Tov. Gheorghiu: Noi nu considerăm aceasta o chestiune de tactică. Considerăm că cei care au făcut un compromis, au făcut nejust. Iugoslavia a rupt frontul democrațiilor populare. Noi de ce n-am făcut acest compromis?

Tov. Luca: Ebben a kérdésben mi kompromisszumot nem csinálunk, és nem helyeseljük ezekben a kérdésekben a kompromisszumot. [În această chestiune noi nu facem compromis și nu considerăm juste compromisurile în astfel de chestiuni.]

Tov. Gheorghiu: Pentru noi nu ar fi nici un fel de tactică dacă am da un compromis cât de mic. În lege ne-am referit la despăgubiri, dar putem să vă spunem că vor primi asemenea despăgubiri, că numai mulțumiți n-or să fie. Fără să înțelegeți că operăm cu autoritatea tovarășilor sovietici, dar am avut aprecierea lor în această chestiune. Dacă vine mâine Franța. Noi mergem spre socialism, dar merg și celelalte țări.

Tov. Ana: Tov. Gerő a spus aici, nu este o chestiune de principiu, ci este tactică. Lenin așa ne-a învățat: dacă noi am putea plăti burgheziei o sumă mare ca să plece, noi am face-o bucuros. Însă asta este imposibil. Fiindcă de bună voie nu pleacă.

Tov. Rákosi: De egyesek elmennek. [Însă unii pleacă].

Tov. Ana: Chestiunea rămâne de văzut, cum îți convine mai bine la un moment dat. Ne-a dat exemplul Uniunii Sovietice. Lenin ne-a dat exemplul ca să dăm capi-

taliștilor străini să vină, să facă întreprinderi. A încercat anumite despăgubiri, să spargă frontul imperialist, să rupă englezul de american.

Ce ne este mai convenabil azi. Care este situația noastră, a României. Dacă noi am aproba să dăm despăgubiri, zeci și zeci de ani de zile în condițiile de azi, de luptă între lagărul socialist și lagărul capitalist, n-am face altceva decât să le dăm lor avantaje. Noi suntem într-o situație cum nu este nici o țară a democrațiilor populare. Nici una din țările democrațiilor populare n-a avut atâta capital străin ca noi. Aproape 90% din capitalul investit era capital străin, în întreprinderi de petrol, miniere, textile, în metale, în tot ce avem. Datorită acestui capital străin nu s-a făcut nimic pentru a crea o industrie reală grea. Minereuri care le avem în țară. Nu s-a investit capital în industrie grea, tocmai fiindcă se cerea un timp mai lung pentru scoaterea lor, pentru amortizarea lor. Tocmai fiindcă se crează capital mult, durează prea mult scoaterea lui. Dacă am începe să plătim, n-am avea nici un avantaj. Această tactică este cea mai bună pentru noi, de a nu plăti. Avem vreo 100 milioane de dolari blocați în lume, fiindcă n-am plătit despăgubirile la naționalizare.

Tov. Rákosi: Hol van nektek 100 millió dollár külföldön? [Unde aveți voi 100 milioane dolari în străinătate?]

Tov. Gerő: A felében ki tudnánk egyezni. [Ne-am putea înțelege la jumătate.]

Tov. Luca: Numai în Elveția avem 2½ vagoane de aur.

Tov. Rákosi: Ce pretențiuni au anunțat ei?

Tov. Ana: Elveția pretinde 100 milioane dolari. Americanii, englezii, belgienii n-au pus încă chestiunea. Asta-i ceea ce privește tactica noastră de a nu plăti despăgubirile.

Chestiunea întreprinderilor țărilor prietene, noi socotim că fiecare dintre noi trebuie să ne ajutăm să construim socialismul. Noi am avut trei ani de gospodărire a capitaliștilor noștri, care au știut ce-i așteaptă și care au făcut exploatarea întreprinderilor și a muncitorilor mai sălbatic ca vreodată. Muncitorii noștri au ajuns în timpul inflației de a nu putea mânca o bucată de pâine. În timp de trei ani Tătărescu a vorbit de un miliard de franci elvețieni, acum un an, că au dus afară. Așa că și aici, din cauza aceasta, am moștenit greutate, afară de ceea ce a fost înainte. Asta-i situația tuturor întreprinderilor de la noi. Așa cum am renunțat noi în favoarea Bulgariei la 50 milioane de dolari, socotind că am strânge Bulgaria de gât tocmai atunci când începe să respire (datorii vechi).

Tov. Rákosi: Aici este o deosebire principială între atitudinea față de democrațiile populare, țările socialiste, și față de cele capitaliste, imperialiste.

Tov. Gheorghiu: Atunci ar fi just să nu cereți.

Tov. Luca: Holnap ez is, másik is népi demokrácia lesz, és akkor mindig fogunk fizetni? [Mâine va fi și o țară și cealaltă democrație populară, atunci noi să plătim mereu?]

Tov. Rákosi: Dacă Franța va fi o țară democratică, o să punem problema, să vedem atunci. Noi plătim imperialiștilor sume mari.

Tov. Gheorghiu: De ce plățiți?

Tov. Rákosi: De pe urma că plătesc imperialiștilor, vom exista. Uniunea Sovietică nu ne poate da aramă și alte lamine și noi trebuie să plătim pentru a putea procura aceste materii prime din țările apusene. Noi căutăm compromisuri. Este mult mai convenabil să faci un compromis, decât să reții construirea socialismului.

Tov. Ana: Cât plățiți?

Tov. Rákosi: Pentru datoriile vechi 22 fr. elv. în loc de 100 fr. elv.

Tov. Gheorghiu: În legătură cu naționalizările, dacă plățiți chiar și față de persoane particulare, parțial?

Tov. Rákosi: Szintén fizetünk a kapitalistáknak. [De asemenea plătim capitaliștilor.]

Tov. Gerő: Mi az idegen tőkét általában nem nacionalizáltuk. Kezdtük megvásárolni azokat. [Noi capitalul străin în general nu l-am naționalizat. Am început să-l răscumpărăm.]

Capitalul străin a jucat în Ungaria un rol mai subordonat. Am naționalizat o serie de întreprinderi și băncile. În banca maghiară, 60% capital maghiar și 40% capital străin, noi am naționalizat numai cele 60% capital maghiar și am lăsat cele 40%, însă am pus mâna pe toată banca. Prin naționalizarea băncilor am pus mâna și pe întreprinderi și ca urmare întreprinderile străine prin gătuire cu impunerile. Ce am plătit individual deosebește. Posibilitatea de comerț exterior, mașini, brevete. Prin aceasta am căpătat și mașini și brevete. Elvețienii au cerut 70 milioane de franci și noi anual plătim 300-400.000 franci elvețieni. Noi primim și valută forte și materii prime și mașini care sunt foarte greu de procurat. Și acum este o situație normală.

Tov. Rákosi: Nu este încă înțelegere definitivă cu Anglia, pentru 100 lire sterline plătim 22 lire în datorie. O anumită parte din comerțul nostru exterior merge în contul acestor datorii. Noi vom fi nevoiți să facem afaceri și cu americanii, pentru a căpăta aramă, zinc. Noi plătim 1 milion dolari, dar pentru asta noi căpătăm favoruri pentru 15 milioane dolari, ținând cont că industria noastră trebuie dezvoltată. Ce o să faceți? Noi nu vă putem ajuta cu zinc. Cu Iugoslavia la fel. Ei au unele mărfuri care nu se găsesc în altă parte. Dacă plătești din datorii, prin cumpărături mari de mărfuri, câștigi înapoi ce-i dai. Aceasta este o problemă de politică practică și nu o problemă de politică principială. Dacă iei asta prin abstracție, dacă însă analizezi până la fund, socialismul câștigă mai mult din aceasta. Eu sunt convins, dacă tovarășii români s-ar ocupa serios de această problemă ar putea găsi și ei unele compromisuri, prin comerțul cu statele imperialiste noi manevrăm. Eu plătesc și la unii capitaliști unguri, dacă-i bătrân 200 forinți pe lună. Nu putem să cumpărăm clasa burgheză, dar babele acestea ce ne strică?

Tov. Gheorghiu: Dar de ce trebuie să plătiți?

Tov. Rákosi: E nevoie de supape. Cumpărăm de la culaci și pământ. Ca să fie un ventil. Este un factor important, de a sparge frontul capitalist. Este ușor, noi îi închidem gura înainte de a o deschide. Poate să fie cred mai greu, unde scăparea noastră va fi, cum am reușit să prindem rădăcini în țară și cum am reușit să neutralizăm pe neprieteni. Toate țările democrației populare trăim pe spinarea U.R.S.S. Noi sugem la Uniunea Sovietică.

Eu cred că toată chestiunea valorilor voastre este mai puțin de 10 milioane de dolari. Noi în anul acesta dăm bulgarilor și albanezilor 8½ milioane de dolari credit. Adică cam suma cât este valoarea întreprinderilor noastre în România. Un împrumut de trei ani înseamnă ca și cum ai da degeaba. Nici nouă nu ne pare rău de bani. Dar este vorba de principiu. Poate cădem de acord cu voi într-un singur milion. Poate să ne plătiți în trei ani. Poate nu vom cere nimica. Dar trebuie să ne înțelegem. Cum și Uniunea Sovietică nu dorește odată 75 și 50 milioane. Este vorba de o chestiune principială.

Dacă presează asupra noastră cehii, noi propunem de a pune la Consiliul Economic. Dacă ei pun chestiunea că nu trebuie să plătiți, noi suntem foarte mulțumiți, fiindcă atunci nu trebuie să plătim nici noi cehilor.

(Arh.St.București, C.C. al P.C.R. Cancelarie, dos. 17/1949, f.1-69)

- [1] Un document aproape identic, intitulat *Stenograma discuțiilor dintre conducerea P.M.R. și delegația Partidului celor ce Muncesc din Ungaria, condusă de Mátyás Rákosi. 19 februarie 1949*, se află în același fond, dos.111/1949, f.1-53. Este un document numai în limba română, fără a avea și luările de cuvânt în maghiară. Cum pe alocuri existau mici discrepanțe între textul de bază maghiar și cel tradus, am optat pentru varianta prinsă în volumul de față, îndreptând tacit erorile de tălmăcire; unele luări de cuvânt ale delegaților maghiari s-au păstrat doar în traducere românească, reproducându-le ca atare.
- [2] László Rajk (1909-1949), ministru de Interne în guvernul prezidat de Ferenc Nagy. În septembrie 1949 a fost condamnat la moarte și executat pentru spionaj în favoarea „imperialiștilor” și „titoism” (la 15 octombrie). Reabilitat și înhumat la 6 octombrie 1956.
- [3] Ernő Gerő (1898-1980) a devenit secretar general al Partidului Comunist Maghiar după demisia lui Mátyás Rákosi (18 iulie 1956). La 25 octombrie 1956, după izbucnirea revoluției în Ungaria, a fost înlocuit cu János Kádár.
- [4] Alexandru Moghioroș (1911-1969), ilegalist, după 1948 membru în Biroul Politic al C.C. al P.C.R., prim-vicepreședinte și vicepreședinte al Consiliului de Miniștri (1954-1965).
- [5] Mór Jókai (1825-1904), prozator și romancier maghiar prolific (peste o sută de volume), adept al ideilor reformiste liberale și participant la Revoluția din 1848.
- [6] Kálmán Mikszáth (1847-1910), prozator maghiar, cu un deosebit succes la public. Este și autorul unei monografii asupra lui Jókai, publicată în 1907.
- [7] „Szabad Nép” (Poporul liber), cotidian politic al Partidului Comunist Maghiar încă din perioada de ilegalitate. După 1945, redactor șef a fost József Révai. Din 1956 apare sub numele de „Népszabadság” (Libertatea poporului).
- [8] Prin Decretul nr. 175/1948, privitor la reforma învățământului (“Monitorul Oficial”, nr. 177 din 3 august 1948), și Legea învățământului superior din 26 octombrie 1948 s-au modificat structurile universităților, facultățile de medicină devenind Institute de Medicină și Farmacie. Motivat de supra-aglomerarea Clujului, I.M.F.-ul cu predare în limba maghiară a fost transferat la Târgu Mureș. Asupra acestei instituții vezi *A marosvásárhelyi magyar nyelvű orvos- és gyógyszerészképzés 50 éve. Adatok, emlékezések*, ed. Béla Barabás, Mihály Péter, H. Mária Péter, Budapest, A Magyarsághoz tartozó könyvtára, 1996.
- [9] În Transilvania existau următoarele teatre de limbă maghiară: Teatrul Maghiar din Cluj, care în stagiunea 1948/1949 a prezentat 17 piese în 176 spectacole, cu o medie de 472 spectatori de reprezentare; Teatrul Secuiesc din Tg. Mureș, 165 de reprezentații cu 15 piese (într-un singur turneu din vara anului 1949 a vizitat 16 orașe ardeleni, dând 45 reprezentații în fața a peste 17.000 spectatori); Teatrul Maghiar din Sf. Gheorghe, care a prezentat 9 piese în 285 spectacole, dintre care 138 în diferite orașe din Ardeal, 67 în comune rurale și 13 în uzine, având o medie de 290 de spectatori. În ceea ce privește Opera Maghiară de Stat din Cluj, aceasta a prezentat în stagiunea octombrie 1948-iulie 1949 un număr de 6 premiere în 78 de spectacole, cu o medie de 750 spectatori de reprezentare (cf. *Arh.St.București, C.C. al P.C.R. Cancelarie*, dos. 82/1950, f.8).
- [10] László Makkai (1914-1989), absolvent la facultății de litere și filozofie din Cluj, stabilit la Budapesta după cel de-al doilea război mondial. Printre alte lucrări de valoare, în 1948 a publicat și volumul menționat în document, *Magyar-román közös múlt* [Trecutul comun româno-maghiar], asupra căruia se vor îndrepta numeroase atacuri critice. De altfel, în deceniul al cincilea va fi marginalizat constant, ca „dușman de clasă”, „naționalist” etc. Treptat a fost reabilitat și ales chiar membru al Academiei Maghiare de Științe, iar lucrarea invocată aici a fost reeditată în 1989 (două capitole au fost editate de Ambrus Miskolczy în vol. G.I. Brătianu, L. Makkai, *Tündérvért/Grădina zânelor*, Budapest, E.L.T.E., 1994). O parte a fondului personal László Makkai se află deus la Arhivele Statului din Cluj, cuprinzând și fragmente jurnaliere din anii studenției.
- [11] Klement Gottwald (1896-1953), membru al Partidului Comunist din Cehoslovacia și secretar general al acestuia din 1929. După al doilea război mondial a devenit prim-ministru (1946-1948) și președinte al Cehoslovaciei (1948-1953).
- [12] Constantin Daicoviciu (1898-1973), profesor de anticități clasice și epigrafie la Universitatea din Cluj (1923-1968), rector al acestei instituții între 1957-1968, director al Muzeului de Istorie al Transilvaniei (1945-1973), membru al Academiei Române din 1955. Între 6 martie 1945-13 aprilie 1948 a fost secretar de stat în guvernul P. Groza.
- [13] „Ludas Matyi” – revistă satirică înființată în 1945, apropiată puterii comuniste.
- [14] „Miciurinismul” – de la numele lui Ivan Vladimirovici Miciurin (1855-1935) – era simbolul biologiei comuniste, care combătea teoriile biologice burgheze. Miciurin nega, de pildă, genetica și legile eredității, invocând principiile teoretice ale lui Marx și Engels.

[15] Asupra acestei probleme vezi procesul verbal al ședinței Secretariatului C.C. al P.C.R. cu privire la convenția cu Ungaria pentru reglementarea situației unor cetățeni maghiari (*Arh.St.București, C.C. al P.C.R. Cancelarie, dos. 13/1949*).

* Câteva rânduri mai jos, aceeași frază se regăsește și la intervenția lui Vasile Luca. Întrucât așa apărea și în stenograma inițială, am reprodus ca atare, neștiind cui aparține în realitate.

NOTĂ INFORMATIVĂ

În timpul cât am stat la Budapesta, am avut prilejul să vorbesc cu următorii tovarăși conducători ai partidului.

Tovarășul Kovács István, secretar al C.C.-ului, mi-a vorbit în special despre munca de verificare. Mi-a spus o serie de lucruri care cred că sunt interesante și pentru noi. Verificarea este la ei la etapa a IV-a, adică la verificarea masei largi a membrilor de partid. S-au întâmpinat greutăți serioase la multe organizații de partid, unde au fost manifestări fracționiste din partea elementelor mici burgeze oportuniste. La ședințele de prelucrare a manifestat în grup împotriva excluderii oamenilor oportuniști sau care au fost excluși din alte motive. Elementele cinstite muncitorești trebuiau să depună muncă serioasă pentru a combate aceste manifestări de ieșire fracționistă. În legătură cu aceasta, el mi-a spus că ar fi bine să se întâlnească consiliile de verificare acuma, când și la noi merge această muncă, că ar fi de folos pentru bunul mers al muncii de verificare, căci sunt multe elemente care au venit din Ardeal la ei și sunt multe legături care probabil de la noi merg până la ei.

Am vorbit și cu tovarășul Orbán, responsabilul secției de agitație a Comitetului Central, care a arătat că la ei propaganda și agitația nu este încă o singură Direcție, ci este organizată în patru secții. S-a interesat mult cum e la noi, că ei acuma lucrează la unificarea secțiilor. Ei au separat agitația, educația culturală și școlile de stat. Eu în linii mari am arătat cum e compusă Direcția noastră. Tovarășul Kovács și Orbán au ridicat problema că între organizațiile de masă există colaborare, dar lipsește în linia de partid. Și ei găsesc că asta ar ajuta foarte mult. Amândoi au vorbit despre problema că la noi sunt mai bine centralizate problemele de propagandă. Se simte mare „libertate” mai ales în ce privește manifestările culturale. Tovarășii s-au interesat despre felul cum sunt organizate studiile în cadrul activului de partid și le-am povestit despre conferințele noastre, care sunt organizate de către secretariat. S-au mirat foarte mult că la aceste conferințe vin și tovarăși conducători ai partidului nostru.

Ardeleanu
1949.II.20.

(Arh.St.București, C.C. al P.C.R. Cancelarie, dos. 111/1949, f.78-79)

R.P.R.
Parchetul Curții Cluj
No. 944 din 4.III.1949

Domnule Procuror General,

Referindu-ne la ordinul no. 189 din 24 februarie 1949, avem onoare a vă raporta următoarele:

Reclamantul Székely Ludovic, împreună cu inculpata Vădan Margareta, cu mult înainte de a se isca proces între ei, au avut certuri pe chestiuni de ură dintre naționalitățile conlocuitoare, însă cearta care face obiectul procesului în care s-a dat cartea de judecată penală no. 1388 din 18 iunie 1948, de către Judecătoria Populară Urbană Cluj, s-a iscat pentru că în una din zilele lunii aprilie 1948, în locuința martorei Marioara Pop, soția reclamantului împreună cu Vădan Margareta, în cursul unei certe foarte vehemente, al cărei motiv erau clevetiri simple, Vădan Margareta într-o stare de surescitare a lovit-o pe soția lui Székely Ludovic cu dosul mâinii peste față.

Pentru faptele descrise mai sus, învinuita Vădan Margareta, prin rechizitorul no. 5085 din 28 aprilie 1948 al Parchetului Tribunalului Cluj, a fost trimisă în judecată în fața Judecătoriei Urbane Cluj, pentru delictul prev. și ped. de art. 7 din legea no. 630/1945 pentru armonia între naționalitățile conlocuitoare.

Judecătoria Populară Urbană Cluj, procedând la judecarea cauzei prin cartea de judecată penală no. 1388 din 18 iunie 1948, a schimbat calificarea faptului în delictul de injurie, prev. de art. 512 Cp., și în baza decretului prezidial no. 12 din 28 aprilie 1948, publicat în „Mon. Of.” no. 100 din 29 aprilie 1948, prin aceeași carte de judecată penală a hotărât încetarea urmăririi pornită împotriva inculpatei Vădan Margareta, fapta fiind amnistiată. Din dosarul cauzei și din cele arătate mai sus nu rezultă un caracter politic al faptei comise de înv. Vădan Margareta.

Prim-procuror
Dr. Emil Orbonaș

Secretar
Ioan Cordoș

D-Sale, D-lui Procuror General al Republicii Populare Române. București

(Arh.St.Cluj, Parchetul Tribunalului Cluj, dos. 6/1949, f.9)

**Összefoglaló jelentés a kendilónai helyzetről
M.N.SZ.-vonalon, 1949. június 8-tól június 30-ig**

A Román Munkáspárt megyei vezetősége megbízásából 1949. június 8-án ki lettem küldve Kendilóna községbe, a megalakítandó Mezőgazdasági Kollektíva munkálatainak elvégzése végett, M.N.SZ.-vonalon. Feladattal megtörni a magyarság ellenállását, kikutatni az ellenállást, amennyiben szükséges, átszervezni a vezetőséget, és esetleges kizárásokat előkészíteni.

Kimenne a faluba, felvettem a kapcsolatot a helybeli R.M.P. vezetőségével, az R.M.P. megyei kiküldöttjével. Tájékoztatót kaptam a helyi viszonyokról, majd felvettem a kapcsolatot az M.N.SZ. helyi szervezetének elnökével. Miután tőle is megkaptam a szükséges felvilágosításokat, elhatároztuk egy taggyűlés összehívását, melyen a kollektív gazdálkodás kérdései és ezzel kapcsolatban az M.N.SZ. feladata lett ismertetve. A gyűlésen 46-an vettek részt, 71 tagból. A feldolgozást élénk vita követte, amely visszatükrözte a kendilónai magyarság magatartását a kollektív gazdálkodással szemben. A vita során leszűrt konklúzióképpen megállapítottuk, hogy a faluban osztályharc nincs, ki van alakulva egy szervezett magyar egység. Az M.N.SZ. úgy szerepel a faluban, mint egy külön politikai párt, amelynek semmi köze a többi demokratikus szervezethez. A gyűlésen részt vevők hozzászólásából kitűnik a nagyarányú sovinizmus (ők bemennek a kolhozba, de csak úgy, ha külön magyar kolhoz lesz csinálva, de a románokkal egy kolhozban nem fognak dolgozni). Hiányzott a felvilágosító munka részünkről, így az emberek nem voltak tisztában a kollektív munka felsőbbrendűségével és előnyeivel. Így történhetett meg, hogy az egyik felszólaló a következő kijelentést tette: „Miért éppen a mi falunkat választották ki arra, hogy itt legyen az első kolhoz?” Hogy az osztályharc mennyire nem létezik, jellemző egy teljesen szegény ember felszólalása, aki kijelentette, hogy ő nem kívánhatja azt, hogy annyit kapjon, mint az, aki 10 holddal megy a kolhozba. A legellenségesebb magatartást a Szovjetunióból hazatért hadifoglyok egy része tanúsította, a szovjet kolhozokat rossz színben tüntették fel a faluban, és ők voltak azok, akik a kollektív ellen beszéltek. Többek között Kolcsár Márton azt a kijelentést tette, hogy ő elég csalánt evett a Szovjetunióban, és aki éhezni akar, az csak iratkozzon be a kolhozba. Ugyanilyen kijelentései voltak Zotics Lőrincnek és Lakatos Zoltánnak is. Kijelentették, hogy inkább vegyék el mindenüket, és őket akasszák fel, de ők úgysem iratkoznak be a kolhozba.

A kendilónai magyarságnak ez a magatartása nem véletlen. A kollektíva elleni akciónak irányítói vannak, mégpedig olyan egyének, akik a magyarságot teljesen befolyásuk alatt tartják, és ezen az úton viszik. Ebben a munkában a főszerepe a ref. papnak, Kolumbán Bendegúznak van, aki a szószékről a magyar egységet, az osztálymegbékélést, a magyar összefogást prédikálja – „mert hiszen mindannyian egyformák vagyunk, és a gazdag kell, hogy támogassa a szegény embert”. A tiszteletes úr, aki kulák családból származik, akinek az ember ott kezdődik, ahol a nadrág, az 1000 holdas reakciós Tompa nevű pap halálán búslakodik, és keresi, hogyan tudna ebből az ügyből is nagy nemzeti sérelmet csinálni. Csak úgy hajlandó az ifjúságot kulturális szempontból nevelni, amennyiben bibliaórára is eljönnek az ifjak. Közvetlen munkatársa ebben a munkában felesége, aki egyben a magyar iskola tanítónője, aki a gyermekek tanítását elhanyagolja, iskolás gyerekeket bíz meg a tanítással, míg ő végzi a házimunkát, most, hogy nincsen cselédje, mert eddig az is volt, Tóth Mária árva lány, 11-en testvérek, 9 hónapig szolgált a *tiszteletes úrénknál* fizetés nélkül, és enni is ritkán kapott. Ha azonban a világi nevelést el is hanyagolja a tiszteletes házaspár, annál nagyobb súlyt fektet a vallás nevelésére. A gyermekek az iskolai év végi vizsgán alig tudtak olvasni, azonban annál jobban ismerik a bibliai idézeteket.

A harmadik és méltó társuk a Magyar Népi Szövetség elnöke, Sebestyén József, aki a papi házaspár közvetlen irányítása alatt végzi a munkáját, és azt, amit a pap nem tudott elérni a templomban, eléri az első Magyar Népi Szövetségben. Az elnök, aki a Horthy-rezsim idején kisbíróként basáskodott a faluban, aki a szegény embereket üldözte, éjszakákon át hallgatózott az emberek ablaka alatt, hogy felje-

lentse azt, aki egy szót elejt, verekedő csoportot szervezett, és Florika Ferencsel, aki bíró volt, és zsíros gazda, valamint Salamon András leventeparancsnokkal, aki a román ifjúságot járomba fogta, és úgy köveztette ki a magyar iskola udvarát, verte a leventéket. Ezek rettegésben tartották a falut. A felszabadulás után az elnök felelősségre lett vonva magatartása miatt. Ebből a személyes ügyből szervezeti ügyet csinált, a magyarságot elszigetelte. Úgyszintén a magyar ifjúságot távol tartják az Egységes Ifjúsági Szervezettől, külön bálakat rendezve a magyar ifjakkal. Igyekeztek bevinni az ifjúságba azt a tudatot, hogy a román ifjakkal nem lehet együtt dolgozni. Ugyanez a helyzet a magyar nőknél, sem a Magyar Népi Szövetségben, sem a Demokrata Nők Szövetségében nem tagok.

Látva ezeket a hiányosságokat, a Román Munkáspárttal megbeszélve a tennivalókat, a legsürgősebb tennivaló a tagság politikai nívójának emelése volt. Ennek érdekében megszerveztem egy magyar nyelvű esti tanfolyamot 25 hallgatóval. A tanfolyam beindult, 2 előadás meg lett tartva. A résztvevők száma 14-15 volt, amit fokozni kell. Részben az elfoglaltságra hivatkoznak, de fennáll az érdek telenség is, amit ki kell küszöbölni.

A másik fontos tennivaló a tagok felvilágosítása a kollektív gazdálkodás előnyeiről. Ennek érdekében 2 taggyűlés lett tartva, valamennyi párt küldöttje hetenként tart értekezletet az agitátorokkal, részt vesznek az M.N.SZ. utcafelelősei is. Továbbá házról házra járva lett víve a felvilágosító munka. A felvilágosító munka eredményeként lehet jelenteni, hogy a magyarság körében is kezd megváltozni a hangulat, és már nem foglalnak egységes állást a kollektív gazdálkodás ellen, sőt a magyarság soraiban is vannak már, akik érdeklődnek a beiratkozás iránt. Lehet számítani arra, hogy rövidesen a magyarok közül is többen be fognak iratkozni. Jelen pillanatban 5 magyar van beiratkozva, és 7 magyar érdeklődik a beiratkozás iránt.

A reakció igyekszik mindent elkövetni, hogy megakadályozza a kollektív megvalósítását. Különböző módszereket használ, így többek között a magyar és román reakció összefogott, és közösen intézi a tamadásokat, kollektívába beiratkozott s a kollektívát kezdeményező elvtársakkal, akik az illegális pártmunkában is részt vettek, hogy ezen keresztül felboríthassák a kollektív gazdaság megvalósítását. A paphoz mind közel álló elemek, akik mind jómódú gazdák, és ezek lefizetett emberei mindenféle rémhírekkel igyekeznek távol tartani a magyarságot a beiratkozástól. Felhasználják a gyárakban dolgozó kendilónai munkásokat is, hogy kollektívaellenes propagandát vigyenek a faluba.

A kendilónai helyzet megjavítása és az eredmény biztosítása érdekében szükségesnek látom – a terepen töltött hosszabb idő tapasztalata alapján – a helyi szervezet vezetőségének teljes átszervezését és a helyi szervezet élére egy kollektívába beiratkozott testvér állítását, továbbá szükségesnek látom 4-5 tag kizárását, akik a kollektíva nyílt ellenségei, és a reakció emberei. Szükséges a ref. pap és felesége sürgős eltávolítása és egy demokratikus érzelmű pap Kendilónára való helyezése. A tanítónő helyébe pedig a legjobb tanerők egyikét kell helyezni, aki ért a gyermekek kulturális neveléséhez is.

A további munkálatok vitele érdekében megalakítottam egy 3 tagú kollektívát, akik a helyi R.M.P.-nek tagjai, magyarok, és be vannak iratkozva a kollektívába. 1 közülük M.N.SZ.-tag, a másik kettő pártfeladatként kapta az M.N.SZ.-be való beosztását. A kollektívával hetenként kétszer megbeszélést tartok. Beszámol a hangulatról és a felmerült problémákról. Megkapják az újabb feladatot. Úgy lehetővé válik, hogy kevesebb időt töltve a faluban, az M.N.SZ.-munkába is aktívabban bekapcsolódhatnak.

Konklúzióképpen megállapítható, hogy a hangulat a felvilágosító munka után az M.N.SZ.-ben is javult, amit bizonyít az érdeklődés a beiratkozás iránt. A vezetőség átszervezésével, a pap eltávolításával és egy pár reakciós kizárásával, valamint a felvilágosító munka fokozásában eredményesen fogjuk a ránk bízott feladatokat elvégezni.

szervező-felelős
[kiolvashatatlan]

Kolozsvár, 1949. évi július hó 1-jén

[TRADUCERE]

Rezumatul raportului asupra situației din Luna de Sus pe linie U.P.M., perioada 8 iunie-30 iulie 1949

În 8 iunie 1949, conducerea Partidului Muncitoresc Român m-a trimis în comuna Luna de Sus, pe linie U.P.M., pentru a asista la formarea Cooperativei Agricole. Sarcina era să sparg rezistența maghiară, dacă era nevoie, să reorganizez conducerea și să pregătesc eventualele excluderi.

Ajungând în sat, am luat legătura cu conducerea locală a P.M.R., cu trimisul organizației județene a P.M.R. Am fost informat despre situația locală, apoi am luat legătura cu președintele U.P.M. din localitate. După ce și acesta mi-a dat informațiile necesare, am decis să convocăm o ședință a membrilor, unde am dat lămuriri despre chestiunile legate de cooperativă și sarcinile care revin U.P.M. în această problemă. La ședință au participat 46 persoane din cei 71 membri. Prezentarea informațiilor a fost urmată de discuții aprinse, care au oglindit atitudinea maghiarimii din Luna de Sus față de munca în cooperativă. La concluziile discuției am constatat că în sat nu există luptă de clasă, există o unitate bine organizată a maghiarilor. U.P.M. funcționează în sat ca un partid politic separat, care nu are nimic de împărțit cu alte organizații democratice. Din luările de cuvânt ale celor prezenți la ședință am constatat un grad sporit de șovinism (ei intră în colhoz, dar numai dacă se face colhoz separat pentru maghiari, dar ei nu vor lucra împreună cu românii în același colhoz). Din partea noastră a lipsit munca de lămurire, de aceea oamenii nu erau convinși de superioritatea muncii colective și avantajele ei. Numai așa s-a putut întâmpla că unul dintre cei care au luat cuvântul a spus: „De ce s-a ales tocmai satul nostru, ca să se înființeze primul colhoz?” Pentru absența totală a luptei de clasă este relevantă luarea de cuvânt a unui sărac, care a afirmat că el nu poate să-și dorească a primi atât cât primește unul care intră în colhoz cu 10 iugăre. Atitudinea cea mai dușmănoasă s-a manifestat din partea unor prizonieri de război reînțorși din Uniunea Sovietică, aceștia prezentând prin sat colhozurile sovietice într-o lumină nefavorabilă și agitând împotriva colectivului. Astfel Márton Kolcsár a declarat că el a mâncat destulă urzică în Uniunea Sovietică și cel ce vrea să suporte foamete, să se înscrie în colhoz. Afirmatii asemănătoare au făcut Lőrinc Zotics și Zoltán Lakatos. Ei au spus că mai bine să le ia totul, dar ei tot nu se înscriu în colhoz.

Această atitudine a maghiarilor din Luna de Sus nu este întâmplătoare. Acțiunea împotriva colectivizării este dirijată de niște indivizi care țin sub influența lor maghiarimea, ducând-o mai departe pe acest drum. În această lucrare, cel mai important rol revine preotului reformat Bendegúz Kolumbán, care predică unitatea maghiarilor și împăcarea dintre clasele sociale: „Căci cu toții suntem la fel, iar cei bogați trebuie să îi sprijine pe cei săraci”. Preotul, care provine dintr-o familie de chia-

buri, pentru care ești om dacă porți pantalon, care plânge la moartea preotului Tompa, care deținea 1000 de iugăre, care caută cum să transforme și evenimentul acesta într-o doleanță a naționalității. El este dispus să educe tineretul din punct de vedere cultural doar dacă acești tineri vin și la ore de religie. În această acțiune, el se bazează direct pe nevasta sa, care este învățătoare la școala maghiară și care neglijează educarea copiilor încredințând predarea pe mâna unor elevi, timp în care ea își face treaba în casă, acum, că nu mai are servitoare, pentru că până nu demult avea și servitoare, pe orfana Maria Tóth, fată din familie cu 11 copii, care a servit la preot timp de 9 luni fără să fie plătită și rar hrănită. Dar chiar dacă educația laică este neglijată de familia preotului, ei pun cu atât mai mare preț pe educația religioasă. Copiii de-abia știu să citească la sfârșitul anului școlar, dar ei știu citate biblice cu atât mai bine.

Cel de-al treilea asociat demn al lor este președintele U.P.M., József Sebestyén, care lucrează sub îndrumarea directă a cuplului preoțesc, și ceea ce preotul nu a reușit să facă la biserică, el atinge prin intermediul primei Uniuni Populare Maghiare. Președintele, care pe timpul regimului horthyst a funcționat ca viceprimar în sat, care a persecutat săracii, asculta nopțile pe la ferestrele oamenilor ca să îi denunțe pe cei care scapă câte un cuvânt, a condus un grup de bătăuși, împreună cu Ferenc Florika, fostul primar și om înstărit, respectiv cu András Salamon, comandantul leventilor, care a subjugat tineretul românesc și astfel a pavozat curtea școlii, bătându-i pe leventi. Aceștia au ținut satul în teroare. După eliberare, președintele a fost tras la răspundere pentru atitudinea sa. Din acest caz personal s-a făcut un caz de organizație, izolând astfel maghiarimea. De asemenea, tinerii maghiari sunt ținuți separat, la distanță de Organizația Tineretului Unit, organizându-se baluri separate pentru ei. Se străduiesc să inducă la tineri ideea că nu se poate lucra cu tinerii români. Aceeași situație se manifestă și la nivelul femeilor ungueroice din Uniunea Populară Maghiară, care nu sunt membre nici în Uniunea Femeilor Democratice.

Văzând aceste lipsuri, discutând cu Partidul Muncitoresc Român despre ce este de făcut, cea mai mare urgență a fost ridicarea nivelului politic. În vederea acestui fapt, am organizat cursuri serale în limba maghiară cu 25 participanți. Cursul a demarat, s-au ținut 2 întruniri. Numărul participanților a fost de 14-15 persoane, ceea ce trebuie sporit. În parte, oamenii se scuză că sunt ocupați, dar intervine și lipsa de interes, care trebuie eliminată.

Cealaltă sarcină importantă este informarea membrilor despre avantajele muncii colective. În vederea acestui fapt s-au ținut două adunări cu membrii, fiecare partid delegând reprezentanți săptămânal la întâlnirile cu agitatorii, luând parte chiar și responsabilii de stradă de la U.P.M. Munca de lămurire și de informare s-a dus umblând din casă în casă. Ca rezultat al acestui efort se poate raporta că și în rândul maghiarilor începe să se schimbe atmosfera și deja nu mai iau atitudine atât de unitară vizavi de munca colectivă, iar unii se interesează chiar de condițiile de înscriere. Se poate conta pe faptul că, în curând, mai mulți din rândul maghiarilor se vor înscrie. În acest moment sunt înscriși 5 maghiari și 7 se interesează de înscriere.

Reacțiunea încearcă să facă totul ca să împiedice realizarea colectivului. Se folosesc de diferite mijloace, printre altele reacțiunea maghiară și română și-au unit forțele și atacă împreună pe cei înscriși în colectiv, precum și pe tovarășii care încurajează înscrierea în colectiv, pe cei care luaseră parte la munca ilegală de partid, pentru ca astfel să poată împiedica realizarea colectivului. Tot felul de elemente apropiate de preot, oameni înstăriți și cei mituiți de aceștia, încearcă să îi țină la distanță pe oameni, răspândind tot felul de vești alarmiste, pentru a-i înde-

părta pe maghiari. Se folosesc și de muncitorii de la uzine, originari din Luna de Sus, pentru a conduce propaganda antiolektiv în sat.

În vederea îmbunătățirii situației din Luna de Sus și pentru asigurarea succesului, în lumina experienței dobândite pe teren, cred că este necesar să se reorganizeze complet conducerea organizației locale ca în fruntea organizației locale să ajungă un frate de-al nostru înscris în colectiv. Pe mai departe, cred că este necesară excluderea a 4-5 membri, care sunt inamici declarați ai colectivului și oamenii reacțiunii. Este necesară îndepărtarea urgentă a preotului reformat și a nevestei sale și aducerea la Luna de Sus a unui preot cu simțăminte democratice. Iar în locul învățătoarei trebuie pus cadrul didactic cel mai potrivit pentru educația culturală a copiilor.

În sprijinul muncii pe mai departe am înființat un colectiv de 3 persoane, care sunt membrii P.M.R. local, maghiari înscrși în colectiv. Unul dintre ei este membru U.P.M., iar ceilalți doi au primit ca sarcină de partid înscrierea în U.P.M. Am convorbiri de două ori pe săptămână cu colectivul. Mă informează despre atmosfera și problemele ivite. Le dau sarcini noi. Astfel, este posibil ca petrecând timp mai puțin în sat, să mă implic mai activ și în activitățile U.P.M.

Ca o concluzie, se poate menționa faptul că, după ședința de clarificare, atmosfera s-a îmbunătățit și în U.P.M., ceea ce este dovedit de interesul față de înscrieri. Odată cu reorganizarea conducerii, îndepărtarea preotului și excluderea reacționarilor, precum și cu o activitate de convingere mai asiduă, vom reuși să ne ducem sarcinile care ne-au fost încredințate la bun sfârșit.

Responsabilul cu organizarea
[indescifrabil]

Cluj, la 1 iulie 1949

(Arh.St.Cluj, Uniunea Populară Maghiară. Organizația Cluj, fond 26, dos. 1/1949, f.199-201)

181

[Mărturii despre ilegaliști maghiari]

[I] Nyilatkozat

Kohn Hillel egyetemi tanár elvtársat Erdélybe érkezésem után, 1936-ban ismerem meg, Gaál Gábor mutatott be neki a „Korunk” szerkesztőségében, tudtam, hogy az R.K.P. egyik exponense.

Szorosabb kapcsolatba csak azután kerültem vele, hogy 1940. február havában a M.A.D.O.SZ. illegális központja felrendelt Kolozsvárra addigi brassói tartózkodási helyemről, és megbízott az „Erdélyi Magyar Szó” szerkesztésével. Ekkor Kohn Hillel elvtárs volt a Párt részéről megbízva a lapszerkesztés ellenőrzésével, és én minden szám szerkesztését és utólag bírálatát vele mint a Párt hivatalos emberével beszéltem meg. Felfüggesztésemet hivatalból ő közölte egy brassói ügyből kifolyólag, amelyet később Rangetz József elvtárs személyesen tisztázott. Ezután újra érintkezésbe léptem Kohn Hillelrel, aki a bécsi döntést megelőző hónapokban több megbízatást adott.

A bécsi döntés után érintkezésben maradtam Kohn Hillel elvtárssal, aki azonban közölte velem, hogy újabb utasításokig hivatalos pártfunkciója és egyáltalában a pártmunka megszűnt, ellenben saját felelősségünkre mindent megtehetünk, ami marxista tudásunknak, kommunista lelkiismeretünknek megfelel. Közösen tárgyaltuk meg az 1941. március 15-i szabadságtüntetést, amelyet közvetlenül Józsa

Béla elvtárssal együtt szerveztem meg a közös megbeszélések alapján. A tüntetés után Kohn Hillel elvtárs közölte velem egy illegális találkozón, hogy az elvtársak véleménye szerint nagy eredményt értünk el, de hibát is követtünk el, mert éppen a baloldali elvtársakat exponáltuk. Ténylegesen Józsa Béla, Nagy István és én váltunk „kompromittálttá” a Horthy-fasiszta hatóságok előtt. A Kohn elvtárssal való érintkezésben ekkor már az volt a benyomásom, hogy újra szervezet áll mögötte, és már nem saját felelősségére, hanem a mozgalom nevében nyilatkozik.

Utoljára a felszabadulás előtt, 1944 nyarán találkoztam Kohn Hillel elvtárssal a szamosfalvi letartóztatottak között. Engem is elővezettek, a szamosfalvi hangárban a többi fogoly közé vittek, és szalmára fektettek le. Fekvőhelyemről láttam Kohn Hillelt, aki a fal mellett külön feküdt, megkülönböztetve a többi mintegy 30-40 fogolytól. Tanúja voltam annak, hogy a következő jelzővel illették a próbacsendőrök kivezetésekor: „Na, jöjjön most, Sámson.” Nem tudom, helyesen ítéltém-e, de a hangból, a megkülönböztetett magatartásból és a jelzőből arra következtettem, hogy erejére, kitartására, keménységére vonatkozik a Sámson-kitétel.

Éveken át nem találkoztam Kohn Hillelrel, csak miután a felszabadulásakor hazatért a váci börtönből Kolozsvárra. Itt a Magyar Népi Szövetség és a Zsidó Népközösség kiküldötteinek közös bizottságában kerültünk újra össze, ahol mindkét oldalról a pártvonalat érvényesítettük a vitás magyar-zsidó kérdésekben. Az volt a benyomásom, hogy Kohn Hillel elvtárs keményen és határozottan képviseli a Párt vonalát a Zsidó Népközösségben a zsidó polgári elhajlásokkal és bizonyos sovíniszta magatartással szemben. Példája megerősített minket a magyar reakció elleni harcban.

Nem ismerem Kohn Hillel elvtárs igazolási ügyét, de úgy tudom, hogy a bécsi döntés utáni bíróság előtti magatartásával kapcsolatban igazolási eljárásnak volt alávetve.

Újabb kapcsolatba már a Bolyai-egyetemen kerültünk egymással, ahol Kohn Hillel elvtárs Pártunk egyik exponense, és a tudományos munkában az élen halad. A fiatalabb elvtársak közül sokszor hallatszik olyan megjegyzés, amely Kohn Hillel elvtársat bírálja, de eddig nem volt alkalmam arra, hogy akár Kohn Hillel tudományos munkásságát, akár pedig a bírálatok értékét ellenőrizsem. E tekintetben Csehi Gyula elvtárs hivatottabb nyilatkozni.

Kohn Hillel elvtársban mindig a pártvonal határozott képviselése és ugyanakkor egy közvetlen, barátságos, udvarias érintkezési modor tűnt fel. Mindig jólesett a vele való találkozás, mint intellektuális ember is hatott rám, mindig megdölgondolkoztatott. Ami sok esetben más elvtársakkal való érintkezésben feszélyezett, a teljes kölcsönös kibeszélés hiánya vagy a kölcsönös megismerés és bizalom hiánya, az a vele való viszonyban nem fordult elő. Mély barátság is érződött mindig a viszonyunkban, bár tulajdonképpen sohasem barátoktunk vagy érintkeztünk a hivatalos viszonylatokon kívül.

Kolozsvár, 1949. június 9.

[TRADUCERE]

Declarație

Pe tovarășul profesor universitar Hillel Kohn l-am cunoscut după sosirea mea în Ardeal, în 1936, i-am fost prezentat de către Gaál Gábor în redacția „Korunk”, știam că este unul dintre exponenții P.C.R.

Am ajuns în legături mai strânse cu el doar după ce în februarie 1940 centrul ilegal al M.A.D.O.SZ.-ului mi-a dat dispoziție să vin de la Brașov – locul unde mă

aflam până atunci – la Cluj și mi-a încredințat redactarea ziarului „Erdélyi Magyar Szó”. Pe atunci, tovarășul Hillel Kohn a avut sarcina din partea partidului să controleze redactarea presei, iar eu am discutat cu el, ca trimis oficial al partidului, redactarea și ulterior critica fiecărui număr. Suspendarea mea – din cauza unui caz din Brașov, pe care pe urmă l-a clarificat tovarășul József Rangetz [Iosif Ranghet] – el mi-a comunicat-o din oficiu. În urma acestora, l-am contactat din nou pe Hillel Kohn, care în lunile dinaintea Dictatului de la Viena mi-a dat mai multe sarcini.

După Dictatul de la Viena am rămas în legătură cu tovarășul Hillel Kohn, care însă mi-a comunicat că până la noi dispoziții funcția lui oficială de partid și în general munca de partid a încetat, însă pe propria noastră răspundere putem face orice, ceea ce corespunde cunoștințelor noastre marxiste, conștiinței noastre comuniste. Am discutat împreună manifestația din 15 martie 1941, pe care am organizat-o nemijlocit cu tovarășul Béla Józsa pe baza discuțiilor comune. După manifestație, tovarășul Hillel Kohn mi-a comunicat la o întâlnire ilegală că după părerea tovarășilor am obținut un rezultat foarte bun, dar am comis și o greșeală, expunând tocmai pe tovarășii de stânga. Într-adevăr, Béla Józsa, István Nagy și eu am fost „compromiși” în fața oficialităților fasciste și horthyste. Referitor la relația cu tovarășul Kohn am avut impresia că din nou există o organizație în spatele lui și că nu mai face declarații în nume propriu, ci în numele mișcării.

Ultima oară m-am întâlnit cu tovarășul Hillel Kohn printre deținuții de la Someșeni, înaintea eliberării, în vara anului 1944. Am fost și eu ridicat și dus în hangarul de la Someșeni, printre ceilalți deținuți, și culcat pe paie. Din locul unde eram l-am văzut pe Hillel Kohn, care era întins separat, lângă perete, la distanță de ceilalți 30-40 de deținuți. Am fost martor la cuvintele care i s-au adresat de către jandarmi: „Hai, vino acum Samson”. Nu știu dacă am judecat corect sau nu, dar din ton, din comportamentul diferențiat și din atributul adresat am tras concluzia că termenul de „Samson” se referă la forța, rezistența și tăria dânsului.

Timp de mai mulți ani nu m-am mai întâlnit cu Hillel Kohn, numai atunci când după eliberare s-a întors acasă la Cluj din închisoarea de la Vác. Ne-am întâlnit din nou aici în comitetul comun al delegaților din Uniunea Populară Maghiară și din Comunitatea Populară Evreiască, unde din ambele părți am susținut linia partidului în problemele maghiare și evreiești disputate. Am avut impresia că tovarășul Hillel Kohn reprezintă dârz și hotărât linia partidului în Comunitatea Evreiască față de devierile burgheze evreiești și un anumit comportament șovin. Exemplul său ne-a întărit în lupta împotriva reacțiunii maghiare.

Nu cunosc cazul de verificare al tovarășului Hillel Kohn, dar așa știu că – referitor la comportamentul său în fața justiției din perioada de după Dictatul de la Viena – a fost supus unei proceduri de verificare.

Am intrat din nou în legătură cu dânsul la Universitatea „Bolyai”, unde tovarășul Hillel Kohn este unul din exponenții partidului nostru și se numără printre cei de frunte în munca științifică. La tovarășii mai tineri întâlnim de multe ori observații, care îl critică pe tovarășul Hillel Kohn, dar eu până acum n-am avut ocazia să analizez nici munca științifică a tovarășului, nici valoarea criticilor. În acest domeniu, tovarășul Csehi Gyula este mai în măsură să se pronunțe.

La tovarășul Hillel Kohn am observat întotdeauna reprezentare hotărâtă a liniilor partidului și în același timp un mod de comunicare spontan, prietenos, politic. Mi-a plăcut întotdeauna să mă întâlnesc cu el, m-a influențat și ca intelectual, m-a pus întotdeauna pe gânduri. Ceea ce în relația cu alți tovarășii de multe ori m-a jenat – lipsa comunicării sincere, totale, ori lipsa cunoașterii și a încrederii reci-

proce – nu s-a întâmplat în cazul lui. S-a făcut simțită și o prietenie profundă în relația dintre noi, deși în afara raporturilor oficiale de fapt nu ne întâlneam.

Cluj, 9 iunie 1949

*

[II] Nyilatkozat

Balázs Péter elvtársat 1935-ben ismertem meg a M.A.D.O.SZ. ifjúsági csoportjában. Kőművessegéd volt nagy tudásvágygal és osztályharcos öntudattal. Tudomásom szerint tagja volt már akkor az illegális kommunista ifjak szövetségének.

A fiatal Balázs Péter mint festő tűnt fel. Egy ideig a Magyar Párt egyes hivatalosai is támogatták, de magára hagyták, s éppen ez is megerősítette osztály-hovartartozási tudatában. Közös erővel kivettük a termelésből, elküldtük Nagybányára, ahol a később bebörtönzött és a háborúban meghalt Weiss Ferenc elvtárs vendége volt. Ebből az időből is őrzöm Balázs Péter leveleit.

Az egyre öntudatosodó Balázs Péter 1939 ősztől kezdve már aktívan részt vett az illegális M.A.D.O.SZ. munkájában.

A bécsi döntés után is megtartotta régi barátait és összeköttetéseit. Körülbelül 1942-től kezdve – úgy emlékszem, katona volt. Egy ízben felkeresett, és megdöbbenve közölte, hogy csendes munkahelyéről, ahol térképeket kellett rajzolni, a kémelhárítóhoz osztják át. Én azt ajánlottam neki, hogy igyekezzék ettől a munkakörtől szabadulni, de ha nem megy, akkor fordítsa meg a fegyvert, és használja fel azt a munkakört a munkásmozgalom és a békepárt javára. Ritkán találkoztunk, egy ízben azonban újra felkeresett, és közölte velem, hogy a Gaál Gáborra és rám vonatkozó dossziékból ellenünk irányuló anyagot kiemelte, és rendelkezésünkre bocsátja. Én elmondattam vele, hogy mi van ezekben az anyagokban, és azt mondtam neki, hogy tegye vissza, nehogy őt érje életveszély. Ő azonban az iratokat nem tette vissza helyükre, hanem megsemmisítette. 1944 őszén újra jelentkezett. Tanácsomra civil ruhát szerzett, és megszökött a katonaságtól. Részt vett az ellenállási mozgalomban mint a városi őrség tagja. A felszabadulás után mellettem dolgozott a „Világosság” szerkesztőségében, majd jelentkezett az N.K.V.D.-nál, hogy a magyar kémelhárítónál szerzett tapasztalataival a felszabadító szovjet hadsereg segítségére legyen. E munkájában szovjet katonai egyenruhában részt vett a magyarországi hadjáraton.

Visszatérése után bekapcsolódott a pártéletbe. Újra a „Világosság”, majd az „Igazság” szerkesztésében dolgozott, amíg a Népköztársaság nem adott neki alkalmat arra, hogy kizárólag festőművészetének élhessen.

Balázs Pétert öntudatos, bátor, elszánt kommunistának ismerem. Van ugyan benne passzivitásra való hajlam, ez azonban tulajdonképpen a festőművészi munkára való állandó törekvése. Valahányszor a mozgalom kívánta, mindig megszakította művészi pályáját, és testtel-lélekkel a munkásmozgalom rendelkezésére állott.

Kolozsvár, 1949. június 28.

Declarație

Pe tovarășul Péter Balázs[1] l-am cunoscut în 1935 în grupul de tineret al M.A.D.O.SZ.-ului. Era ajutor de zidar, cu o mare dorință de a învăța și conștiință de luptător. După cunoștințele mele era deja membru al uniunii tinerilor comuniști ilegaliști.

Tînărul Péter Balázs s-a remarcat ca pictor. Un timp l-au susținut și unii dintre oficialii Partidului Maghiar, dar l-au lăsat singur și chiar și acest lucru l-a întărit în conștiința sa de apartenență de clasă. Prin eforturi comune l-am scos din producție, l-am trimis la Baia Mare, unde a fost găzduit de tovarășul Ferenc Weiss, mai târziu închis și mort în timpul războiului. Păstrez și din aceste timpuri scrisorile lui Péter Balázs.

Balázs Péter, avînd conștiința tot mai întărită, începînd din toamna anului 1939 a luat deja parte activă la munca ilegală a lui M.A.D.O.SZ.-ului.

Și-a păstrat vechii prieteni și legături și după Dictatul de la Viena. Aproximativ din 1942, așa mi-aduc aminte că era în armată. O dată m-a căutat și mi-a spus uluit că îl transferă de la locul său liniștit de muncă, unde trebuia să deseneze hărți, la contraspionaj. Eu l-am sfătuit să încerce să scape de acest loc de muncă, dar dacă nu merge, atunci să întoarcă armele și să folosească situația în folosul mișcării muncitorești și al mișcării pentru pace. Ne-am întîlnit rar, însă o dată m-a căutat și mi-a comunicat că a extras din dosarul referitor la mine și Gábor Gaál un material scris împotriva noastră, pe care ni-l pune la dispoziție. Eu l-am pus să-mi spună ce este în aceste materiale și l-am sfătuit să le pună înapoi, nu cumva să ajungă în pericol viața lui din această cauză. El însă nu a pus înapoi materialele, ci le-a distrus. În toamna anului 1944 a apărut din nou. La sfatul meu a făcut rost de haine civile și a dezertat. A luat parte la mișcarea de rezistență ca membru în gărzile orașenești. După eliberare a lucrat alături de mine la redacția ziarului „Világosság”, apoi s-a prezentat la N.K.V.D.[2], pentru a veni în ajutorul armatei sovietice de eliberare cu experiența dobîndită în cadrul contraspionajului ungar. Cu ocazia acestei activități a luat parte în haine militare sovietice la campania din Ungaria.

După ce s-a întors, s-a încadrat în viața de partid. A lucrat din nou în redacția „Világosság”, apoi la ziarul „Igazság”, până când Republica Populară i-a dat ocazia să trăiască exclusiv pentru arta de a picta.

Pe Péter Balázs îl cunosc ca un comunist conștiincios, curajos, dârz. Deși are înclinații spre pasivitate, aceasta de fapt este doar neobosita lui aspirație la pictură. De câte ori era nevoie, și-a întrerupt de fiecare dată activitatea artistică pentru a lucra în mișcare, s-a pus trup și suflet în folosul mișcării muncitorești.

Cluj, 28 iunie 1949

*

[III] Nyilatkozat

Venczel József komprimált egyetemi tanár, jelenleg az M.N.SZ. központjának beleegyezésével az Erdélyi Múzeum Egyesület Levéltárának főlevéltárosa, már az 1930-as évek óta mint a róm. kat. egyház egyik világi exponense lépett fel. A katolikus ifjúsági mozgalom, majd a „Hitel” című fasiszta irányzatú folyóirat élén tűnik

fel. Részt vesz a Vásárhelyi Találkozón 1937-ben, s hitelvi alapon illeszkedik be bizonyos demokratikus koalícióba, de amint kiélesedik a helyzet, ott is hagyja.

1940 után az E.M.E. statisztikai osztályán dolgozik, és a „Hitel” egyik szerkesztője. Személyileg korrekt magatartást tanúsít a baloldaliakkal szemben. Így a régebbi ismeretség alapján hozzá fordultam Józsa Béla letartóztatása után segítségért, hogy értelmiségi körökben mozgasson meg mintegy tiltakozásképpen kínzása ellen, s kérésemre tényleg több vezető embert felkeresett, írókkal tárgyalt, sajnos, eredménytelenül. A német megszállás után személyesen figyelmeztetett, hogy Páll György, a fasisztává lett erdélyi párti főtitkár, kerestet, s tudomásom szerint ugyanilyen személyi segítséget nyújtott Jordáky Lajosnak is. 1944 őszén Kolozsvárt maradt, és az Erdélyi Párt egyes elemeivel s az E.M.E. vezetőivel együtt segítséget nyújtott az ellenállási mozgalomnak.

Mint katolikus, nem támogatta a nyílt jobboldali, fasiszta, németbarát irányzatokat, hanem annál inkább azok közé tartozott, akik ideális dicsfényt raktak a Horthy-rendszer „konszolidáció”-ja köré. Polgári nacionalista volt, bár túlzásoktól távol tartotta magát, és a sovinizmust elítélte. A világháborúval szemben fenntartásos magatartást tanúsított, annak kimenetelét illetőleg érdektelennek mutatkozott, s ez adta neki átmenetileg a haladó magatartás látszatát.

A felszabadulás után az egyetem szervezésébe kapcsolódott be, és ott adminisztratív szempontból nagy munkát végzett. Elvileg azonban távol tartotta magát az M.N.SZ. irányvonalától, s Jordáky Lajos útján „a pártra” támaszkodott, ami azt jelentette, hogy felhasználta a párt opportunistáit, és fordítva, ő a párt opportunistáinak hatása alá került. Nem ismerem e korszakának részleteit, de tudom, hogy az egyetemen befészkelődő klerikális-polgári-kisgazda-szociáldemokrata-jobbszárnyú-„magyar kommunista” reakciós csoportosulásnak egyik aktivistája volt. Mint ilyen tüntetett az M.N.SZ. ellen az emlékeztető színházi népgyűlésen.

Előtte ismeretlen okból, sejtésem szerint azonban ellenőrizhetetlen statisztikai adatszolgáltatások miatt, amelyek a magyarországi békedelegációval voltak kapcsolatban, internálták. Szabadlábba helyezéseinek körülményeit Cziko Nándor elvtárs ismeri. Hazajött, nyomorgott, s főleg négy ellátatlan gyermekére való tekintettel levéltárosi állást kapott az E.M.E. levéltárában. Ott meglehetősen elszigetelt munkahelyen több mint fél év óta mind szakmailag, mind mennyiségileg eredményesen használható. Alkalmazása előtt Gaál Gábor és én kérvényt intéztünk e tárgyban az M.N.SZ. központja politikai titkárságához, s mellékeljük Venczel egy írásbeli deklarációját. Ebben önbírálattal megbánja illetéktelen sérelmi politizálását, és hűségét fejezi ki a népi demokrata rendszer iránt. E kérésünk és a deklaráció alapján az M.N.SZ. központi káderosztálya telefonon közölte, hogy az alkalmazást tudomásul veszi. Ezt jelentettük itt a kolozsvári megyei pártszervezetnek is.

E napokban beszélgettem Venczel Józseffel a katolikus egyház és az állam viszonyának rendezéséről, s előfeltételként egy demokratikus hűségmegnyilatkozásról beszéltem a béke frontja s a népi demokrata népköztársaság iránt, úgy, amint ezt a 9 többi egyház tette. Kiderült, hogy neki fő lelki problémája az egyház és az állam új alapokon való megbékéltetése, de a végrehajtást illetőleg merev és formalista. Szerinte a vikáriusok által immár harmadszor is kidolgozott státútum-tervezet elfogadása az állam részéről adhat csak alkalmat a népi demokrácia iránti egyházi hűségnyilvánításra, a laikusoknak e tekintetben semmi komoly szerepük nem lehet. A maga részéről éppen ezért illetéktelennek tartja magát bármilyen megnyilatkozásra vagy cselekvésre is, amíg hierarchikusan fentről hozzá, az egyszerű hívőhöz, az idevágó engedély vagy micsoda nem érkezik meg. Egyébként lelkiismereti kérdése,

hogy a hitelvek sérthetetlensége alapján a katolikus hívők teljesen bekapcsolódhasanak a szocializmus építésébe. Ő maga is részt kíván venni az építő munkában.

Egy érdekes „javaslata” van, amely teljesen jellemzi felfogását. Szerinte a hitelvek tiszteletben tartása alapján „ki kell jelölni az állami életben a katolikus hívő számára egy megfelelő munkarészt, amelyet az lelkiismeretével összhangban teljes odaadással becsületesen elvégezhet, és el is fog végezni”. Ez a szektárius felfogás különben saját élete gyakorlatában is megnyilvánul, mert az internálásból való hazajövele, illetve levéltárosi alkalmaztatása óta valóban visszavonultan, csak családjának, benső lelki életének és a kapott feladatok szorgalmas és lehető legjobb teljesítésének él. E feladatok minden esetben technikai, adminisztratív, adatközlő, tehát nem ideológiai jellegűek.

Venczel Józsefet semmiféle kezdeményezésre nem tartom alkalmasnak, megbízom azonban abban, hogy szavát mindig betartja, munkáját becsülettel elvégzi, és egy kialakuló jó viszonyban állam és egyház között egyfelől a hitelvek, másfelől a mi politikai érdekeink alapján maga is újra szerepet vállal. Az egyházi reakció ellen azonban nem mozgósítható, mert dogmatikus felfogásánál fogva minden jóhiszeműsége ellenére sem tud e téren fellépni. Még jobban el kell szigetelni, s nem szabad visszaengedni semmi szín alatt sem a közéletbe.

K[olozs]vár, 1949. szeptember 27.

[TRADUCERE]

Declarație

József Venczel, profesor universitar comprimat este în prezent, cu acordul Centrului U.P.M., arhivarul principal al Arhivei Asociația Muzeului Ardelean. Era cunoscut încă din anii 1930 ca unul dintre exponenții laici ai bisericii romano-catolice. Îl găsim în fruntea mișcărilor de tineret catolic, apoi a revistei cu tendințe fasciste intitulată „Hitel”[3]. Ia parte la *Întîlnirea* de la Târgu Mureș din 1937 și se integrează într-o oarecare coaliție democratică pe baza principiilor credinței, dar când s-a încordat situația el s-a retras.

După 1940 lucrează la departamentul statistic al Asociației Muzeului Ardelean și este unul dintre redactorii de la „Hitel”. Ca persoană are o atitudine corectă față de cei de stânga. Astfel, bazându-mă pe faptul că suntem cunoștințe vechi, la el am apelat pentru ajutor după arestarea lui Béla Józsa[4], să pună în mișcare cercuri de intelectuali, protestând împotriva torturării acestuia. La cererea mea, într-adevăr, a luat legătura cu mai multe persoane cu poziții de conducere, a discutat cu scriitori, din păcate fără nici un rezultat. După invazia germană m-a atenționat personal că György Páll, secretarul general din Partidul Ardelean, devenit fascist, mă urmărește și după cunoștințele mele tot un astfel de ajutor personal i-a oferit și lui Lajos Jordáky. În toamna anului 1944 a rămas la Cluj și împreună cu unele elemente ale Partidului Ardelean și conducătorii Asociației Muzeului Ardelean a ajutat mișcarea de rezistență.

Ca romano-catolic n-a susținut orientările fățișe de dreapta, fasciste, germane, ci a aparținut mai degrabă celor ce au încununat cu un nimb ideal „consolidarea” regimului horthyst. A fost un naționalist burghez, deși se abținea de la exagerări și condamna șovinismul. Referitor la război, a avut o atitudine de reținere, iar legat de deznodământul său s-a arătat dezinteresat și această atitudine a creat în jurul lui impresia temporară a unei atitudini progresiste.

După eliberare s-a implicat în organizarea Universității și acolo a făcut o muncă uriașă din punct de vedere administrativ. În principiu însă, a rămas la distanță de linia U.P.M., s-a bazat „pe partid”, prin intermediul lui Lajos Jordáky, ceea ce a însemnat că s-a folosit de elementele oportuniste ale partidului și invers, ajungând sub influența elementelor oportuniste ale partidului. Nu cunosc detaliile acestei perioade din viața sa, dar știu că a fost unul dintre activiștii grupării reacționare clericale-burgheze-agrariene-social-democrate de „comuniști maghiari” din aripa dreaptă, care s-a strecurat la universitate. Ca atare, a manifestat împotriva U.P.M. la acea adunare populară memorabilă de la teatru.

Din motive necunoscute mie însă, după bănuielile mele din cauza difuzării unor date statistice necontrolabile, legate de delegația de pace din Ungaria, a fost internat. Împrejurările eliberării sale le cunoaște tovarășul Nándor Czikó. A venit acasă, a dus-o greu și, ținând cont mai ales de cei patru copii ai lui în lipsuri, a fost angajat ca arhivar la arhiva E.M.E. Acolo, la un loc de muncă destul de izolat, activează de mai mult de jumătate de an cu rezultate bune, atât ca specialist, cât și referitor la cantitatea muncii sale. Înainte de angajarea sa, eu și Gábor Gaál am înaintat o cerere în legătură cu această problemă la secretariatul politic al U.P.M. și am anexat o declarație scrisă a lui Venczel. În ea își face autocritica și regretă activitatea sa politică incompetentă de doleanțe, iar față de regimul democrației populare își exprimă fidelitatea. Pe baza cererii noastre și a declarației, serviciul central de cadre al U.P.M. a anunțat prin telefon că ia act de angajare, ceea ce am raportat și aici la organizația județeană de partid.

Zilele trecute am discutat cu József Venczel despre normalizarea relațiilor dintre biserica catolică și stat, arătând că o condiție preliminară în această direcție este o declarație de fidelitate democratică față de frontul păcii și republica democrației populare, la fel cum au făcut acest lucru celelalte nouă biserici. Am aflat că principala sa preocupare de suflet este împăcarea între biserică și stat, așezarea pe baze noi a relațiilor dintre acestea, în schimb în ceea ce privește executarea, el rămâne rigid și formalist. După părerea lui, numai acceptarea de către stat a proiectului-statut elaborat deja a treia oară de vicari, poate da ocazia unei declarații de fidelitate a bisericii față de democrația populară, laicii nu pot avea nici un rol serios în această privință. Tocmai de aceea, el se consideră incompetent pentru orice fel de manifestare sau acțiune, până când nu primește el, simplu credincios, în mod ierarhic, de sus, orice aprobare corespunzătoare. De altfel, face o problemă de conștiință din faptul că, pe baza intangibilității principiilor credinței, catolicii să se integreze total în construirea socialismului. El însuși dorește să ia parte la munca respectivă.

Are o „propunere” interesantă, care caracterizează pe deplin concepția sa. După părerea sa, „trebuie fixat pe baza respectării principiilor credinței în viața statului o parte de muncă pentru credinciosul catolic, pe care acesta o poate îndeplini și o va și îndeplini cu cinste și devotament, în consens cu conștiința sa”. Această concepție sectară se observă de altfel și în practica vieții sale personale, deoarece de la întoarcerea sa din internare, respectiv de la angajarea sa ca arhivar, într-adevăr trăiește retras, doar pentru familie, viața sa interioară spirituală și pentru îndeplinirea cât mai corectă și cu silință a sarcinilor primite. Aceste sarcini sunt în toate cazurile de natură tehnică, administrativă, de comunicare a datelor, deci nu de natură ideologică.

Pe József Venczel nu-l cred în stare de nici un fel de inițiativă, dar cred că își ține de fiecare dată cuvântul și își face corect munca, iar într-o bună relație în for-

mare între biserică și stat, bazându-se pe de o parte pe principiile credinței, pe de altă parte pe interesele noastre politice își va asuma din nou un rol. Împotriva reacțiunii bisericii însă nu poate fi mobilizat, deoarece conform opiniilor sale dogmatice nu poate lua atitudine, în ciuda buneii sale credințe. Trebuie izolat și mai mult și nu trebuie lăsat să apară cu nici un chip în viața publică.

Cluj, 27 septembrie 1949

*

[IV]

Józsa Bélának, az illegális békepárt kolozsvári vezetőjének meggyilkolása idején már ismeretségbe kerültem Jakab Sándorral, aki illegalitásban élt Kolozsváron. Jozepovics Regina elvtársnő, régi ismerősöm jött el és jelentette be, hogy valamelyik este a rendelési időm befejezése után fel fog keresni Jakab Sándor elvtárs. A találkozás meg is történt, és ettől kezdve vele állottam kapcsolatban. Ő adott útmutatást és tanácsokat Demeter János és a köréje csoportosult szimpatizánsok részére is.

Néhány pontban fogom összefoglalni azt, hogy 1944 nyarán, tehát az ellenálási mozgalom idején kikkel voltak megbeszéléseim, és milyen vonatkozásúak:

1. Emlékezetem szerint Demeter János keresett fel azzal, hogy az Erdélyi Párt elnökével, Teleki Bélával és a balszárnyat képviselő Mikó Imre és Vita Sándor képviselőkkel folytassunk megbeszélést a háborúból való esetleges kiugrás érdekében. Ezek a megbeszélések az Erdélyi Párt helyiségében és egyszer talán Demeter Béla Görögtemplom utcai lakásán folytak. Az általunk legsürgősebbnek tartott kérdés természetesen a háborúból való kiugrás volt. Ilyen irányban egyeztünk befolyásolni Teleki Bélát, ennek azonban, mint köztudomású, semmi eredménye sem lett. Augusztus 23-a után erélyesebben léptünk fel, rámutattunk arra a veszélyre, amely az észak-erdélyi magyarságot fenyegeti egy győztesen bevonuló és akkor még igen sovíniszta szellemben nevelt román hadsereg részéről. Azonnali akciót kértünk az ő részéről a kormányzó felé, amelynek az lett volna a célja, hogy az észak-erdélyi ún. IX. hadtest adja meg magát a Szovjetunió csapatainak. A Telekiékkel folytatott megbeszélések előtt emlékezetem szerint egy ízben előzetes megbeszélést folytattunk lakásomon Jakab Sándor, Demeter János és Kovács Katona Jenő bevonásával.

2. Kovács Katona Jenőt csak 1944 nyarán ismertem meg személyesen. A Telekiékkel való tanácskozásokon Kovács Katona volt a mi részünkről a leghatározottabb, és egyáltalán nem keltette súlyos tüdőbeteg benyomását, mint amilyen ténylegesen volt.

3. Dálnoky-Veress hadseregarancsnok tudott a Telekivel folytatott tárgyalásainkról, Teleki őt részletesen informálta, de amint Teleki nekünk több ízben kijelentette, Dálnoky-Veressnél csak kisebb jelentőségű engedményeket tudott elérni, döntő elhatározásra nem tudja rábírn.

4. A kolozsvári börtönben tartott kommunistákat a Gestapo el akarta hurcolni. Demeter János és más kolozsvári ügyvédek közbenjárására a már eléggé megrettent bírák érdemeket kívánva szerezni lehetővé tették Veress Pál, Nemes József, Simó Gyula és más kommunista foglyok szabadon bocsátását.

5. A Telekiékkel folytatott tárgyalás eredményeként azt mégis sikerült elérni, hogy a hadseregarancsnok a város védelmétől elállott, és az időközben fegyverhez jutott munkásság meg tudta akadályozni a nagyobb üzemek felrobbantását.

Ugyancsak Telekiék tárgyalásának volt köszönhető az is, hogy kb. 30-40 ember részére leszerelési, illetőleg visszamaradási engedélyt adott ki a hadtest illetékes, de már nem emlékszem, hogy melyik osztálya.

Az ellenállási mozgalomban az én szerepem nem volt döntő jelentőségű, és így egyéb kérdésre – bár hallomásból sok mindentről tudtam – konkrét választ adni nem tudok.

Marosvásárhely, 1949. X. 25.

[TRADUCERE]

Pe vremea asasinării lui Béla Józsa, conducătorul de la Cluj al partidului ilegal pentru pace, l-am cunoscut deja pe Sándor Jakab, care a trăit în ilegalitate la Cluj. O veche cunoștință, tovarășa Regina Jozepovics, a venit să anunțe că într-o seară, după programul meu de consultații, mă va căuta tovarășul Sándor Jakab. Întâlnirea a și avut loc și din acest moment cu el țineam legătura. El îi sfătuia și îndruma și pe János Demeter și pe simpatizanții adunați în jurul lui.

Voi rezuma în câteva puncte cu cine am dus tratative și de ce fel, în vara anului 1944, deci pe timpul mișcării de rezistență:

1. După cum îmi aduc aminte, m-a căutat János Demeter să ducem tratative cu Béla Teleki, președintele Partidului Ardelean, și cu Imre Mikó și Sándor Vita, deputați de stânga, despre o eventuală ieșire din război. Aceste tratative au avut loc la sediul Partidului Ardelean și o dată poate în locuința de pe str. Bisericii Ortodoxe a lui Béla Demeter. Problema cea mai urgentă după părerea noastră a fost bineînțeles ieșirea din război. În această direcție am încercat să-l influențăm pe Béla Teleki, dar, după cum se știe, fără nici un rezultat. După 23 august am acționat mai hotărât, am arătat pericolul ce amenința maghiarimea din nordul Ardealului din partea unei armate române victorioase, educată încă la vremea aceea într-un spirit extrem de șovinist. Am cerut o acțiune imediată din partea lui către guvernator, cu scopul ca așa numitul Corp de Armată IX, cel din nordul Ardealului, să se predea trupelor sovietice. Înaintea tratativelor cu Teleki și deputații săi, după cum îmi aduc aminte am mai avut o dată o discuție preliminară în locuința mea cu Sándor Jakab, János Demeter și Jenő Kovács Katona.

2. Pe Jenő Kovács Katona l-am cunoscut personal abia în vara anului 1944. La discuțiile noastre cu Teleki și ceilalți el a fost din partea noastră cel mai hotărât și nu părea deloc așa de grav bolnav de plămâni, precum era.

3. Dálnoky-Veress, comandantul armatei, știa despre tratativele noastre cu Teleki, acesta l-a informat în detalii, dar, după cum ne-a spus Teleki în mai multe rânduri, n-a putut obține de la Dálnoky-Veress decât compromisuri mai mici, nu l-a putut convinge să ia o hotărâre decisivă.

4. Gestapo-ul a vrut să-i deporteze pe comuniștii din închisoarea de la Cluj. La intervenția lui János Demeter și alți avocați clujeni, judecătorii deja destul de speriați, dorind să-și obțină merite, au făcut posibilă eliberarea lui Pál Veress, József Nemes, Gyula Simó și alți deținuți comuniști.

5. Rezultatul tratativelor cu Teleki a fost totuși faptul că comandantul armatei a renunțat la apărarea orașului și muncitorimea, care între timp și-a procurat arme, a putut împiedica aruncarea în aer a uzinelor mai mari. Mulțumită aceluiași tratative, nu-mi mai aduc aminte care, dar competentă secție a corpului de armată a emis mandat de demobilizare, respectiv de retragere pentru 30-40 de oameni.

Rolul meu în mișcarea de rezistență nu a fost decisiv, astfel la alte întrebări – deși din auzite am știut despre multe lucruri – nu pot da răspunsuri concrete.

Dr. Csőgör Lajos

Târgu Mureș, 25.X.1949

(Arh.St.Cluj, Inspectoratul de Poliție Cluj, dos. 494/1948, nepaginat)

[1] Péter Balázs, născut la 28 mai 1919, la Săvădisla (jud. Cluj), a făcut studii la Cluj, Baia Mare și Târgu Mureș. În 1951 a absolvit Institutul de Arte Plastice „Ion Andreescu” din Cluj. A practicat și pictura murală, lucrând la interioarele unor biserici din Timișoara și Baia de Criș.

[2] N.K.V.D., abrevierea Comisariatului Poporului pentru Afacerile Interne al Uniunii Sovietice.

[3] „Hitel” (1936-1944), revistă trimestrială editată la Cluj, redactată de Dezső Albrecht, Béla Kéki, József Venzel, Sándor Vita.

[4] Béla Józsa (1898-1943), originar din Secuime, a participat în 1919 la luptele Republicii Consiliilor din Ungaria. După înfrângerea acesteia s-a stabilit la Cluj, unde s-a angajat în mișcarea muncitorească. În urma Dictatului de la Viena a trecut în ilegalitate. Arestat de autoritățile horthyste, a fost ucis în 1943 la Someșeni.

182

P.M.R.

Comisia Județeană de Verificare Cluj[1]

Subcomisia de Verificare nr. 15

Proves-verbal nr. 1. Univ. „Bolyai” Cluj

În zilele de 14, 15, 16, 17 septembrie 1949, subcomisia de verificare nr. 15, formată din tov. Jimboreanu Vasile, Varga Clara, Székely Moise, Szepessy Tiberiu și Illyés Iosif, a verificat 43 membri de partid din organizația de bază a facultății de drept a Univ. „Bolyai” din Cluj.

În urma verificărilor, subcomisia de verificare a luat următoarele hotărâri:

A confirmat în unanimitate calitatea de membru de partid a următorilor tovarăși: **1.** Váczy Margareta, [n.] 20.V.1908, funcționară, membră din 1947; **2.** Lázár Ștefan, 11.XII.1925, student, membru din 1945; **3.** Darida Gheorghe, 27.V.1928, student, membru din 1947; **4.** Ferenczy Zoltán, 24.I.1927, student, membru din 1947; **5.** Siklodi Margareta, 25.VI.1925, funcționară, membră din 1947; **6.** Kelemen Aurora, 15.XII.1923, funcționară, membră din 1946; **7.** Munkácsi Béla, 17.X.1928, student, membru din 1947; **8.** Eckstein Otto, 3.XI.1928, student, membru din 1947; **9.** Orbán Alexandru, 14.VI.1926, student, membru din 1947; **10.** Bíró Ludovic, 15.VII.1911, funcționar, membru din 1946; **11.** Kiss Zoltán, 3.IX.1924, funcționar, membru din 1947; **12.** Györfi Elisabeta, 19.XI.1919, femeie de serviciu, membră din 1945; **13.** László Francisc, 17.V.1910, profesor universitar, membru din 1947; **14.** Kiss Géza, 26.IV.1882, profesor universitar, membru din 1945; **15.** Pápai Alexandru, 13.X.1923, profesor universitar, membru din 1947; **16.** Dobrai Francisc, 12.II.1890, intendent, membru din 1947; **17.** Antal Bacsó Adalbert, 26.VIII.1927, student, membru din 1947; **18.** Sándor Clara, 20.III.1926, student, membru din 1947; **19.** Potsa Iosif, 19.IV.1926, student, membru din 1946; **20.** Mikes Ioan, 22.VI.1914, profesor universitar, membru din 1946; **21.** Imreh Ștefan, 12.IX.1919, conferențiar universitar, membru din 1945; **22.** Duka Petru, 9.VI.1888, laborant,

membru din 1945; **23.** Turcza Margareta, 28.VIII.1908, funcționar, membru din 1947; **24.** Szepessy Tiberiu, 16.VIII.1927, preparator, membru din 1945; **25.** Müller Elisabeta, 5.XI.1908, funcționar, membru din 1947; **26.** Páll Arcadie, 12.VI.1923, student, membru din 1945; **27.** Keller Irma, 1.XII.1897, funcționar, membru din 1947; **28.** Bíró Ludovic, 2.IX.1908, profesor universitar, membru din 1946; **29.** Illyés Iosif, 4.V.1904, portar, membru din 1946; **30.** Turnovsky Alexandru, 21.VI.1889, profesor universitar, membru din 1946; **31.** Moskovits Carol, 18.VIII.1927, student, membru din 1945; **32.** Balázs Pavel, 16.IV.1906, curier, membru din 1947; **33.** Erős Ștefan, 11.V.1923, ziarist, membru din 1947; **34.** Dáné Tiberiu, 24.III.1923, bibliotecar, membru din 1946; **35.** Demeter Ioan, 6.VI.1908, profesor universitar, membru din 1944; **36.** Mocsi László, 17.VIII.1925, asistent universitar, membru din 1947; **37.** Dobos László, 6.III.1921, conferențiar, membru din 1947.

S-a hotărât în unanimitate excluderea din partid a următorilor:

Bertalan Adalbert, născ. 20 aprilie 1923 în comuna Corund, jud. Odorhei, din părinți burghezi (fabricant), de profesie student, naționalitatea maghiar, membru de partid din anul 1947. După ce a terminat școala primară în satul său natal a urmat liceul teoretic la Sighișoara, Cluj și Odorhei. În 1947 s-a înscris la Univ. „Bolyai”. Fiind din părinți destul de înstăriți, a primit o creștere cât se poate de rea, devenind un fiu de bani gata. În 1942 s-a prezentat voluntar în armata horthystă și trimis pe frontul antisovietic, unde pentru faptele sale de vitejie în lupta împotriva Uniunii Sovietice a fost decorat în două rânduri cu medalia de bronz și cea de argint. De când s-a înscris în partid n-a depus activitate. Nu-l interesează viața de partid, dar mai mult, are atitudine potrivnică acțiunilor de partid. Legăturile le are cu dușmanii regimului actual. Este un element comod, egoist, iar timpul liber și-l petrece mai mult în distracții cu femeile, fiind un afemeiat. Nivel politic nu are și nici nu caută de a se îndrepta. Interesele lui nu sunt comune cu ale clasei muncitoare.

Mike Iuliu, născ. la 11.V.1928 în Aninoasa, jud. Hunedoara, din părinți mic burghezi, de profesie student, de origine națională maghiar, membru de partid din anul 1947. Între anii 1940-1944 a fost cercetaș și levente, a luat parte la tabere care aveau scopul de a da educație fascistă tineretului. Depune o oarecare activitate politică, dar aceasta o depune cu scop de a contrabalansa marile slăbiciuni pe care le are pe teren profesional. Are înclinație înspre terorism, ceea ce se reflectă într-un mod negativ din partea maselor, din care motiv nu este acceptat de masă. Este un mincinos. Posedă o doză destul de mare de carierism, îngâmfat, are înclinație spre aventuri, nesperios, divulgă secretele partidului (s-a afirmat în public că a fost încredințat de Securitate pentru a urmări unele elemente, fapt care nu corespunde adevărului). Atitudinea lui în munca politică reprezintă pericol pentru partid, deoarece el îl compromite.

Erdős Margareta, născ. la 5 octombrie 1900 la Făgăraș, din părinți mic burghezi, de profesie funcționară, membră de partid din 1947. De când s-a înscris în partid n-a depus nici o activitate, sarcinile de partid nu le primește, nu vede nimic deosebit în forma de viață capitalistă și nu-i împotriva acestuia. Găsește naturală exploatarea omului de către om. Întreaga sa activitate s-a dovedit a fi împotriva partidului și regimului; în loc să combată zvonurile și agitația dușmanului, se atașează și ea acțiunilor lor. Nu este legată cu nimic de mișcarea muncitorească. În discuțiile ce le are cu diferiți oameni apără insistent pe acei preoți care s-au dovedit a fi dușmanii evidenți ai regimului.

Asztalos Alexandru, născut la 15.VII.1908 în Aiud, jud. Alba, din părinți burghezi, de profesie profesor universitar, membru de partid din 1945. În trecut a fost membru activ în conducerea Partidului Maghiar din România, fiind și candidat

de deputat. A fost colaboratorul revistei „Hitel”, care avea un caracter politic fascist. Între anii 1940-1944 a fost membru al Partidului Ardelenesc, tot cu colorit politic fascist. Deși a intrat în partid în anul 1945, activând în cadrul U.P.M., aici a dus o politică naționalistă de dreapta, luând parte activă în acțiunile reacțiunii maghiare. A atacat ziarul U.P.M.-ului „Világosság”. A mai făcut o critică distructivă într-o ședință publică ținută în Teatrul Maghiar, împotriva C.C. al U.P.M., cerând schimbarea lor, cu scop de a înlocui cu o altă garnitură, din reacționari, care să îndrepte naționalitatea maghiară din România încadrată în U.P.M. înspre Partidul Micilor Agrarieni din Ungaria. Se presupune că această inițiativă a primit-o de la ziaristul reacționar american Markham, care avea legături de prietenie cu Maniu și Partidul Național-Țărănesc. Organul de presă al P.M.R. din Cluj, „Lupta Ardealului”, a fost atacat din partea sa, dând în judecată primul redactor al ziarului. În munca profesională aplică metoda de comandă și dictatorială. Este un element rigid, îngâmfat, vanitos, încăpățânat și nu are simț autocritic, iar criticile sale sunt distructive. Față de studenți are o comportare brutală.

Szilágyi Zoltán, născ. la 22 noiembrie 1924 în orașul Deva, jud. Hunedoara, din părinți mic burghezi, de profesie student, membru de partid din anul 1947. Între anii 1940-1944 a activat în cadrul organizației H.Ö.K. (organizație de avangardă fascistă semimilitară), de asemenea a mai fost membru al unei organizații cu caracter religios, dar cu colorit politic de dreapta, I.K.E. În cadrul organizației H.Ö.K. a luat parte la acțiunile duse împotriva românilor și evreilor. În 1947 s-a înscris în P.C.R., dar aici nu a depus activitate, neparticipând nici la ședințele de partid și nici cotizațiile n-a plătit. Este un element confuz, indiferent față de partid. Nu are nimic comun cu clasa muncitoare și nici n-a prezentat măcar intenții de a se îndrepta. Pregătirea sa profesională este de asemenea cât se poate de slabă.

Nemes Ștefan, născ. la 6 august 1915 în comuna Suveica, jud. Mureș, din părinți mic burghezi (învățător), de profesie conferențiar universitar, membru de partid din 1945. Între anii 1940-1944 a fost un înfocat naționalist. Pentru serviciile și activitatea ce a depus în favoarea regimului horthyst a fost numit referent la Președinția Consiliului de Miniștri, secția II, care se ocupa cu problemele naționalităților din Ungaria. Aceasta era secția care se ocupa cu politica îndreptată împotriva naționalităților din Ungaria. Aceasta s-a întâmplat în 1943-1944. A mai fost responsabilul redactor al ziarului „Magyar Nép”, în care a scris articole cu caracter fascist, prin care ajuta politica de război împotriva Uniunii Sovietice. Chiar și în anul 1944 a scris o serie întreagă de articole în ziar, elogiind personalitatea lui Horthy și acțiunile lui. În 1945 a fost epurat din ziaristică de către comisia de purificare, pentru activitatea sa fascistă dintre anii 1940-1944.

Prezentul proces-verbal s-a încheiat în trei exemplare. Rezultatul verificărilor s-a comunicat în ziua de 2 octombrie 1949.

Membrii subcomisiei: Vasile Jimboreanu, Clara Varga, Moise Székely, Tiberiu Szepessy, Iosif Illyés.

(Arh.St.Cluj, Comitetul Regional P.C.R. Cluj. Comisia Județeană de Verificare, fond. 8, dos. 44/1948, f.1-3)

[1] Aceste comisii au fost create în urma Hotărârii Biroului Politic al C.C. al P.C.R. din 21 noiembrie 1948, privind începerea acțiunii de verificare a membrilor de partid. Acesta a fost începutul unui cortegiu de „demascări” pentru reale sau imaginare vini ale multor activiști, acțiune soldată cu excluderi din partid, arestări sau deportări în colonii de muncă.

[Maghiari excluși din P.M.R. Câteva portrete]

Comisia județeană de verificare Cluj

[I]

Numele și pronumele: **Bense Eugen**. Anul și locul nașterii: 1917, Cluj. Domiciliul actual: Cluj. Originea socială: mic-burghez. Studii: 3 cl. liceu. Profesia de bază: încadrator de rame. Întreprinderea sau institutul unde lucrează: Fabrica de Bere. Ce funcție deține actualmente: funcționar. Starea materială în prezent: 1/4 parte din casă și grădină. Stagiul în partid: 1945. Ce muncă de partid a avut: resp. de grupă

A fost exclus din partid în ziua de 20 iulie 1949, de subcomisia de verificare nr. 6, pentru următoarele fapte:

1. A fost membru și „tizedes de stradă” în org. Tizedes, precum și membru în org. Tűzharcos și partidul Imredist, unde a luat parte regulat la ședințe.
2. În 1940-1944 a sprijinit din toată puterea regimul horthyst, a avut o atitudine antisemită accentuată, și-a bătut joc de proprietarul firmei unde lucra (Rimoczi), care fiind evreu i-a spus că evreii nu merită nici aer.
3. A fost timp de 8 luni pe frontul antisovietic în cadrul unității IX Moto până la Colomeea, având gradul de caporal, unde a fost decorat cu „Crucea de Foc gr. II” și a primit și act de laudă pentru faptele săvârșite pe front.
4. În timpul deportărilor a rămas ca proprietar al întreprinderii „Rimoczi”, fostul său patron, de unde și-a însușit lucrurile de valoare, iar la întoarcerea proprietarului n-a vrut să restituie lucrurile numai după ce s-a făcut percheziție la locuința lui.
5. Are o purtare dușmănoasă față de clasa muncitoare, este închipuit, disprețuiește munca tovarășilor spunându-le „ridicați producția, eu nu sunt bade Ioane ca voi”.

În timpul verificării a negat faptele lui descoperite. În urma cercetării cazului s-au constatat următoarele:

1. În 1940-1944 a fost înscris în org. „Tízes Szervezet”, având funcția de „tizedes de stradă”, unde a lucrat activ, a luat parte la ședințe, a distribuit cartelele de alimente etc.
  - a) A fost membru al Uniunii Luptătorilor de Foc (Tűzharcos Szövetség), unde a cotizat regulat.
  - b) De asemenea, a fost membru al Partidului Imredi, unde s-a înscris – după cum declară – ca să obțină permis pentru instalarea telefonului în propria lui întreprindere.
2. Din 1943 până în toamna anului 1944 a avut întreprindere proprie de transport, a avut 2 camioane și a lucrat cu 3-4 muncitori, tot în acest timp era conducătorul întreprinderii „Rimoczi” și era plătit de regimul fascist cu 800 pengő lunar, pentru că vechiul proprietar era evreu și a fost deportat. Cu ocazia deportării a făcut următoarele afirmații fostului său patron: „evreii nu merită nici aer, a trecut deja timpul lor”.
3. În timpul războiului a fost caporal pe frontul antisovietic, unde a fost decorat cu „Crucea de Foc gr. II” și a primit și act de laudă pentru serviciul credincios și vigilență.

4. În timpul când fostul proprietar, Rimoczi a fost deportat și și-a însușit lucrurile de valoare ale acestuia, ca vase de porțelan, sfeșnice, din care o parte n-a restituit nici până în ziua de azi. A vândut mașina de scris și hamuri, însușind suma primită, și căutând ca să arate în fața Comisiei de Verificare că și-a însușit suma pentru că firma îi era datoră cu salariul, însă la confruntare s-a dovedit prin acte oficiale că salariul i-a fost plătit. A avut totală lipsă de sinceritate în fața partidului.
5. În anul 1944 a fost angajat la Fabrica „Herbák János”, de unde – după câteva luni – a fost comprimat pentru că a fost imredist. În anul 1947 a fost angajat la C.F.R., de unde de asemenea a fost concediat pentru absențe nemotivate.

Și în prezent are atitudine dușmănoasă față de clasa muncitoare, este încrezut, subapreciază pe muncitori spunându-le „ridicați numai producția, căci eu nu sunt bade Ioane ca voi”. Este un om de interes, care are în față întotdeauna numai interesele personale.

În baza celor de mai sus, Comisia de Verificare a Județenei Cluj hotărăște în unanimitate respingerea contestației și excluderea lui din partid.

Cluj, la 26 septembrie 1949

Urmează semnătura membrilor ce formează comisia: [indescifrabili]

Conform directivelor Comitetului Central, în cazul când cel ce a făcut apelul este nemulțumit de hotărârea Comisiei Județene de Verificare, poate face din nou apel la Comisia Centrală de Verificare.

Am luat la cunoștință: Bense Eugen

[III]

Numele și pronumele: **Tarkányi Francisc**. Anul și locul nașterii: 1893, Cluj. Domiciliul actual: Cluj. Originea socială: muncitorească. Studii: 7 cl. primare. Profesia de bază: tâmplar. Întreprinderea sau institutul unde lucrează: Fabrica de Bere. Ce funcție deține actualmente: funcționar. Starea materială în prezent: fără avere. Stagiul în partid: 1945. Ce muncă de partid a avut: îndrumător și resp. de grupă.

A fost exclus din partid în ziua de 30 iulie 1949 de Subcomisia de Verificare nr. 6, Sectorul 5, pentru următoarele fapte:

– A luat parte activă în mișcarea contrarevoluționară din Ungaria în anul 1919, pentru care fapt în anul 1940 a fost decorat cu „Crucea Apărării Naționale”.

– În 1940 s-a încadrat în organizația „Tűzharcos” și s-a îmbrăcat în uniforma acestora. Mai târziu s-a înscris în Partidul Imrédi.

– A fost omul de încredere al comandantului militar din uzină. Dacă muncitorii cereau ceva drepturi, îi ducea în fața comandantului militar; așa a fost închis un muncitor timp de 6 nopți, care ziua trebuia să lucreze.

În urma recercetării cazului am constatat următoarele:

În anul 1919 a luat parte cu Divizia Secuiască la răsturnarea dictaturii proletarietului din Ungaria, pentru care fapt în 1940, când au venit armatele horthyste, a fost decorat cu „Crucea Apărării Naționale”. Între anii 1940-1944 a fost membru activ al organizației „Tűzharcos”, a luat parte la ședințe și la mai multe manifestații în uniforma acestei organizații fasciste. În 1942 s-a înscris în Partidul Imrédi,

a luat parte la acea ședință când a venit la Cluj pentru consfătuire deputatul fascist Imrédi.

A sprijinit din toată puterea regimul din trecut. Ca maestru în uzină a distrus muncitorii; de exemplu, când muncitorul Laci Ludovic a cerut să li se plătească orele suplimentare, l-a numit agitator comunist și l-a dus în fața comandamentului militar din uzină, care l-a condamnat la 6 nopți închisoare și ziua trebuia să muncească. În timpul verificării l-a căutat la locul de muncă pe muncitorul sus amintit și i-a spus că de ce a amintit aceste lucruri, nu se gândește că se mai poate întoarce roata.

În baza celor de mai sus, Comisia de Verificare a Județenei hotărăște în unanimitate respingerea contestației și excluderea lui din partid.

Cluj, la 17 septembrie 1949

Urmează semnătura membrilor ce formează comisia: [indescifrabil]

Conform directivelor Comitetului Central, în cazul când cel ce a făcut apelul este nemulțumit de hotărârea Comisiei Județene de Verificare, poate face din nou apel la Comisia Centrală de Verificare.

Am luat la cunoștință: Tarkányi Francisc

[III]

Numele și pronumele: **Ozancsuk Irma**. Anul și locul nașterii: 1907, Cluj. Domiciliul actual: Cluj. Originea socială: muncitorească. Studii: 4 cl. secundare, 3 cl. școală de meserii. Profesia de bază: funcționară. Întreprinderea sau institutul unde lucrează: Uzina Electrică Cluj. Ce funcție deține actualmente: funcționară. Starea materială în prezent: fără avere. Stagiul în partid: 1945. Ce muncă de partid a avut: loctiitoare resp. de agitație

A fost exclusă din partid în ziua de 20.VII.1949 de Subcomisia de Verificare nr. 1, Sectorul 1, pentru următoarele fapte:

Sub regimul horthyst a avut o atitudine șovină și a uneltit contra naționalităților conlocuitoare.

A fost membră în Partidul „Erdélyi” și în Partidul Imrédi a fost organizator. A fost membră în Asociația de Tir „Wesselényi” și în „Tízes Szervezet”.

Este un element străin clasei muncitoare. Este urâtă de colegi. A slujit toate regimurile din trecut.

În urma recercetării cazului am constatat următoarele:

S-a dovedit că s-a înscris din convingere în Partidul fascist Imrédi și nu a fost dusă în eroare, acceptând politica de prigonire a naționalităților, ceea ce a reieșit din atitudinea ei. Nu a fost numai un simplu membru al acestui partid, ci a fost organizator activ, reușind să organizeze pe mulți în acest partid fascist. A fost membră în toate partidele fasciste și semifasciste, cunoscând activitatea antidemocratică a acestora, deoarece este o femeie învățată, inteligentă, care n-a putut fi dusă ușor în eroare.

În producție este o bună forță de muncă, execută toate lucrările în mod ireproșabil, dar este intrigantă și nu se poate împăca cu nimeni, pentru care nu are popularitate.

Nu a fost sinceră față de partid, când a spus că a fost dusă în eroare și că n-a cunoscut programul Partidului Imrédi, căci la organizarea membrilor făcea cunoscut și programul și căuta prin toate mijloacele să atragă și pe alții în Partidul Imrédi.

În baza celor de mai sus, Comisia de Verificare a Județenei Cluj hotărăște în unanimitate respingerea contestației și excluderea ei din partid.

Cluj, la 10 septembrie 1949

Urmează iscălitura membrilor Comisiei: [indescifrabil]

Conform directivelor Comitetului Central, în cazul când cel ce a făcut apelul este nemulțumit de hotărârea Comisiei Județene de Verificare, poate face din nou apel la Comisia Centrală de Verificare.

Am luat la cunoștință: Ozancsuk Irma

[IV]

Numele și prenumele: **Bartok Desideriu**. Anul și locul nașterii: 1921, com. Lemnăria, jud. Trei Scaune. Domiciliul actual: Cluj, str. Gábor Áron nr. 18. Originea socială: muncitorească. Studii: 3 cl. de liceu. Profesia de bază: măcelar – sofer. Întreprinderea sau institutul unde lucrează: Sfat. Pop. Urban, Sect. Fin[anciară]. Ce funcție deține actualmente: subinspector financiar. Starea materială în prezent: fără avere. Stagiul în partid: 1946. Ce muncă de partid a avut: îndrumător, resp. de tineret.

A fost exclus din partid în ziua de 20 august 1949, de Subcomisia de Verificare nr. 7, pentru următoarele fapte:

1. Se prezintă ca voluntar în armatele horthyste, luând parte la un curs special de dinamitare, de mânăuire a aruncătoarelor de flăcări, atacarea specială a buncherelor și pozițiilor sovietice, curs înființat de ofițerii S.S.-iști, condus de ofițerii maghiari. După terminarea cursului devine instructor la regimentul său.
2. Trimis pe frontul antisovietic în Polonia, ia parte în două rânduri la vânătoare de partizani, prezentându-se ca voluntar. Cu ocazia primei vânători a luat cu el o mare cantitate de alimente care a aparținut partizanilor, iar a doua oară grupa lui s-a reîntors cu trei cai, 10 toligi și un conder.
3. În 1945 a fost trimis pe frontul de la Budapesta într-o misiune specială de dinamitare, ca fost cursist la școala sus menționată. A fost trimis de către ofițerii germani cu avion, ca parașutist, cu misiunea să fie lăsat jos la Debrețin și să submineze magaziile de muniții ocupate de sovietici. Misiunea nu a fost îndeplinită, fiind lăsați cu parașuta într-o direcție greșită.
4. A fost nesincer, căutând să nege în fața subcomisiei comportarea lui de pe front.
5. A fugit în permanență dinaintea trupelor sovietice, considerându-i oameni sălbatici.

În urma recercetării cazului s-au constat următoarele:

1. S-a prezentat voluntar în armată în 1940, în XII [decembrie], imediat după intrarea trupelor horthyste, devenind mai întâi bucătar de trupă, apoi la popota ofițerilor. În 1941 este trimis pe frontul antisovietic. Reîntors în țară, ia parte la un curs de specializare împreună cu vreo 12 alți ostași din compania lui. Cursul de specializare este sub supravegherea S.S.-iștilor, sub conducerea directă a unor ofițeri maghiari instruiți special în școli germane. După terminarea școlii, după un concediu medical, cere singur ca să fie numit instructor la regiment.
2. Cu ocazia unui atac din partea partizanilor, a unei mine de cărbuni, care se afla în mâinile germanilor, a fost trimis cu câțiva oameni pentru a respinge

atacul. Declară că la sosirea lor nu au mai găsit nici un partizan, numai bărci aprinse, de unde au dus cu ei obiectele sus amintite, „proprietatea germanilor”. Având în vedere că germanii mai erau acolo când au sosit ei, nu puteau presupune că ar fi lăsat să ia alimentele lor, cai și alte obiecte. Acest amănunt nu poate fi verificat. Credem că materialul a fost capturat de la partizani. Cu ocazia celei de-a doua acțiuni, grupa lui a fost prinsă de partizani, însă după ce au fost dezarmați au fost lăsați liberi. În concluzie, Bartok Desideriu a luat parte activă în acțiunile împotriva partizanilor.

3. În legătură cu misiunea avută în 1945 în calitate de parașutist, susține că a arătat acest lucru, pentru că voia să se eschiveze de a fi supus injecției în ajunul unui match de popice, unde trebuia să participe. Fiind în aceeași zi un concurs de planoare la Someșeni, a spus că nu se supune injecției din cauză că va sări cu parașuta. La întrebările puse, dacă e parașutist, a spus cele menționate la punctul 3, de a fi luat parte la o acțiune cu parașuta pe front. Tovii cărora le-a povestit acest lucru au dat referințe în acest sens. Susține că pentru a nu cădea în minciună a menționat acest lucru și în două autobiografii și în fața subcomisiei. Nu se poate verifica dacă a fost într-adevăr parașutist pe front sau nu, însă din cele de mai sus rezultă că a vrut să ducă în eroare comisia, nefiind sincer nici la verificare și nici în fața Comisiei județene. Credem că acțiunea de pe front s-a întâmplat într-adevăr acest lucru, fiind menționat în amănunțime în autobiografia lui.

4. S-a retras cu trupele horthyste până la Budapesta, căzând prizonier abia în 15 ianuarie 1945.

În baza celor de mai sus, Comisia de Verificare a Județenei Cluj hotărăște în unanimitate respingerea contestației și excluderea lui din partid.

Cluj, la 3 octombrie 1949.

Urmează iscălitura membrilor Comisiei: [indescifrabil]

Conform directivelor Comitetului Central, în cazul când cel ce a făcut apelul este nemulțumit de hotărârea Comisiei Județene de Verificare, poate face din nou apel la Comisia Centrală de Verificare.

Am luat la cunoștință: Bartok Desideriu

(Arh.St.Cluj, Comitetul Regional P.C.R. Cluj. Comisia Județeană de Verificare, fond. 8, dos. 9/1949, f.1-2, 73, 77, 91-92)

Comitetul județean Cluj

Proces-verbal nr. 14

Dresat azi, 10 noiembrie 1949, în cadrul ședinței de Birou al Comitetului Județean Cluj.

Sunt prezenți următorii tov.: Mitoșeru E., secretar județean; Antal Șt., secretar adjunct; Rațiu L., responsabil prop. și agit.; Kiss A., resp. de cadre; Varadi I., resp. organizatoric; Parhony Al., resp. administrativ; Sfârlea V., resp. comisiei sindicale;

Pălăceanu V., resp. comisiei țărănești și Abraham Olga, resp. comisiei feminine. Lipsește motivat tov. Heves Francisc, secretar adjunct. Înainte de a se intra în ordinea de zi, tov. Mitoșeru citește procesul verbal anterior, care conține totodată sarcinile date.

Tov. Rațiu L. anunță pregătirile ce trebuiesc făcute pentru comemorarea comuniștilor căzuți la Doftana, care va avea loc azi, 10 noiembrie, ora 18. Propune prezidiul adunării și pe tov. Varadi ca să prezideze. Biroul este de acord cu propunerile. Se intră în ordinea de zi, care cuprinde următoarele puncte:

1. Activitatea U.P.M. Raportor tov. Kovács Carol.
2. Analiza felului desfășurării zilei de 7 noiembrie[1]. Raportor tov. Rațiu L.
3. Diverse probleme ale secțiilor.

Tov. Kovács Carol: În raportul său arată situația organizatorică a organizației U.P.M., care cuprinde 30.600 membri pe județ. Aceștia sunt împărțiți la țară în 94, iar la oraș în 5 organizații de bază. Comitetul e format din 53 membri, dintre care 9 sunt în birou. Sunt ajutați în muncă de comitetele de plăși și de cei 15 instructori scoși din producție.

Tov. arată apoi felul cum întocmesc planul de muncă, cum ajunge acest plan până jos, cum se țin ședințele, cum sunt ele controlate. Frecvența la ședințele plenare ordinare din octombrie în medie a fost de 35-40%. Trece apoi la cotizații, specificând numărul acelor care cotizează și cota lunară.

Au avut acțiuni de difuzare a broșurilor, astfel în oct. s-au vândut 3249 broșuri, s-au făcut 304 noi abonamente la „Falvak Népe”. S-a început activizarea corespondenților voluntari la ziarele „Igazság” și „Falvak Népe”, care a dat rezultate frumoase.

Echipele teatrale ale U.P.M.-ului merg duminica la țară, unde duc muncă de lămurire printre săteni cu piese progresiste. Au echipe de dans și coruri. Pentru ridicarea nivelului politic al membrilor, au înființat cursuri serale: 3 la țară și unul la județeană. În prezent funcționează 67 de cercuri de citire. S-a început eliminarea elementelor chiaburești din rândurile U.P.M; această acțiune este încă în curs.

Tov. Kovács arată apoi slăbiciunile: n-au educat suficient responsabilii de stradă, n-au combătut îndeajuns sectele religioase, de exemplu la Pălatca [jud. Cluj] sunt mulți iehoviști. Manifestări reacționare au fost la Huedin; deși au știut unde sunt cuiburile reacționare catolice, totuși nu au reușit să pătrundă înăuntrul lor pentru a le dizolva.

Pun întrebări următorii tovi: Sfârlea V., Pălăceanu V., Antal Șt., Rațiu L., Parhony Al., Kiss A. și Mitoșeru E.

Antal Șt.: Cum se ocupă U.P.M. cu învățatorii de la școlile cu predare în limba maghiară și care este atmosfera în masă față de regimul nostru? Dacă se depune muncă în rândurile populației maghiare pentru înființarea Gospodăriei Agricole Colective?

Rațiu L.: Ce a făcut U.P.M. pentru unificarea echipelor U.P.M. cu căminele culturale?

Kiss A.: Cine și cum se controlează activitatea activiștilor din plăși și dacă mai sunt frecușuri în comunele cu populație mixtă?

Mitoșeru E.: Dacă nu cumva U.P.M. este văzut ca o organizație națională maghiară și dacă s-a prelucrat rezoluția referitoare la problema națională, în rândurile U.P.M.?

Tov. Kovács răspunde la întrebări:

Învățătorii au primit cunoștințe la cursurile I.C.D. Ei sunt antrenați în diferite munci. Aproximativ 60% din populația maghiară este alături cu noi.

Problema Gospodăriei Colective se prelucrează în fiecare ședință și face parte din planul de muncă. Căminele culturale s-au unificat în 6 comune. Frecușuri mai sunt de exemplu la Dăbâca și Măcicaș. Acum U.P.M.-ul nu mai e văzut ca organizație națională. Rezoluția în problema națională s-a prelucrat de două ori până acum[2].

La discuții i-au cuvântul următorii tov: Antal Șt., Sfârlea V., Abraham O., Pălăceanu V., Rațiu L., Mitoșeru E.

Din discuții reiese că munca U.P.M. s-a îmbunătățit, obținându-se rezultate pe teren organizatoric. Totuși, în unele comune, mai ales în cele mixte, sunt o serie de deficiențe. Se constată că există o serie de slăbiciuni datorită și faptului că Comitetul Județean nu s-a ocupat îndeajuns de această organizație.

Colaborarea între U.P.M. și Frontul Plugarilor nu este destul de încheată. Reiese că U.P.M. are putere de mobilizare la sate, însă nu a reușit să combată influența chiaburilor și a manifestărilor șovine. Munca trebuie să fie mai planificată. Trebuie să existe o legătură mai strânsă între partid și U.P.M., o colaborare mai adâncă între Frontul Plugarilor și U.P.M. Trebuie pus un accent deosebit pe perioada de iarnă în ceea ce privește educația oamenilor. Trebuie prelucrată mereu problema națională (adică Rezoluția). Membrii U.P.M. să fie atrași în acțiunile întreprinse de partid.

Tov. Rațiu L. face o dare de seamă a felului cum s-a pregătit și desfășurat săptămâna prieteniei româno-sovietice. Arată că s-au format o serie de comisii pentru pregătirea etapelor prevăzute. Problema principală a fost mobilizarea pentru realizarea și depășirea planului de stat. Agitația făcută a avut ca rezultat ca 23 uzine să termine planul până la 7 noiembrie. Au existat 8362 întreceri socialiste individuale, 690 de grupă și 209 pe secții.

Agitația s-a făcut și pe cale vizuală, prin muncă de lămurire de la om la om și prin prelucrări la ședințe. Pe linie culturală, programul s-a desfășurat conform planului. În perioada de pregătire au avut loc 43 de manifestări în afară de acelea de la școli și C.C.F.S. Au fost antrenate 67 echipe culturale. Între echipe s-a făcut un concurs unde au ieșit la iveală o serie de slăbiciuni, afară de rezultatele frumoase pe care le-au arătat.

În presă au apărut o serie de articole pe baza unui plan întocmit înainte. În 20 octombrie s-a pornit o acțiune de difuzare. La sate s-au deschis o serie de expoziții și s-au inaugurat diferite cămine culturale. În ziua de 7 noiembrie atmosfera a fost destul de bună, C.F.R.-ul s-a prezentat foarte bine în comparație cu alte manifestații. În săptămâna filmului sovietic au participat cca. 40.000 cetățeni la filmele sovietice.

(Arh.St.Cluj, Comitetul Județean P.C.R. Cluj, fond 2, dos. 5/1949, nepaginat)

[1] Și în România, începând cu 1945, se sărbătorea fiecare zi de 7 noiembrie, aniversarea Marii Revoluții Socialiste din 1917.

[2] Este vorba de *Rezoluția Biroului Politic al C.C. al P.M.R. în chestiunea națională*, publicată în patru limbi (română, maghiară, rusă și sârbă), la Editura P.M.R., București, 1949, 32 p. Asupra acestei rezoluții vezi și *Lupta împotriva naționalismului, condiție a consolidării și dezvoltării democrației populare*, în „Scântea”, XVIII, 1949, nr. 1301 (14 decembrie), p.1.